

—

Conceptrapport Eindtermen Accountantsopleiding 2027

Commissie Eindtermen
Accountantsopleiding

Inhoudsopgave

1. Inleiding.....	3
1.1. Aanleiding en doel herziening eindtermen.....	3
1.2. Proces herziening eindtermen.....	4
1.3. Besluit eindtermen accountantsopleiding 2027	4
1.4. Leeswijzer	4
2. De startbekwame accountant	6
2.1. Het beroepsprofiel als basis voor de opleiding	6
2.2. Ontwikkeling tot het niveau van een startbekwame accountant.....	9
3. Raamwerk eindtermen accountantsopleiding 2027	12
3.2 Theorie en praktijk geïntegreerd	16
3.3 Invulling raamwerk eindtermen 2027	16
4. Eindtermen accountantsopleiding 2027	18
4.1 Considerans opleidingsoriëntaties algemeen.....	18
4.2 Considerans en eindtermen oriëntatie Accountancy-MKB.....	21
4.3 Considerans en eindtermen oriëntatie Assurance	37
5. Normering en instroomprofiel accountantsopleiding.....	53
5.1 Opleidingsmodel	53
5.2 Normering instroom postinitiële fase.....	56
5.3 Normering postinitiële fase	59
6. Kaders didactiek en toetsing.....	61
6.1 CEA's visie op didactiek.....	61
6.2 Kaders didactiek	62
6.3 CEA's visie op toetsing	63
6.4 Kaders toetsing.....	64
Bijlagen	67
Bijlage 1 Begrippenlijst	68
Bijlage 2 Aanpak herziening eindtermen 2027	76
Bijlage 3 Beheersingsniveaus volgens de taxonomie van Bloom.....	79
Bijlage 4 Duiding eindtermen m.b.t. niet-wettelijke jaarrekeningcontrole voor minder complexe objecten van onderzoek	81
Bijlage 5 Wet- en regelgeving accountantsopleiding	88
Bijlage 6 Geraadpleegde literatuur	91

1 Inleiding

Het rapport eindtermen 2027 van CEA beschrijft de eindtermen* voor de Nederlandse accountantsopleiding. Het bevat de eindtermen voor kwalificatie tot inschrijving als Accountant-Administratieconsulent (AA) of Registeraccountant (RA) in het register van de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA). Dit rapport vormt de leidraad voor de inrichting van de accountantsopleiding met inachtneming¹ van de vakgebieden² en beroepsprofielen.³

CEA wil het onderwijs- en werkveld stimuleren om dit rapport gezamenlijk te vertalen naar een toekomstbestendig en studeerbaar opleidings- en toetsprogramma*. Een aantrekkelijke accountantsopleiding, waarin theorie en praktijk geïntegreerd aan bod komen, bereidt nieuwe accountants voor op de grote maatschappelijke uitdagingen en de economie van morgen.

1.1. Aanleiding en doel herziening eindtermen

Het vorige rapport eindtermen dateert uit 2016. In de jaren daarna zijn de eindtermen steeds aangepast aan actuele ontwikkelingen in het beroep. Tegelijk gaan maatschappelijke veranderingen snel waardoor accountants met nieuwe uitdagingen en elementen in hun werk te maken krijgen zoals duurzaamheid en kunstmatige intelligentie.

De accountantsopleiding moet blijven aansluiten op maatschappelijke verwachtingen, de beroepspraktijk en ontwikkelingen in het onderwijs. CEA heeft geconstateerd dat de opzet van de eindtermen 2016 haar grenzen heeft bereikt. Onderwijsinstellingen, de NBA en, daarmee, de Raad voor de Praktijkopleidingen (RPO) met haar stagebureaus ervaren de eindtermen uit 2016 als omvangrijk en gedetailleerd. Om actueel en relevant te blijven worden onderwerpen gestapeld zonder andere onderwerpen los te durven laten. Dit verhoogt de studiedruk en maakt de accountantsopleiding in totaliteit minder aantrekkelijk.

In evaluaties geven student-traineesⁱ aan dat de combinatie van theorie, praktijkopleiding en werkdruk (te) zwaar is. Zij stellen vragen bij de effectiviteit en efficiency van hun leerproces. Bovendien maakt de strikte normering de doorstroom in de opleiding moeizamer, vooral voor student-trainees met een andere vooropleiding.

Het doel van de eindtermen 2027 is een aantrekkelijke, studeerbare en toekomstbestendige accountantsopleiding te stimuleren. CEA wil daarmee het onderwijs- en werkveld ruimte bieden om de opleiding relevant en actueel te houden. Tegelijkertijd geeft CEA kaders om de kwaliteit te handhaven.

CEA heeft fundamentele veranderingen doorgevoerd in het raamwerkⁱ: de manier waarop de eindtermen 2027 zijn geformuleerd, geordend en genormeerd. Dit heeft geresulteerd in een

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

¹ Zoals artikel 49 van de Wet op het accountantsberoep (Wab) voorschrijft.

² Zoals opgenomen in artikel 8 van EU-auditrichtlijn 2006/43/EG.

³ Zoals vastgesteld in de Verordening op de beroepsprofielen 2025 van de NBA.

ⁱ CEA gebruikt de term 'student-trainee' om studerenden in de accountantsopleiding te beschrijven, ongeacht de opleidingsfase.

ⁱ Een raamwerk is een gestructureerd model waarin de eindtermen van een opleiding op een systematische wijze worden weergegeven. Het raamwerk ordent de benodigde kennis, vaardigheden en gedrag (ook wel competenties) die student-trainees

geïntegreerde set van eindtermen met een themagerichte insteek. De vakgerichte benadering en het onderscheid tussen theorie en praktijk laat CEA los. Verder zijn de eindtermen 2027 op een meer conceptueel niveau beschreven en sluit de normering daarop aan.

Binnen de kaders van wet- en regelgeving bieden de eindtermen 2027 meer ruimte om in te spelen op de maatschappelijke, technologische en onderwijskundige veranderingen. Ook dragen zij bij aan een effectievere en efficiëntere accountantsopleiding waarbij brede en diverse instroom van student-trainees wordt gefaciliteerd. De eindtermen 2027 blijven houvast geven om de kwaliteit van de accountantsopleiding te handhaven en geven richting aan het toezicht van CEA.

1.2. Proces herziening eindtermen

CEA is in 2024 gestart met het herzieningstraject dat gefaseerd is aangepakt. Om tot een breed gedragen set eindtermen te komen is in elke fase samengewerkt met onderwijsinstellingen, het werkveld, de NBA en diverse stakeholders.

Na een verkennend onderzoek en [een openbare consultatie](#) heeft CEA eerst het raamwerk¹ herzien (zie [hoofdstuk 3](#)). In de daaropvolgende fase hebben verschillende mensen uit het onderwijs- en werkveld het nieuwe raamwerk onder onderwijskundige en inhoudelijke begeleiding verder uitgewerkt. Bij de ontwikkeling van de eindtermen zijn relevante wet- en regelgeving geborgd.

Op verschillende momenten heeft CEA om input gevraagd en een brede vertegenwoordiging uit het onderwijs- en werkveld betrokken om concepten af te stemmen, te toetsen aan regelgeving en praktijk en aan te scherpen waar nodig. CEA heeft in het najaar van 2026 de uitvoerbaarheid getoetst bij haar stakeholders. Meer informatie over de aanpak van het herzieningstraject en de betrokkenen staan in [bijlage 2](#) en op CEA's website.

1.3. Besluit eindtermen accountantsopleiding 2027

De eindtermen zijn tot stand gekomen op basis van de wet- en regelgeving die op CEA van toepassing is, onder meer de [Wet op het Accountantsberoep](#) (Wab) en het [Besluit Accountantsopleiding](#) waarmee de relevante vereisten van [EU-auditrichtlijn 2006/43/EG](#) zijn geïmplementeerd. Ook heeft CEA [de Verordening op de beroepsprofielen 2025](#) van de NBA in acht genomen. De eindtermen zijn een Algemeen verbindend voorschrift.

Door de gekozen aanpak van de herziening van de eindtermen heeft CEA een adequate invulling gegeven aan de bevoegdheid ex art 49 lid 2 onderdeel a van de Wet op het accountantsberoep.

1.4 Leeswijzer

Dit rapport beschrijft de eindtermen voor de accountantsopleiding 2027 en de uitgangspunten voor de inrichting van de opleiding.

[Hoofdstuk 2](#) beschrijft het niveau van de startbekwame accountant en licht toe hoe het beroepsprofiel van de NBA is vertaald naar de eindtermen voor accountantsopleiding. [Hoofdstuk 3](#) beschrijft het raamwerk waarop de eindtermen zijn gebaseerd en geeft uitleg over de opzet en interpretatie van de eindtermen. Vervolgens bevat [hoofdstuk 4](#) de eindtermen voor de opleidingsoriëntaties Accountancy-MKB en Assurance, voorafgegaan door een algemene considerans. Per oriëntatie zijn een considerans en de eindtermen

¹ moeten beheersen om succesvol te functioneren binnen een bepaald vakgebied of beroep. Zie ook de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

opgenomen. [Hoofdstuk 5](#) gaat in op het opleidingsmodel, het instroomprofiel voor de postinitiële fase en de normering van de accountantsopleiding. [Hoofdstuk 6](#) beschrijft de visie en kaders van CEA voor didactiek en toetsing, die richting geven aan de vertaling van de eindtermen naar opleidings- en toetsprogramma's en het toezicht daarop.

De [bijlagen](#) bevatten achtergrondinformatie, waaronder een begrippenlijst, een beschrijving van het herzieningstraject, een toelichting op de gehanteerde beheersingsniveaus, een nadere uitwerking van de eindtermen voor niet-wettelijke jaarrekeningcontroles bij minder complexe objecten van onderzoek, het relevante juridische kader en de geraadpleegde literatuur.

Wanneer in een hoofdstuk een term wordt geïntroduceerd, staat deze aangeduid met een •. In bijlage 1 staat welke beknopte uitleg of definitie CEA hanteert. Termen met een i worden in een voetnoot verder toegeelicht.

In dit rapport gebruikt CEA de term *student-trainee* voor iedereen die de accountantsopleiding volgt, ongeacht de opleidingsfase. Met *opleiders* worden de onderwijsinstellingen en organisaties bedoeld die verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van (een deel van) de accountantsopleiding.

2 De startbekwame accountant

De eindtermen accountantsopleiding 2027 beschrijven wat een accountant aan het einde van de opleiding aan kennis, vaardigheden en gedrag moet kunnen laten zien. Daarbij staat de vraag centraal wat van een accountant verwacht mag worden bij de start van zijn of haar beroepsuitoefening. CEA hanteert hiervoor het begrip startbekwaamheid. Het niveau van startbekwaamheid vormt het uitgangspunt voor de eindtermen 2027. Het geeft richting aan de keuzes die zijn gemaakt bij de inhoud, opbouw en het niveau van de eindtermen.

CEA neemt daarbij de Verordening op de beroepsprofielen 2025 van de NBA (hierna: beroepsprofiel) in acht. Het beroepsprofiel beschrijft het accountantsberoep in de volle breedte: de werkzaamheden, verantwoordelijkheden en kerncompetenties die accountants gedurende hun loopbaan ontwikkelen en verdiepen. In dit hoofdstuk wordt toegelicht hoe CEA invulling geeft aan het begrip startbekwaamheid en hoe deze invulling is gebruikt bij de ontwikkeling van de eindtermen 2027. Zij beschrijven wat een startbekwame accountant moet kunnen aantonen in realistische beroepssituaties en vormen daarmee voor opleiders* het kader voor de ontwikkeling van het opleidings- en toetsprogramma.

Een startbekwame accountant beschikt over de vereiste kennis, vaardigheden en gedrag om kenmerkende beroepsactiviteiten in passende beroepssituaties verantwoord uit te voeren, met een mate van zelfstandigheid die past bij de complexiteit van de opdracht en met supervisie waar nodig verder toegelicht.*

2.1. Het beroepsprofiel als basis voor de opleiding

De accountantsopleiding brengt het typische en unieke accountantsdenken en -handelen tot het gewenste niveau van de startbekwame accountant. Naast het beroepsprofiel zijn ook ontwikkelingen in het beroep, maatschappelijke verwachtingen, wet- en regelgeving*, internationale ontwikkelingen en inzichten uit onderwijs en praktijk betrokken bij de ontwikkeling van de eindtermen 2027.

Het beroepsprofiel beschrijft het werkveld en de werkzaamheden van accountants (AA en RA), een aantal aan de accountantsopleiding te stellen eisen en de kerncompetenties waarover accountants na afronding van hun opleiding moeten beschikken. De kennis, vaardigheden en gedragingen in de eindtermen geven weer wat minimaal vereist is voor inschrijving in het register van de NBA en om de maatschappelijke rol van accountant verantwoord op startbekwame niveau te kunnen vervullen. De startbekwame accountant is gekwalificeerd om bepaalde, aan accountants voorbehouden werkzaamheden uit te voeren.

Werkzaamheden en werkelden van startbekwame accountant

De **werkzaamheden** van de accountant worden – conform [artikel 4 van het beroepsprofiel](#) –

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

“gekenmerkt door het toevoegen van betrouwbaarheid aan financiële en niet-financiële informatie, processen en systemen en omvatten onder meer:

- a) het wettelijk of anderszins controleren, het beoordelen, het samenstellen en het opstellen van financiële en niet-financiële bedrijfseconomische informatie;*
- b) het afgeven van accountantsverklaringen;*
- c) het verrichten van specifieke onderzoeken; en*
- d) administratieve dienstverlening en advisering.”*

Dit vormt de gemeenschappelijke basis van alle accountants. De aard en accenten van de werkzaamheden verschillen per werkveld. De accountantsopleiding richt zich op de accountants die werkzaam zijn in de **werkvelden a. en b.** van [artikel 3 van het beroepsprofiel](#). In [de toelichting op het beroepsprofiel](#) zijn deze werkvelden als volgt omschreven:

a) “Audit & Assurance, waarbij een accountant onder meer werkzaamheden verricht die bestaan uit de uitvoering van zowel bij of krachtens wet verplicht gestelde controles als vrijwillige controles van financiële en niet-financiële overzichten en systemen. Dit heeft als doel zekerheid te bieden over de betrouwbaarheid van financiële en niet-financiële informatie.”

b) “Samenstel & Advies, waarbij een accountant onder meer werkzaamheden verricht die bestaan uit het samenstellen van jaarrekeningen, het verstrekken van fiscale- en financiële en niet-financiële adviezen met het doel de bedrijfsvoering te verbeteren en de naleving van wettelijke verplichtingen te bevorderen.”

Een startbekwame accountant kan afstuderen in twee oriëntaties die aansluiten op de werkvelden in het beroepsprofiel:

1. Accountancy-MKB en
2. Assurance.

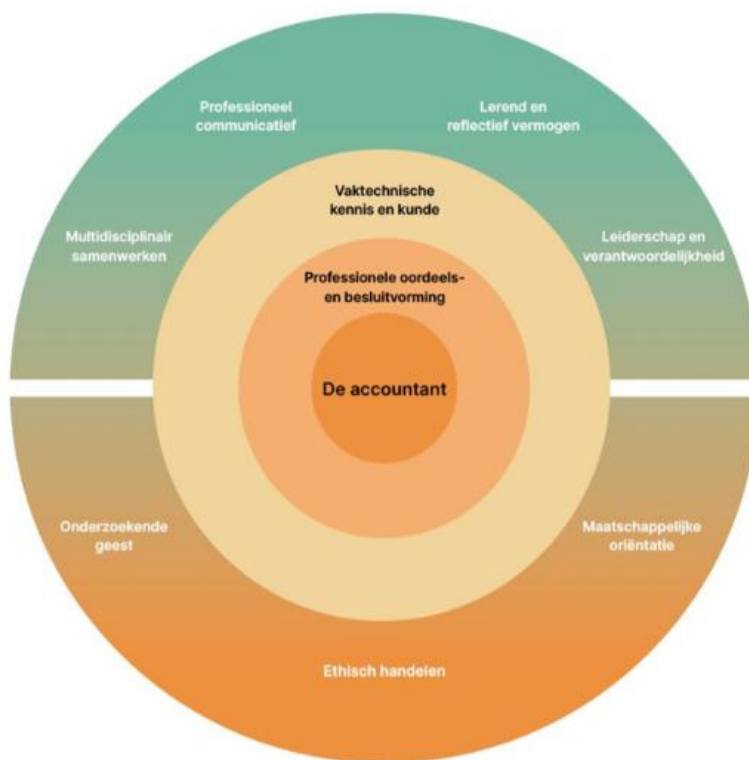
CEA heeft de werkvelden en werkzaamheden uit artikel 3 en 4 van het beroepsprofiel uitgewerkt in eindtermen voor de twee opleidingsoriëntaties. Samen met het onderwijs- en werkveld is per oriëntatie gedefinieerd welke kritische werkervaring een startbekwame accountant moet hebben opgedaan. De oriëntaties kennen een gezamenlijke basis, maar

onderscheiden zich in de activiteiten, de aard van de opdrachten en de context waarin deze worden uitgevoerd. Dat leidt dus tot inhoudelijke verschillen tussen de eindtermen van de opleidingsoriëntaties.

Het DNA van de startbekwame accountant

Naast werkzaamheden en werkvelden beschrijft het beroepsprofiel ook de kerncompetenties van de accountant: het zogenaamde DNA van de accountant. Dit DNA vormt het fundament van de beroepsuitoefening voor alle accountants ongeacht oriëntatie of titel nu en in de toekomst. De accountant voegt betrouwbaarheid toe aan financiële en niet-financiële informatie, processen en systemen en handelt daarbij in het algemeen belang. De accountant fungeert als vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer*, ongeacht zijn functie.

Het DNA van de accountant betreft een samenhangende set van competenties* die bestaan uit kennis, vaardigheden en gedrag. Deze kerncompetenties maken het mogelijk om professioneel invulling te geven aan de maatschappelijke rol van de accountant. Daarbij functioneren de kerncompetenties niet afzonderlijk, maar versterken zij elkaar in het professioneel handelen. Ze dragen bij aan de professionele oordeels- en besluitvorming van een accountant. In de [toelichting op het beroepsprofiel](#) is het DNA van de accountant als volgt weergegeven:

Figuur 1: het DNA van de accountant zoals opgenomen in het beroepsprofiel

Het DNA vormt de kern van het accountantsberoep en ligt daarom in alle eindtermen besloten. Dit betekent dat CEA de kerncompetenties van het DNA niet heeft vertaald naar afzonderlijke eindtermen. Hierdoor lijkt het DNA niet altijd expliciet of op een gedetailleerd niveau terug te komen. Dit past bij het raamwerk van de eindtermen 2027 (zie ook [hoofdstuk 3](#)). CEA heeft bewust gekozen voor een meer conceptuele formulering van de eindtermen, waarbij de nadruk ligt op de essentie van de beoogde uitkomsten in plaats van op

gedetailleerde uitwerkingen van een opleidingstraject (zie [hoofdstuk 3](#)). Deze keuze is mede onderwijskundig gemotiveerd: een conceptuele benadering biedt opleiders ruimte om het DNA van de accountant op een passende en samenhangende wijze in het opleidings- en toetsprogramma te integreren. CEA verwacht dan ook dat hogescholen, universiteiten en de RPO het DNA niet als een afzonderlijk onderdeel behandelen, maar dit als een rode draad door de gehele accountantsopleiding heen zichtbaar en aantoonbaar vormgeven.

Vaktechnische kennis en kunde

Een van de kerncompetenties betreft de vaktechnische kennis en kunde waar een startbekwame accountant over moet beschikken. In het beroepsprofiel wordt onder meer verwezen naar het Besluit Accountantsopleiding 2013⁴. Hierin zitten onder meer de vakgebieden zoals opgenomen in EU-auditrichtlijn⁵. Bij het ontwikkelen van de eindtermen 2027 zijn de vakgebieden geborgd voor beide opleidingsoriëntaties. Het beheersingsniveau is afhankelijk van de gevolgde opleidingsoriëntatie en is verder uitgewerkt in de normering van de eindtermen in [hoofdstuk 5](#).

2.2. Ontwikkeling tot het niveau van een startbekwame accountant

De accountantsopleiding brengt het typische en unieke accountants denken en -handelen tot het niveau van de startbekwame accountant. Het niveau van de startbekwame accountant kent een opbouw in complexiteit van werkzaamheden en mate van supervisie. Dit heeft CEA uitgewerkt op basis van de Verordening op de beroepsprofielen 2025.

De accountantsopleiding is onderdeel van een opleidingscontinuüm. Na de start in de initiële fase ontwikkelt de student-trainee zich in de postinitiële fase tot startbekwame accountant, waarna verdere groei tot ervaren accountant of specialist plaatsvindt. Om invulling te geven aan het beheersingsniveau van een startbekwame accountant geeft onderstaand schema een nadere duiding van de ontwikkeling van student-trainee naar startbekwame accountant en vervolgens naar ervaren beroepsbeoefenaar. Onderstaand schema laat zien hoe deze ontwikkeling zich vertaalt in:

1. kennis, vaardigheden en gedrag;
2. de complexiteit van de werkzaamheden en
3. de daarbij behorende mate van zelfstandigheid en supervisie.

Student-trainees werken gedurende de opleiding aan steeds complexere beroepssituaties. Daarbij integreren zij steeds meer kennis, vaardigheden en gedrag en handelen zij met toenemende zelfstandigheid. De ontwikkeling naar startbekwaamheid komt tot uitdrukking in de manier waarop student-trainees kennis, vaardigheden en gedrag inzetten in beroepssituaties met een passende mate van complexiteit en zelfstandigheid. Deze drie dimensies vormen voor opleiders een belangrijk uitgangspunt voor de inrichting van het opleidings- en toetsprogramma.

⁴ [Besluit accountantsopleiding 2013](#)

⁵ [EU-auditrichtlijn 2006/43/EG, art. 8.](#)

	Kennis & Kunde	Vaardigheden	Houding & Gedrag	Complexiteit opdrachten	Begeleiding & Supervisie
Student-trainee	Hoofdpijnen	Basisvaardigheden	Basis professioneel gedrag	Minder complex	Uitvoeren opdrachten onder begeleiding van beroepsbeoefenaar
Startbekwame accountant	Integrale basisbekwaamheid gedemonstreerd in de praktijk	Professioneel gedrag conform gedrags- en beroepsregels	Minder complex	Zelfstandig handelen	
			Redelijk complex	Zelfstandig handelen of Zelfstandig handelen onder supervisie (afhankelijk van type opdracht)	
			Complex	Zelfstandig handelen onder supervisie	
Ervaren beroeps-beoefenaar	Aantal jaren praktijkervaring, onderhoud basisbekwaamheid en eventuele verdere scholing (verdieping)	Professioneel gedrag conform gedrags- en beroepsregels & Vervult voorbeeldrol	Hoog complex	Zelfstandig handelen zonder supervisie met collegiale afstemming	

Tabel 1: ontwikkeling van de accountant

De aard van de opdrachten waarvoor de startbekwame accountant zelfstandig- of zelfstandig onder supervisie kan handelen verschilt per oriëntatie. Hieronder wordt in tabel 2 voor beide oriëntaties de mate van zelfstandigheid van de startbekwame accountant gespecificeerd op basis van het type opdracht en de complexiteit hiervan. De mate van zelfstandigheid en complexiteit volgen uit het beroepsprofiel. Van student-trainees wordt verwacht dat zij gedurende de opleiding leren omgaan met een toenemende mate van deze complexiteit.

	Accountancy MKB			Assurance		
	Complexiteit			Complexiteit		
	Minder	Redelijk	Complex	Minder	Redelijk	Complex
Assurance opdrachten						
	Vrijwillig	Wettelijk		Vrijwillig	Wettelijk	
Jaarrekeningcontrole	✓	–	–	✓	✓	✓+
Beoordelingsopdrachten	✓	✓	✓+	✓	✓	✓+
Andere assurance	✓	–	–	✓	✓	✓+
Aan assurance verwante opdrachten						
Opgdrachten tot specifieke werkzaamheden	✓	✓	✓+	✓	✓	✓+
Samenstellen	✓	✓	✓+	–	–	–
Administratieve dienstverlening en advies						
Administratieve dienstverlening	✓	✓	✓+	–	–	–
Advisering	✓	✓	✓+	–	–	–

✓ Zelfstandig

✓+ Zelfstandig onder supervisie

– Niet van toepassing

Dit betekent dat de startbekwame accountant hiertoe niet wordt opgeleidⁱ.

Tabel 2: mate van zelfstandigheid startbekwame accountant per oriëntatie en type opdrachtⁱ

ⁱ n.v.t. betekent dat de startbekwame accountant hiertoe niet wordt opgeleid. Het is echter wel mogelijk dat via permanente educatie en praktijkervaring (onder begeleiding) de kennis, kunde en vaardigheden ontwikkeld wordt om dat op enig moment wel zelfstandig uit te voeren. Vanuit Accountancy-MKB naar Assurance is het noodzakelijk de opleidingsoriëntatie Assurance te volgen (zie [hoofdstuk 5](#)).

Na afronding van de opleiding blijft de accountant zich (verder) ontwikkelen op specifieke kennis en thema's passend bij de werkomgeving en werkzaamheden. Het accountantsberoep vraagt immers om voortdurende professionele ontwikkeling. Het beroepsprofiel is dan ook gericht op een leven lang leren. Het accountantsberoep moet op de hoogte en relevant blijven om het vertrouwen in het maatschappelijk verkeer te blijven borgen. Daarop voorbereidend moeten de eindtermen zich richten op een toekomstbestendige kern van kennis, vaardigheden en gedrag, en niet op een gedetailleerde uitwerking die vooral is gebaseerd op de actuele beroepspraktijk en daardoor snel veroudert.

Niet alles wat een ervaren beroepsoefenaar kent of kan, behoort tot het eindniveau van de opleiding. In de ontwikkeling tot startbekwame accountant moet de student-trainee daarom vooral leren om -met de kerncompetenties en een lerende houding - systematisch problemen te analyseren en aan te pakken en tot professionele oordeels - en besluitvorming te komen. Bij alle opdrachten en werkzaamheden is het belangrijk dat de startbekwame accountant de grens van eigen deskundigheid onderkent en waar nodig tijdig andere deskundigen of experts inschakelt.

Van startbekwaamheid naar eindtermen 2027

De kennis, vaardigheden en gedrag van een startbekwame accountant zijn uitgewerkt in de eindtermen 2027 op basis van een themagericht en geïntegreerd raamwerk. Het volgende hoofdstuk zet de opzet van het raamwerk en eindtermen 2027 uiteen. Het beheersingsniveau van een startbekwame accountant is verder uitgewerkt in de normering van de eindtermen (zie [hoofdstuk 5](#)).

3 Raamwerk eindtermen accountantsopleiding 2027

De eindtermen accountantsopleiding 2027 beschrijven het eindniveau van de startbekwame accountant. Zij zijn geformuleerd als leeruitkomsten* en beschrijven wat de startbekwame accountant in een relevante beroepscontext moet kunnen laten zien, waarbij kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang worden toegepast.

Het raamwerk ordent deze eindtermen rond thema's* en herkenbare beroepsactiviteiten*. Daarmee wordt zichtbaar hoe verschillende vakgebieden en kerncompetenties samenkomen in het handelen van de startbekwame accountant. De ordening ondersteunt opleiders bij de ontwikkeling van een samenhangend opleidings- en toetsprogramma. Opleiders bepalen vervolgens binnen de kaders zelf hoe zij student-trainees naar het vereiste eindniveau begeleiden en hoe zij aantonen dat dit niveau wordt bereikt.

Dit hoofdstuk licht eerst de opzet van het raamwerk toe. Vervolgens wordt beschreven hoe kennis, vaardigheden en gedrag zijn samengebracht en hoe theorie en praktijk daarin zijn geïntegreerd. Tot slot wordt uitgelegd welke wettelijke en beroepsmatige vereisten bij de ontwikkeling van de eindtermen zijn betrokken en hoe de afzonderlijke eindtermen moeten worden geïnterpreteerd.

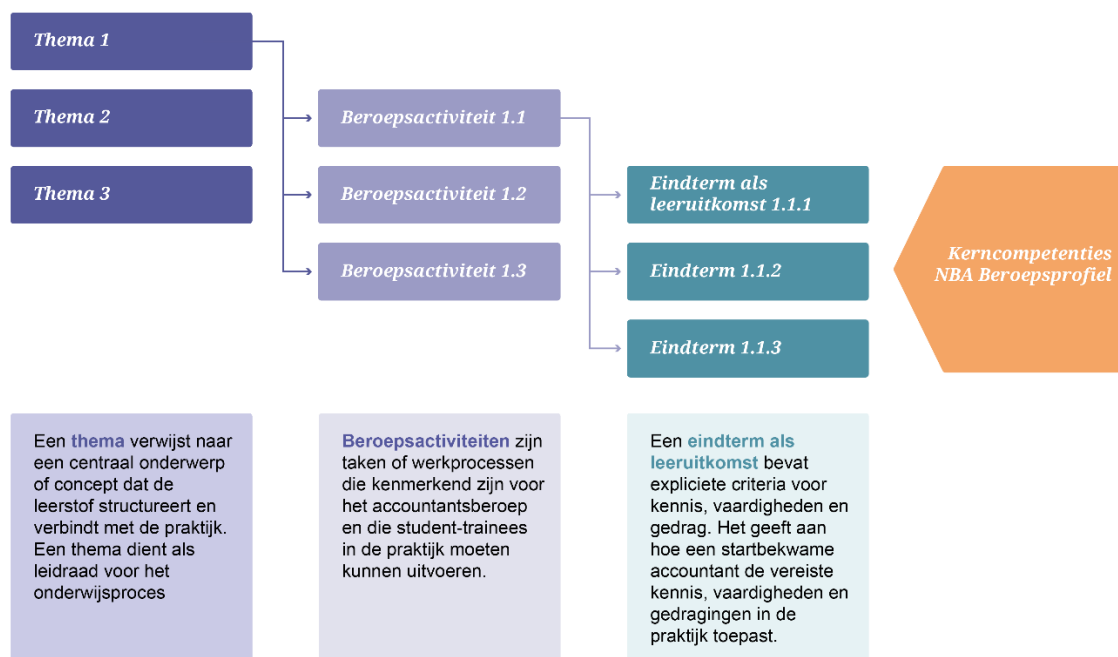
3.1 Opzet raamwerk: Thema's, beroepsactiviteiten en leeruitkomsten

Na een openbare consultatie in het onderwijs- en werkveld heeft CEA in juni 2025 het raamwerk voor de eindtermen van 2027⁶ vastgesteld. Het raamwerk ordent en normeert de eindtermen op een systematische wijze. Zo wordt op een gestructureerde manier helder weergegeven welke benodigde kennis, vaardigheden en gedrag een student-trainee moet beheersen om zich te kwalificeren als startbekwame accountant voor inschrijving in het NBA-register met een AA- of RA-titel.

Het raamwerk en de eindtermen vormen de basis voor onderwijsinstellingen, de NBA en RPO om een samenhangend opleidings- en toetsprogramma te ontwikkelen. Het raamwerk biedt een logische en overzichtelijke structuur waarmee de relatie tussen verschillende onderdelen helder is en herleidbaar naar het accountantsberoep. Een onderwijsraamwerk bestaat uit verschillende lagen die op elkaar voortbouwen. Deze lagen zorgen ervoor dat de eindtermen systematisch worden afgeleid van bredere thema's en beroepsgerichte activiteiten.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in bijlage 1.

⁶ [Geïntegreerd en themagericht: fundamenteel ander raamwerk voor accountantsopleiding](#)

Figuur 2: opzet raamwerk eindtermen 2027

Voor een toekomstbestendige, aantrekkelijke en studeerbare accountantsopleiding zijn de eindtermen 2027 rondom thema's geordend. De vakgerichte benadering laat CEA daarmee los. Een thema verwijst naar een centraal onderwerp of concept dat de eindtermen structureert en verbindt met de praktijk. Binnen het raamwerk is een thema de overkoepelende laag en vertegenwoordigt het brede domeinen of hoofdtaken binnen de accountancy per opleidingsoriëntatie. Binnen elk thema zijn specifieke beroepsactiviteiten gedefinieerd. Door deze activiteiten te koppelen aan de thema's, ontstaat een duidelijke relatie tussen theorie en praktijk. Per beroepsactiviteit zijn eindtermen opgesteld.

De eindtermen 2027 hebben de opzet van leeruitkomsten. Dat wil zeggen dat ze beschrijven over welke kennis, vaardigheden en gedrag een startbekwame accountant beschikt aan het eind van een opleidingstraject. Het geeft antwoord op de vraag wat een startbekwame accountant kan laten zien in een realistische beroepscontext. Verder zijn de eindtermen op conceptueel niveau beschreven. De eindtermen schrijven niet gedetailleerd de invulling van onderwijs en toetsing voor.

Kennis, vaardigheden en gedrag worden in de eindtermen 2027 in samenhang beschreven. Dit betekent dat CEA de kerncompetenties van het DNA niet heeft vertaald naar afzonderlijke eindtermen. De onderliggende kerncompetenties beschrijven welke generieke en vakspecifieke vaardigheden nodig zijn om de eindtermen te behalen en de beroepsactiviteiten effectief uit te voeren. Een voorbeeld hiervan is de kerncompetentie professioneel communicatief van het NBA beroepsprofiel⁷. Deze kerncompetenties liggen dus integraal besloten in het handelen van een startbekwame accountant en dus de eindtermen 2027. Van opleiders wordt verwacht dat deze kerncompetenties van het DNA als een rode draad door het opleidings- en toetsprogramma worden verweven.

⁷ [Verordening op de beroepsprofielen 2025](#)

Op basis van de consultatie en het NBA beroepsprofiel heeft CEA thema's en beroepsactiviteiten voor de opleidingsoriëntaties Accountancy-MKB en Assurance opgesteld. Bij het ontwikkelen van de eindtermen zijn deze in samenwerking met het onderwijs- en werkveld verder aangescherpt. De thema's zijn toekomstbestendig en adaptief met het oog op de diverse werkomgevingen van een startbekwame accountant, de ontwikkelingen in het accountantsberoep en de maatschappij. De thema's voor de oriëntatie Accountancy-MKB volgen de 'levenscyclus' van een organisatie en voor de oriëntatie Assurance de 'controlecyclus'. Bij beide oriëntaties is de aard van de dienstverlening leidend geweest voor de beroepsactiviteiten. Dit leidt tot de indeling in thema's en beroepsactiviteiten zoals opgenomen in tabel 3:

De thema's en beroepsactiviteiten zijn vastgesteld per opleidingsoriëntatie waarbij de karakteristiek van de dienstverlening leidend is.

Door de eindtermen 2027 te ordenen rondom thema's en beroepsactiviteiten kunnen student-trainees verbanden leggen tussen verschillende vakgebieden. Het brengt ook verdieping omdat bepaalde vakgebieden bij meerdere thema's aan bod komen. Opleiders kunnen daarbij ook telkens actuele ontwikkelingen meenemen. De indeling van de eindtermen 2027 naar thema's en beroepsactiviteiten maakt de link tussen theorie en praktijk duidelijk. Dit biedt opleiders meer mogelijkheden de accountantsopleiding voor student-trainees beter studeerbaar en aantrekkelijker te maken. In de theoretische opleiding is een vakgerichte benadering mogelijk, alhoewel uit de verkenningen⁸ duidelijk blijkt dat het onderwijs- en werkveld een voorkeur uitspreekt voor integratie van theorie en praktijk.

⁸ Zie consultatie van de uitgangspunten raamwerk en de reacties hierop op CEA's webpagina: [Herziening Eindtermen](#), en CEA & Raad voor de Praktijkopleidingen, *Stip aan de horizon: contouren van een toekomstbestendige en studeerbare accountantsopleiding* (december 2022).

Accountancy-MKB

Thema

Start

Beroepsactiviteiten

- Invulling geven aan de rol van de accountant
- Opdrachtformulering en cliënt- en opdrachtanvaarding
- Data en rapportages in de steigers
- Startadvies op maat

Thema

Groei

Beroepsactiviteiten

- Grip op data en rapportages
- Groeiadvies op maat
- Andere assurance opdrachten
- Aan assurance verwante opdrachten

Thema

Volwassenheid en consolidatie

Beroepsactiviteiten

- Samenstellen van complexe data en rapportages
- Beoordelingsopdrachten
- Oordeels- en besluitvorming
- Herstructurering in beeld brengen
- Niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek

Thema

Bedrijfsoverdracht of liquidatie

Beroepsactiviteiten

- Data en rapportages bij overdracht / liquidatie van de onderneming
- Begeleiding bij bedrijfsoverdracht

Assurance

Thema

Clïëntvraag en opdrachtformulering en aanvaarding

Beroepsactiviteiten

- Invulling geven aan de rol van de accountant
- Opdrachtformulering en cliënt- en opdrachtanvaarding

Thema

Risicoanalyse en controleplanning voor de jaarrekeningcontrole

Beroepsactiviteiten

- Kwaliteit, belangen en governance van de gecontroleerde
- Risicoanalyse
- Controleplanning

Thema

Onderzoek interne beheersing

Beroepsactiviteiten

- Onderzoek van processen en beheersingsmaatregelen
- Onderzoek van IT-omgeving
- Uitvoering van systeemgerichte werkzaamheden

Thema

Jaareindecontrole

Beroepsactiviteiten

- Gegevensgerichte werkzaamheden
- Oordeels- en besluitvorming
- Toetsing bestuursverslag en overige informatie
- Communicatie en rapportage

Thema

Andere assurance en aan assurance verwante opdrachten

Beroepsactiviteiten

- Beoordelingsopdrachten
- Andere assurance opdrachten
- Aan assurance verwante opdrachten

Tabel 3: thema's en beroepsactiviteiten per opleidingsoriëntatie

3.2 Theorie en praktijk geïntegreerd

De eindtermen 2027 maken geen onderscheid meer tussen theorie en praktijk en zijn samengevoegd tot één geïntegreerde set. Ze beschrijven als meetbaar resultaat wat een startbekwame accountant kan laten zien in een realistische beroepscontext. De eindtermen zijn niet langer opgebouwd rond vakgebieden maar rond beroepsactiviteiten. Naar verwachting wordt de accountantsopleiding daarmee betekenisvoller voor studenten. Doordat kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang worden ontwikkeld, ondersteunt dit student-trainees beter in hun ontwikkeling richting professionele oordeelsvorming en geïntegreerd handelen.

Onderwijsinstellingen, de NBA en de RPO kunnen zo samen met het werkveld voor student-trainees het leereffect en hun motivatie vergroten, de onnodige overlap en administratieve lasten verlagen en student-trainees beter voorbereiden op de beroepspraktijk.

Integratie vraagt wel om samenwerking en afstemming tussen onderwijs- en werkveld om een samenhangend opleidings- en toetsprogramma op te stellen. Het is aan de onderwijsinstellingen, de NBA en RPO hoe zij deze integratie willen vormgeven en aan de student-trainees willen aanbieden. CEA zal in haar rol als toezichthouder dit verder stimuleren en faciliteren.

3.3 Invulling raamwerk eindtermen 2027

Bij de ontwikkeling van de eindtermen heeft CEA de vereisten uit wet- en regelgeving, het beroepsprofiel van de NBA en het beoogde niveau van de startbekwame accountant betrokken. Deze vereisten zijn verwerkt in een geïntegreerde set van eindtermen. Zij vormen daarom geen afzonderlijke set van eisen die opleiders naast de eindtermen 2027 moeten afdekken.

Wettelijke vereisten en kerncompetenties zijn geïntegreerd

De eindtermen 2027 beschrijven kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang. De theoretische vakgebieden uit de EU-auditrichtlijn en de kerncompetenties uit het DNA van de accountant zijn bij de ontwikkeling systematisch betrokken. CEA heeft hiermee geborgd en navolgbaar gemaakt dat het geheel van de eindtermen aansluit op de relevante wet- en regelgeving en het beroepsprofiel van de NBA.

Dit betekent dat opleiders de kerncompetenties niet als aanvullende vereisten naast de eindtermen hoeven te hanteren. De kerncompetenties zijn integraal onderdeel van het handelen dat in de eindtermen wordt beschreven. Van opleiders wordt verwacht dat zij zichtbaar maken hoe student-trainees deze kerncompetenties gedurende de accountantsopleiding in samenhang ontwikkelen en toepassen.

Bij het uitwerken van het themagericht raamwerk naar een geïntegreerde set van eindtermen zijn de verplichte vakgebieden uit de EU-auditrichtlijn en de kerncompetenties uit het NBA-beroepsprofiel geborgd.

Een eindterm moet daarom steeds worden gelezen in samenhang met:

- de beroepsactiviteit en het thema waarbinnen zij is opgenomen;
- de kennis en inhoud waarop het handelen betrekking heeft;
- het beschreven gedrag;
- de context en complexiteit van de beroepssituatie;

- de verwachte mate van zelfstandigheid en supervisie;
- de kerncompetenties uit het DNA van de accountant.

De eindtermen beschrijven het startbekwame niveau dat een student-trainee aan het einde van de accountantsopleiding moet hebben behaald. De eindtermen schrijven daarmee niet voor via welke vakken, modules, leeractiviteiten of toetsvormen* dit resultaat moet worden bereikt.

Opleiders hebben daarmee ruimte om een eigen samenhangend programma te ontwikkelen. Zij moeten wel kunnen onderbouwen hoe student-trainees kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang ontwikkelen en hoe wordt vastgesteld dat zij het vereiste eindniveau beheersen.

Interpretatie van het beheersingsniveau

Bij het formuleren van de eindtermen is de taxonomie van Bloom⁹ gebruikt als hulpmiddel om het beoogde handelen concreet, observeerbaar en toetsbaar te beschrijven. De gebruikte handelingswerkwoorden geven richting aan het cognitieve niveau, maar bepalen niet zelfstandig het beheersingsniveau.

Het vereiste niveau volgt uit de volledige formulering van de eindtermen. Daarbij gaat het om de combinatie van het handelen, de inhoud, de context en complexiteit van de beroepssituatie en de mate van zelfstandigheid en supervisie. Een werkwoord als analyseren of evalueren moet daarom altijd in deze samenhang worden geïnterpreteerd.

[Bijlage 3](#) bevat een nadere toelichting op de toepassing van de taxonomie van Bloom.

In het volgende hoofdstuk worden de eindtermen per opleidingsoriëntatie beschreven. Gestart wordt met een algemene considerans voor beide oriëntaties en een considerans per opleidingsoriëntatie.

⁹ Zie Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212–218.
https://doi.org/10.1207/S15430421TIP4104_2

4 Eindtermen accountantsopleiding 2027

Dit hoofdstuk bevat de eindtermen voor de opleidingsoriëntaties Accountancy-MKB en Assurance. In een algemene considerans wordt eerst ingegaan op het beheersingsniveau, de wijze waarop de eindtermen zijn geformuleerd, de kerncompetenties van het DNA van de accountant en de gezamenlijke basis van beide oriëntaties in de eindtermen. Naast een leeswijzer voor de eindtermen 2027 is voor beide oriëntaties een considerans opgesteld dat verder ingaat op de specifieke indeling van thema's, beroepsactiviteiten en eindtermen.

4.1 Considerans opleidingsoriëntaties algemeen

Beheersingsniveau van de eindtermen

De eindtermen sluiten aan bij het beoogde eindniveau van de startbekwame accountant. Tussengeschakelde niveaus zijn niet afzonderlijk uitgewerkt, maar maken vanzelfsprekend onderdeel uit van het leerproces dat tot dit eindniveau leidt. Bij dit eindniveau moet overigens altijd rekening gehouden worden met de mate van complexiteit van de opdracht en de activiteiten (zie tabel 2 op pagina 10). Deze moeten passend zijn voor het niveau van de startbekwame accountant zoals beschreven in [hoofdstuk 2](#).

Indeling van beroepsactiviteiten en eindtermen bij de thema's

De thema's en beroepsactiviteiten zijn binnen de opleidingsoriëntaties geordend op een wijze die aansluit bij de aard van de beroepspraktijk. Iedere eindterm is eenmaal beschreven, inclusief de daarbij behorende kennis, vaardigheden en gedrag. Hiermee wordt beoogd overlap te voorkomen. Deze wijze van ordening doet geen afbreuk aan het feit dat ieder van de eindtermen ook van toepassing zal en/of kan zijn bij andere thema's of beroepsactiviteiten binnen een oriëntatie. In de considerans specifiek voor de oriëntaties Accountancy-MKB en Assurance wordt dit verder toegelicht (zie [paragrafen 4.2](#) en [4.3](#)).

De ordening in thema's en beroepsactiviteiten schrijft de opleiders geen volgorde voor voor hun opleidings- en toetsprogramma. Het is expliciet niet de bedoeling dat een student-trainee in de accountantsopleiding start bij de beroepsactiviteit die als eerste staat beschreven en eindigt bij de laatste. De beroepsactiviteiten en eindtermen kunnen in de accountantsopleiding door elkaar heen worden toegepast.

Conceptueel niveau van de eindtermen

De eindtermen zijn geformuleerd op een hoog abstractieniveau. Deze benadering beoogt ruimte te bieden voor verschillende beroepscontexten en een integrale toepassing van kennis, vaardigheden en gedrag in uiteenlopende praktijksituaties. Dit betekent dat specifieke toepassingen, technieken of ontwikkelingen niet afzonderlijk zijn benoemd. Dit betekent bijvoorbeeld dat:

1. ontwikkelingen generiek zijn beschreven. Deze benadering draagt eraan bij dat de eindtermen toekomstbestendig zijn en ruimte bieden aan opleiders om aan te sluiten bij actuele ontwikkelingen in de beroepspraktijk en het vakgebied. Een voorbeeld hiervan zijn technologische ontwikkelingen zoals op het gebied van kunstmatige intelligentie (AI) maar ook cyber risico die vallen onder het overkoepelende begrip IT. In plaats van specifiek in te gaan op CSRD-wetgeving gaat het in de eindtermen over

niet-financiële informatie en/of duurzaamheid afhankelijk van de context. Van opleiders wordt verwacht dat zij bij de invulling van de eindtermen aansluiten bij relevante actuele ontwikkelingen en deze, waar passend, in het opleidings- en toetsprogramma betrekken.

2. CEA in de opzet van de eindtermen 2027 is afgestapt van het expliciet benoemen van specifieke standaarden en wet- en regelgeving*. Er wordt waar van toepassing gerefereerd aan 'relevante wet en -regelgeving, verslaggevingsstelsels' en/of gedrag- en beroepsregels". CEA ziet het juist als een competentie (vaardigheid en kennis) van een startbekwame accountant om te bepalen welke standaard, wet of regelgeving relevant is in de beroepsmatige context waarin hij/zij opereert.
3. CEA de managementniveaus waarop de startbekwame accountant communiceert, niet meer expliciet benoemt. Van de startbekwame accountant wordt verwacht dat deze, rekening houdend met de governance-inrichting van de organisatie, de aard van de opdracht en zijn rol binnen het opdrachtteam, kan bepalen wie het relevante aanspreekpunt is en, waar passend bij zijn rol en verantwoordelijkheid, zelfstandig met deze persoon of personen communiceert over voor de opdracht relevante aangelegenheden.

Kerncompetenties startbekwame accountant

De kerncompetenties uit het DNA van de accountant spelen bij vrijwel alle beroepsactiviteiten en eindtermen een rol, zoals ook uitgelegd in [hoofdstuk 2](#). Zij worden verondersteld integraal onderdeel uit te maken van het handelen van de startbekwame accountant. Deze kerncompetenties zijn opgenomen in de eindtermen van beroepsactiviteiten waarin zij een duidelijke rol spelen, maar worden niet steeds afzonderlijk expliciet benoemd in de formulering van de eindtermen. Het betreft onder meer:

- het toepassen van professionele oordeels- en besluitvorming, waaronder:
 - het hanteren van een professioneel-kritische houding;
 - het expliciteren en documenteren van gemaakte afwegingen ter onderbouwing en verantwoording van de oordeels- en besluitvorming, zowel mondeling als schriftelijk, en het kunnen toelichten daarvan;
- het betrekken van ethische overwegingen bij de oordeels- en besluitvorming;
- het vermogen om, met inachtneming van de eigen grenzen en verantwoordelijkheden, specialisten en deskundigen in te schakelen.

Het DNA van de accountant geeft richting aan de wijze waarop de eindtermen worden geïnterpreteerd en geoperationaliseerd en maken dus integraal onderdeel uit van het te behalen eindniveau.

Gezamenlijke basis in de eindtermen

De eindtermen voor beide opleidingsoriëntaties hebben een gezamenlijke basis. Deze gezamenlijke basis bestaat uit eindtermen die voor beide opleidingsoriëntaties gelijk zijn geformuleerd en betrekking hebben op beroepsactiviteiten die in beide contexten voorkomen. Het betreft eindtermen bij de volgende beroepsactiviteiten:

- invulling geven aan de rol van de accountant;
- opdrachtformulering en cliënt- en opdracht aanvaarding;
- beoordelingsopdrachten;
- andere assurance- opdrachten;
- aan assurance verwante opdrachten.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in bijlage1.

De gezamenlijke basis draagt bij aan een consistent en herkenbaar fundament binnen de accountantsopleiding. Tegelijkertijd doen de afzonderlijke eindtermen voor de twee opleidingsoriëntaties Accountancy-MKB en Assurance recht aan de verschillen in de aard en context van de betreffende beroepspraktijk. In de considerans per opleidingsoriëntatie wordt ingegaan op de oriëntatiespecifieke kenmerken van Accountancy-MKB en Assurance.

Duurzaamheid

De EU Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD) verplicht bepaalde organisaties te rapporteren over duurzaamheid. De richtlijn is bedoeld om voor meer transparantie over en betere kwaliteit van duurzaamheidsinformatie te zorgen. Dit raakt ook het accountantsberoep en de -opleiding. Uit de EU-auditrichtlijn volgt daarom een aantal verplichtingen voor de accountantsopleiding. Vooruitlopend op de Nederlandse implementatie van de duurzaamheidswetgeving heeft CEA - net als de NBA in het beroepsprofiel - de uitwerking van de wet al vertaald naar de eindtermen 2027 en worden deze formeel van kracht bij inwerkingtreding van de CSRD-wetgeving.

Iedere accountant komt met duurzaamheid in aanraking en kennis daarover is essentieel. Daarom wordt duurzaamheid voor beide opleidingsoriëntaties een verplicht onderdeel van zowel de initiële als postinitiële fase. Hoe duurzaamheid bepaalde beroepsactiviteiten en eindtermen raakt verschilt per oriëntatie. Zo kan alleen een startbekwame accountant in de Assurance-oriëntatie kiezen voor een aantekening om duurzaamheidsassurance te mogen verrichten. De verschillen en eisen zijn uitgewerkt in de considerans per opleidingsoriëntatie (zie [paragraaf 4.2](#) en [4.3](#)) en de normering van de eindtermen in [hoofdstuk 5](#).

Leeswijzer eindtermen 2027

In [hoofdstuk 3](#) is de ordening en opzet van de eindtermen 2027 beschreven. Per opleidingsoriëntatie worden de eindtermen 2027 per thema en beroepsactiviteit gepresenteerd. De tabel hieronder dient als leeswijzer over hoe de eindtermen 2027 moeten worden gelezen (zie [paragrafen 4.2](#) en [4.3](#)).

Elke eindterm heeft een unieke code gebaseerd op oriëntatie (MKB voor accountancy-MKB en ASS voor Assurance), thema en beroepsactiviteit. De eindtermen die voor beide oriëntaties van toepassing zijn kennen de codering MKB/ASS. De tabel hieronder is een leeswijzer voor de eindtermen.

In de begrippenlijst in [bijlage 1](#) is een aantal begrippen opgenomen die in de eindtermen gebruikt zijn. Deze zijn gemarkeerd met •.

x. Thema: <naam thema>

Beschrijving van het thema dat verwijst naar een centraal onderwerp of concept dat de leerstof structureert en verbindt met de praktijk. Een thema dient als leidraad voor het onderwijsproces.

MKB en/of ASS Beroepsactiviteit: <naam beroepsactiviteit>
x.x.x

Beschrijving van een beroepsactiviteit, een geheel van taken of werkprocessen die kenmerkend zijn voor bovengenoemd thema binnen het accountantsberoep en die student-trainees in de praktijk moeten kunnen uitvoeren.

	Eindtermen
MKB en/of ASS x.x.1	Eindterm beschrijft in samenhang de kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang die een startbekwame accountant kan laten zien in het uitoefenen van de beroepsactiviteit. Het omschrijft het meetbaar, kwalificerend resultaat als uitkomst van de accountantsopleiding.
MKB en/of ASS x.x.2	

Tabel 4: leeswijzer eindtermen accountantsopleiding 2027

4.2 Considerans en eindtermen oriëntatie Accountancy-MKB

In de toelichting op het beroepsprofiel van de NBA is de Accountancy-MKB afstudeervariant als volgt omschreven:

“De opleiding Accountancy MKB onderscheidt zich door een nauwe(re) betrokkenheid bij de opdrachtgever en een brede deskundigheid van de accountant op het gebied van administratie, verslaggeving (BW2T9, Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving), fiscaliteit, financiering, IT, operationele en strategische bedrijfsvoering, inclusief de juridische aspecten daarvan.

MKB-ondernemers schakelen accountants in voor ondersteuning bij bijvoorbeeld het inrichten van de financiële-en administratieve organisatie, het samenstellen van de jaarrekening of een financieel overzicht, het voldoen aan fiscale verplichtingen, het verzorgen van de financiële- of salarisadministratie en het adviseren bij te nemen strategische en operationele beslissingen.

In de adviesrol opereert een accountant als vertrouwenspersoon van de MKB-ondernemer, maar houdt bij het geven van advies het belang van het maatschappelijk verkeer steeds in het oog. Deze accountant adviseert ook over juridische vraagstukken, zoals over de keuze van de bedrijfsvorm en met betrekking tot arbeids- en sociaal recht.

Accountants fungeren als “ketenregisseur” van de (financiële) gegevensverstrekking door de MKB-ondernemer. Samen met het management onderkent een accountant problemen waarvoor andere deskundigen moeten worden ingeschakeld en wijst actief op risico’s binnen het bedrijf.

Een accountant die de opleiding met de afstudeervariant Accountancy MKB heeft gevolgd, kan beoordelingsopdrachten en voor minder complexe objecten van onderzoek niet-wettelijke jaarrekeningcontroles en andere assurance-opdrachten uitvoeren.”

In deze oriëntatie staat de mkb-ondernemer en -onderneming centraal en zijn de thema's daarom gebaseerd op de levenscyclus van de onderneming. De hierboven beschreven activiteiten van de mkb-accountant kunnen zich in meerdere fasen van de levenscyclus voordoen. De beroepsactiviteiten en eindtermen zijn gerelateerd aan de levenscyclus van de organisatie en komen op eindniveau aan de orde voor de startbekwame accountant. Deze indeling in de thema's fungeert als een kapstok om de eindtermen te verbinden aan praktijkcontext en is niet gelijk aan het proces van de opdracht.

Niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek

Een nieuwe activiteit voor de mkb-accountant in het beroepsprofiel van 2025 betreft de uitvoering van niet wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek. De aanduiding van 'minder complex' wordt daarbij in het beroepsprofiel als volgt verwoord:

“ Kenmerken van minder complexe objecten van onderzoek kunnen zijn:

- jaarrekening opgesteld volgens Richtlijnen voor de jaarverslaggeving (RJ en Rjk);*
- overzichtelijke juridische structuur, eigendom en consolidatieproces;*
- niet-complexe interne beheersings- (inclusief IT-) systemen;*
- geen posten met complexe schattingsprocessen;*
- geen bedrijfstakken met zeer specifieke, diepgaande en complexe bedrijfsrisico's of vallend onder complexe wet- en regelgeving.”*

Voor iedere jaarrekeningcontrole zijn vergelijkbare kennis en vaardigheden nodig. Echter het object van onderzoek en daarmee de context waarin de jaarrekeningcontrole plaatsvindt kan wel verschillen. Deze schaalbaarheid is nadrukkelijk in de principle based regelgeving met voorbeelden onderbouwd. Deze voorbeelden zijn mede gebruikt om de eindtermen van niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek te formuleren.

Het minder complexe object van onderzoek van een niet-wettelijke jaarrekeningcontrole zal een kleinere entiteit betreffen en kent veelal een concentratie van eigendom en management. Andere voorbeelden van een minder complex object van onderzoek voor niet-wettelijke jaarrekeningcontroles van zijn:

- a) eenvoudige administratie;
- b) eenvoudige systemen van interne beheersingsmaatregelen;
- c) weinig personeel waarvan velen een breed scala aan taken hebben;
- d) eenvoudige en ongecompliceerde transacties.¹⁰

Een controle van een niet-wettelijke jaarrekening voor een minder complex object van onderzoek betekent dan ook voor de eindtermen dat:

1. de betreffende eindtermen in de Accountancy-MKB oriëntatie niet de diepgang kennen, die wel nodig is voor redelijk complexe of complexe jaarrekeningcontroles in de oriëntatie Assurance.
2. een aantal elementen van de eindtermen in mindere mate of mogelijk niet van toepassing zijn. Voorbeelden hiervan vormen de systeemgerichte werkzaamheden en de inzet van specialisten.

Bovengenoemde leidt ertoe dat de eindtermen van niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek anders zijn dan die van de oriëntatie Assurance. De eindtermen van Assurance zijn weliswaar als uitgangspunt genomen, maar samengenomen of geherformuleerd rekening houdend met de andere in de MKB-oriëntatie opgenomen eindtermen en de mindere complexiteit van de objecten van onderzoek bij niet-wettelijke jaarrekeningcontroles. Hiermee wordt enerzijds aansluiting gehouden tussen de twee oriëntaties en anderzijds recht gedaan aan de specifieke context van niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek.

¹⁰ Zie [Standaard 200.A66](#).

In [bijlage 4](#) is dit verduidelijkt in een tabel. In deze tabel zijn - in verband met de leesbaarheid - de beroepsactiviteiten opgenomen van de Assurance-oriëntatie met daarnaast de eindtermen voor niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek en een toelichting van de verschillen tussen beide. Daarmee wordt inzichtelijk op welke wijze vanuit de eindtermen van de Assurance-oriëntatie is gekomen tot de eindtermen voor niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek.

De eindtermen voor deze beroepsactiviteit zijn onder voorbehoud van eventuele verdere beroepsreglementering op basis waarvan tussentijdse aanpassingen mogelijk noodzakelijk zijn.

Duurzaamheid

De CSRD wetgeving stelt specifieke eisen ten aanzien van assurance bij duurzaamheidsverslaggeving. Er worden vanuit deze wetgeving geen eisen geformuleerd voor AA-accountants zonder aantekening voor wettelijke controle. Student-trainees in de oriëntatie Accountancy-MKB kunnen niet kiezen voor een aantekening om duurzaamheidsassurance te mogen verrichten. In zijn of haar werkzaamheden komt een startbekwame accountant in de oriëntatie Accountancy-MKB wel met duurzaamheid in aanraking. Voor duurzaamheid zijn geen afzonderlijke eindtermen opgesteld; dit zit verweven in beroepsactiviteiten en eindtermen. Zo kan bij een analyse van de risico's van een cliënt duurzaamheid een rol spelen. Waar in de eindtermen specifiek wordt gesproken over niet-financiële informatie kan afhankelijk van de context duurzaamheid worden bedoeld.

Overstap naar de oriëntatie Assurance

Wanneer een startbekwame accountant is afgestudeerd in de Accountancy-MKB en de ambitie heeft zich verder te ontwikkelen in de oriëntatie Assurance (AA of RA) moet aan aanvullende eisen worden voldaan. De opleiding met oriëntatie Accountancy-MKB is een brede accountantsopleiding met een solide basis op het gebied van audit en assurance. Vanwege de specifieke eisen die aan het uitvoeren van wettelijke controles en (redelijk) complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles worden gesteld, gelden voor het verkrijgen van deze aantekening aanvullende vereisten gericht op verdieping van kennis, vaardigheden en praktijkervaring binnen het assuredomein.

Eindtermen Accountancy-MKB

1. Thema: Start

In dit thema verkrijgt de accountant inzicht in de organisatie* in de startfase en begeleidt hij/zij de onderneming*/ondernemer*. De accountant handelt vanuit zijn/haar professionele perspectief en kennis van IT, de relevante wet- en regelgeving* en is sparringpartner van de ondernemer.

Ook staan in dit thema de cliëntvraag en opdrachtformulering en aanvaarding centraal.

De accountant richt zich op het helder definiëren van het doel en de reikwijdte van de opdracht, met inachtneming van de verwachtingen van de gebruikers* en de maatschappij. Daarbij stelt de accountant vast of aan de randvoorwaarden voor de opdracht is voldaan.

MKB/ASS Beroepsactiviteit: Invulling geven aan de rol van de accountant 1.1.0

De werkzaamheden van de accountant worden gekenmerkt door het toevoegen van betrouwbaarheid aan financiële en niet-financiële informatie, processen en systemen. In deze rol bewaakt de accountant het maatschappelijk belang met een onderzoekende geest en door ethisch handelen, met oog voor interne en externe toezichtstructuren en ontwikkelingen.

Eindtermen

MKB/ASS 1.1.1	De startbekwame accountant vervult zijn/haar rol als vertrouwenspersoon door relevante gedrags- en beroepsregels* toe te passen en te evalueren of de invulling van zijn/haar rol passend is binnen zijn/haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.
MKB/ASS 1.1.2	De startbekwame accountant reflecteert hoe hij/zij bijdraagt aan het uitdragen van de maatschappelijke en economische functie, de fundamentele beginselen en de professionele grondslagen van het accountantsberoep, duidt hoe deze richting geven aan de beroepsuitoefening en vertaalt signalen van gebruikers en het maatschappelijk verkeer* over het accountantsberoep naar zijn/haar eigen handelen.
MKB/ASS 1.1.3	De startbekwame accountant reflecteert hoe hij/zij in zijn/haar eigen handelen invulling geeft aan de fundamentele beginselen, ethische grondslagen en de beroepseer van het accountantsberoep en overweegt in hoeverre persoonlijke belangen, bedreigingen en contextuele factoren in de eigen organisatie de invulling beïnvloeden.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een * zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

MKB/ASS 1.1.4	De startbekwame accountant signaleert en analyseert maatschappelijke en technologische ontwikkelingen en innovaties binnen het vakgebied en beroep, duidt de maatschappelijke en professionele implicaties daarvan en vertaalt nieuwe inzichten naar de eigen beroepsuitoefening.
MKB/ASS 1.1.5	De startbekwame accountant werkt samen met professionals binnen en buiten de eigen organisatie, bespreekt en overbrugt verschillen in belangen en perspectieven en reflecteert op zijn/haar eigen rol in het bevorderen van de samenwerking.
MKB/ASS 1.2.0	Beroepsactiviteit: Opdrachtformulering en cliënt- en opdrachtaanvaarding

De accountant stelt in overleg met de cliënt de opdracht en opdrachtvoorwaarden vast, toetst deze aan de relevante wet- en regelgeving en besluit onderbouwd op basis van risico-overwegingen tot aanvaarding, aanpassing of afwijzing van de cliënt en de opdracht.

	Eindtermen
MKB/ASS 1.2.1	De startbekwame accountant analyseert de integriteit en risico's van de cliënt, de aanvaardbaarheid van de cliënt binnen relevante wet- en regelgeving, vaktechnische en ethische kaders en verantwoordt het besluit tot aangaan, continueren of afwijzen van de cliëntrelatie.
MKB/ASS 1.2.2	De startbekwame accountant reflecteert op de grenzen van zijn/haar eigen kennis en vaardigheden en handelt dienovereenkomstig bij de aanvaarding of continuering en uitvoering van zijn/haar opdracht, inclusief het inschakelen van specialisten of aanvullende expertise waar nodig.
MKB/ASS 1.2.3	De startbekwame accountant evalueert of een opdracht kan en mag worden aanvaard of gecontinueerd door: a) te toetsen aan de relevante wet- en regelgeving, b) vast te stellen of afdoende middelen, deskundigheid en kwaliteitswaarborgen in de eigen organisatie beschikbaar zijn/haar, c) vanuit zijn/haar ethische oordeelsvorming en onderzoekende geest een integrale afweging te maken van opdrachtrisico's en voorwaarden, d) de uitkomst te verantwoorden in zijn/haar dossier en communiceert bij acceptatie de uitkomst in een opdrachtbevestiging.

MKB
1.3.0

Beroepsactiviteit: Data en rapportages in de steigers

Opzetten en verwerken van een passende administratie en het opstellen van rapportages voor de nieuwe onderneming, inclusief fiscale aangiften. Het gaat hierbij om financiële en niet-financiële informatie.

Eindtermen

MKB 1.3.1	De startbekwame accountant richt de administratie in onder verantwoordelijkheid van de cliënt, zodat deze voldoet aan relevante wet- en regelgeving en relevante stuurinformatie oplevert voor de cliënt, de organisatie en haar belanghebbenden*. Hij/zij onderzoekt welke geautomatiseerde oplossing de cliënt hiervoor kan gebruiken.
MKB 1.3.2	De startbekwame accountant analyseert de (fiscale) verantwoordingsverplichtingen van de cliënt en richt onder verantwoordelijkheid van de cliënt de administratie in zodat de cliënt hieraan kan voldoen.

MKB
1.4.0

Beroepsactiviteit: Startadvies op maat

Het begeleiden van starters bij financiële en fiscale keuzes en daaraan gerelateerde onderwerpen zoals ondernemingsplan*, juridische rechtsvorm en financiering, rekening houdend met externe ontwikkelingen.

Eindtermen

MKB 1.4.1	De startbekwame accountant analyseert de ambities en wensen van de cliënt, onderzoekt de kansen en risico's en adviseert over de levensvatbaarheid, toekomstbestendigheid, verplichtingen en risico's van het ondernemingsplan rekening houdend met de verwachte financiële positie.
MKB 1.4.2	De startbekwame accountant analyseert financierings(on)mogelijkheden en risico's en vervult de rol van sparringpartner voor het financieringsvoorstel in de cliëntspecifieke situatie.

MKB 1.4.3 De startbekwame accountant onderzoekt bij de analyse van het ondernemingsidee/plan en financieringsvoorstellen de fiscale en juridische aspecten en adviseert over de persoonlijke en zakelijke gevolgen voor de cliënt.

2. Thema: Groei

In dit thema analyseert en begeleidt de accountant organisaties in de groeifase. De accountant onderzoekt het bedrijfsmodel, de relevante wet- en regelgeving, de omgeving van de cliënt en hoe de belangrijkste administratieve processen tot stand komen. De accountant stelt stuurinformatie op en vertaalt deze naar adviezen. Ook stelt de accountant fiscale aangiften op.

De accountant adviseert de ondernemer over diverse zaken en stelt complexere fiscale aangiften op. In deze fase zal de organisatie behoefte kunnen hebben aan financieringsaanvragen, optimalisatie van de administratieve processen inclusief inzet IT en gebruik data, fiscale strategievraagstukken of verklaringen als gevolg van specifieke onderzoeken.

MKB 2.1.0 Beroepsactiviteit: Grip op data en rapportages

De accountant stelt tussentijdse cijfers, stuurinformatie en prognoses op. Het gaat hierbij om financiële en niet-financiële informatie. Daarnaast stelt hij/zij fiscale aangiften op volgens de relevante wet- en regelgeving.

	Eindtermen
MKB 2.1.1	De startbekwame accountant stelt tussentijdse cijfers, prognoses en managementinformatie op, op basis van betrouwbare en relevante data en gebruikmakend van passende geautomatiseerde toepassingen.
MKB 2.1.2	De startbekwame accountant stelt de fiscale aangiften op volgens de relevante wet- en regelgeving, licht deze toe aan de cliënt en bewaakt met de cliënt dat aan fiscale verplichtingen wordt voldaan.

MKB 2.2.0 Beroepsactiviteit: Groeiadvies op maat

De accountant begeleidt ondernemers bij groeiplannen. Hij/zij onderbouwt zijn/haar adviezen met analyses en adviseert onder andere over bedrijfseconomische vraagstukken en fiscale gevolgen.

	Eindtermen
MKB 2.2.1	De startbekwame accountant vervult de rol van sparringpartner en analyseert de groeiplannen van de cliënt door de cliënt te bevragen op haalbaarheid, risico's en financiële aspecten ervan.
MKB 2.2.2	De startbekwame accountant adviseert de cliënt over administratieve processen in de organisatie.
MKB 2.2.3	De startbekwame accountant adviseert over de impact van de groeiscenario's van de cliënt op de financiële positie en de daaraan gerelateerde risico's.
MKB 2.2.4	De startbekwame accountant signaleert fiscale risico's en kansen en adviseert over fiscale optimalisatie en juridische zaken die passen bij de groeiambities van de onderneming en de persoonlijke situatie van de cliënt.
MKB 2.3.0	Beroepsactiviteit: Andere assurance opdrachten

De accountant bepaalt op basis van welke criteria en met welke mate van zekerheid het object van onderzoek getoetst wordt en de bij de uitvoering van de assurance-opdracht te hanteren materialiteit. Hij/zij stemt doel, reikwijdte en gevraagd zekerheidsniveau van de andere assurance opdracht af voor specifieke financiële of niet-financiële overzichten, en voert passende assurance-werkzaamheden uit. De accountant vormt zich een oordeel op basis van verkregen assurance-informatie en stelt een assurancerapport of verklaring op die aansluit bij de aard van de opdracht.

	Eindtermen
MKB/ASS 2.3.1	De startbekwame accountant bepaalt op basis van welke criteria en met welke mate van zekerheid het object van onderzoek getoetst wordt en de bij de uitvoering van de assurance-opdracht te hanteren materialiteit, rekening houdend met het assurance framework, het relevante verslaggevingsstelsel' en de omstandigheden en randvoorwaarden voor de assurance-opdracht.
MKB/ASS 2.3.2	De startbekwame accountant analyseert de organisatie, haar omgeving en de relevante interne beheersingsomgeving, identificeert risico's en bepaalt de impact hiervan op zijn/haar plan van aanpak voor de op financiële en niet-financiële overzichten uit te voeren assurance-werkzaamheden.

MKB/ASS 2.3.3	De startbekwame accountant voert de assurance werkzaamheden uit op basis van de risicoanalyse en het vastgestelde plan van aanpak, rekening houdend met frauderisico's en evalueert de uitkomsten om vast te stellen of de werkzaamheden toereikend zijn gelet op de specifieke kenmerken van de opdracht en de relevante gedrags- en beroepsregels.
MKB/ASS 2.3.4	De startbekwame accountant oordeelt en besluit op basis van de verkregen assurance-informatie, communiceert de significante aangelegenheden met de cliënt en stelt een passend assurancerapport of -verklaring op.

MKB/ASS 2.4.0 Beroepsactiviteit: Aan assurance verwante opdrachten

De accountant voert ook aan assurance verwante opdrachten uit anders dan samenstellingsopdrachten, waaronder het verrichten van overeengekomen specifieke werkzaamheden.

	Eindtermen
MKB/ASS 2.4.1	De startbekwame accountant stelt vast of de vraag van de opdrachtgever* passend is bij de aan assurance verwante opdracht rekening houdend met de relevante gedrags- en beroepsregels en stelt de (overeengekomen specifieke) werkzaamheden vast in afstemming met de opdrachtgever(s) en gebruiker(s).
MKB/ASS 2.4.2	De startbekwame accountant voert de (overeengekomen specifieke) werkzaamheden uit, documenteert deze in zijn/haar dossier en rapporteert onderbouwd de bevindingen ervan.

3. Thema Volwassenheid en Consolidatie

In dit thema staat de toekomst van de organisatie en ondernemer centraal. De accountant begeleidt ondernemingen en ondernemers bij strategische keuzes zoals herstructurering, toetreding van of opvolging door kinderen of derden. De accountant stelt de jaarrekening samen waarbij het gehele proces van klant- en opdrachtacceptatie tot en met de bespreking ervan wordt doorlopen. Hij/zij adviseert de ondernemer over governance, financiële en fiscale optimalisatie en compliance binnen groeps- of samenwerkingsverbanden. In dit thema is ook de vrijwillige jaarrekeningcontrole opgenomen.

**MKB
3.1.0** **Beroepsactiviteit: Samenstellen van complexe data en rapportages**

De accountant stelt tussentijdse cijfers, stuurinformatie en prognoses samen. Daarnaast stelt Hij/zij complexere en geconsolideerde jaarrekeningen en fiscale aangiften samen voor groepsstructuren. Het gaat hierbij om financiële en niet-financiële informatie.

	Eindtermen
MKB 3.1.1	De startbekwame accountant analyseert de organisatie inclusief de technologische toepassingen en innovaties en haar externe omgeving, in relatie tot belanghebbenden hij/zij bepaalt de impact hiervan op de uitvoering van het samenstellen van financiële en niet-financiële verantwoordingen.
MKB 3.1.2	De startbekwame accountant stelt verantwoordingen van groepsstructuren samen, past relevante verslaggevingsstelsels en gedrags- en beroepsregels toe en signaleert continuïteitsrisico's. Hij/zij documenteert de uitgevoerde werkzaamheden en uitkomsten in zijn/haar samensteldossier.
MKB 3.1.3	De startbekwame accountant communiceert met de cliënt over een geïdentificeerde of vermoede niet-naleving van wet- en regelgeving, waaronder fraude, dringt aan op opvolging, bepaalt de gevolgen hiervan voor de werkzaamheden en communiceert met relevante belanghebbenden.
MKB 3.1.4	De startbekwame accountant evalueert de uitgevoerde samenstelwerkzaamheden inclusief continuïteitsrisico's, stelt vast dat de rapportage vrij is van afwijkingen van materieel belang voor de gebruikers, communiceert de significante aangelegenheden met de cliënt en stelt een passende samenstellingsverklaring op.

**MKB/ASS
3.2.0** **Beroepsactiviteit: Beoordelingsopdrachten**

De accountant voert een beoordelingsopdracht uit op financiële of niet-financiële overzichten van een cliënt en stelt op basis van het relevante verslaggevingsstelsel, de gedrags- en beroepsregels en verkregen beoordelingsinformatie een beoordelingsverklaring op.

	Eindtermen
MKB/ASS 3.2.1	De startbekwame accountant analyseert de organisatie, haar externe omgeving en het relevante verslaggevingsstelsel, onderzoekt de relevante interne beheersingsmaatregelen, en bepaalt de impact hiervan op zijn/haar plan van aanpak voor de beoordeling van financiële of niet-financiële overzichten.
MKB/ASS 3.2.2	De startbekwame accountant voert beoordelingswerkzaamheden uit op basis van de relevante gedrags- en beroepsregels, waaronder cijferanalyses en verzoeken om inlichtingen, analyseert de verkregen informatie op consistentie en documenteert de uitgevoerde werkzaamheden en uitkomsten in zijn/haar dossier.
MKB/ASS 3.2.3	De startbekwame accountant evalueert de uitgevoerde beoordelingswerkzaamheden en de hieruit verkregen assurance-informatie op basis van professionele oordeelsvorming, communiceert de significante aangelegenheden met de cliënt en stelt een passende beoordelingsverklaring op.
MKB 3.3.0	Beroepsactiviteit: Oordeels- en besluitvorming

De accountant vormt een professioneel oordeel en besluit over de uitkomsten van zijn/haar werkzaamheden op basis van verkregen informatie in relatie tot de opdracht en de relevante wet- en regelgeving, verantwoordt dit in zijn/haar dossier en reflecteert op de professionele oordeelsvorming.

	Eindtermen
MKB 3.3.1	De startbekwame accountant oordeelt over de uitkomsten van zijn/haar werkzaamheden op basis van verkregen informatie in relatie tot de opdracht en de relevante wet- en regelgeving. Hij/zij analyseert daarbij de invloed van geconstateerde bevindingen, evalueert indien van toepassing - of er voldoende assurance is verkregen om een verklaring te kunnen afgeven over de getrouwheid van de rapportage, bepaalt of aanpassing van de rapportage noodzakelijk is en verantwoordt dit in zijn/haar dossier.
MKB 3.3.2	De startbekwame accountant reflecteert op de eigen professionele oordeels- en besluitvorming, evalueert de invloed van persoonlijke en contextuele factoren en omstandigheden en handelt dienovereenkomstig ethisch en in overeenstemming met de fundamentele beginselen van het accountantsberoep.

MKB 3.3.3 De startbekwame accountant reflecteert op de uitvoering van de opdracht en consistentie van de oordeels- en besluitvorming. Hij/zij analyseert leer- en verbeterpunten en bepaalt hoe deze kunnen worden toegepast om de kwaliteit van toekomstige opdrachten te versterken.

MKB 3.4.0 Beroepsactiviteit: Herstructurering in beeld brengen

De accountant vervult zijn/haar rol als sparringpartner in de relatie tussen cliënt en specialist(en). Hij/zij ondersteunt de ondernemer bij een herstructurering van de organisatie, bijvoorbeeld bij fusie, splitsing, afstoting of wijziging van de rechtsvorm. Hij/zij schakelt daarbij specialisten in waar nodig. De accountant coördineert en regisseert de inzet van specialisten voor fusie, overname en doorstartprocessen, analyseert de financiële impact en de fiscale en juridische gevolgen. Hij/zij is in staat om een advies op te stellen en uit te leggen. Hij/zij analyseert de financiële en fiscale gevolgen en ondersteunt bij de inrichting van de nieuwe structuur.

	Eindtermen
MKB 3.4.1	De startbekwame accountant vervult de rol van sparringpartner in het kader van de herstructurering, fusies, overnames of doorstart van de onderneming en analyseert de toekomstvisie, lange termijnplanning en strategische oriëntatie van de cliënt en adviseert over de risico's en gevolgen van gekozen strategieën.
MKB 3.4.2	De startbekwame accountant adviseert over de optimale bedrijfsstructuur in het kader van de herstructurering, fusies, overnames of doorstart. Hij/zij betreft hierbij bedrijfseconomische, verslaggevings-, juridische, financiële en fiscale aspecten en schakelt waar nodig specialisten in.

MKB 3.5.0 Beroepsactiviteit: Niet-wettelijke jaarrekeningcontroles voor minder complexe objecten van onderzoek

De accountant voert een niet-wettelijke jaarrekeningcontrole uit voor een minder complex object van onderzoek en stelt op basis van controle-informatie en standaarden een controleverklaring op.¹¹

¹¹ Voor de realisatie van deze eindtermen geldt een niet-wettelijke controle van minder complexe objecten van onderzoek als ondergrens; uit praktische overwegingen kunnen de eindtermen ook gerealiseerd worden in de context van een wettelijke en/of meer complexe controle.

	Eindtermen
MKB 3.5.1	De startbekwame accountant analyseert de relevante aspecten van de organisatie inclusief wet- en regelgeving, de risicobeheersing, de belangen en controleomgeving van de organisatie, externe gebruikers en relevante gebeurtenissen en omstandigheden en bepaalt de invloed op de controleplanning en -uitvoering.
MKB 3.5.2	De startbekwame accountant bepaalt de materialiteit bij de planning en de uitvoering van de controle en onderbouwt en documenteert deze, evalueert vanuit de analyse van de organisatie en haar omgeving voortkomende inherente risicofactoren en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.
MKB 3.5.3	De startbekwame accountant toetst de continuïteitsveronderstelling van het management van de organisatie, brengt de interne beheersingsomgeving van de klant in kaart, analyseert fraude risicofactoren, evalueert de daaruit voortkomende frauderisico's en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.
MKB 3.5.4	De startbekwame accountant bepaalt de aard, de timing en de omvang van controlewerkzaamheden, stelt een controleplan op met controlewerkzaamheden, planning en werkverdeling en communiceert dit met de met governance belaste personen". <i>Minder complex object van onderzoek:</i> hierbij is de verwachting dat het team beperkt van omvang is.
MKB 3.5.5	De startbekwame accountant evalueert de opzet van het systeem van interne beheersing, waaronder relevante aspecten van de IT-omgeving, onderzoekt het bestaan ervan, evalueert de invloed van de bevindingen op de risicoanalyse en bepaalt noodzakelijke aanpassingen van de controleaanpak. <i>Minder complex object van onderzoek:</i> hierbij is de verwachting dat de interne beheersmaatregelen eenvoudig zijn of minder gestructureerd en dat de IT omgeving minder complex is door gebruik van standaardapplicaties en services.
MKB 3.5.6	De accountant test en evalueert de effectieve werking van het systeem van interne beheersing en het effect hiervan op de controleaanpak en/of het uiteindelijke oordeel. <i>Minder complex object van onderzoek:</i> hierbij is de verwachting dat de controle vaak in overwegende mate gegevensgericht zullen zijn en dat hierbij in beperkte mate op interne beheersing wordt gesteund, anders dan waar dat noodzakelijk is om tot een oordeel te komen.

MKB 3.5.7	De startbekwame accountant voert gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit die gericht zijn op het verkrijgen van controle-informatie over posten en toelichtingen in de jaarrekening. Hij/zij evalueert de uitkomsten, inclusief ten aanzien van fraude- en continuïteitsrisico's, en bepaalt of additionele acties of werkzaamheden nodig zijn. <i>Minder complex object van onderzoek:</i> hierbij zal de documentatie over het algemeen minder omvangrijk zijn.
MKB 3.5.8	De startbekwame accountant stelt vast of het bestuursverslag (indien aanwezig) en de overige in het jaarverslag bijgevoegde informatie aan de wettelijke vereisten voldoen. Hij/zij toetst of het bestuursverslag en de overige bijgevoegde informatie (a) inhoudelijk consistent zijn, (b) geen materiële onjuistheden bevatten, inclusief door dat wat ontbreekt of impliciet blijft, in het licht van de tijdens de jaarrekeningcontrole verkregen informatie en (c) in overeenstemming zijn met de gecontroleerde jaarrekening en de relevante verslaggevingsstandaarden. <i>Minder complex object van onderzoek:</i> de verwachting is dat het bestuursverslag en/of overige informatie beknopt of niet aanwezig is.
MKB 3.5.9	De startbekwame accountant communiceert de relevante controlebevindingen, beargumenteert zijn/haar oordelen en conclusies in de controleverklaring en andere rapportage met de met governance belaste personen.

4. Thema Bedrijfsoverdracht of liquidatie

In dit thema staat de beëindiging of overdracht van de organisatie centraal. De accountant begeleidt ondernemingen en ondernemers bij de keuzes zoals bedrijfsoverdracht of liquidatie.

MKB 4.1.0 Beroepsactiviteit: Data en rapportages bij overdracht/liquidatie van de onderneming

De accountant stelt een liquidatie- of overnamebalans op en ondersteunt bij het afwikkelen van verplichtingen, inclusief de eindverantwoording.

	Eindtermen
MKB 4.1.1	De startbekwame accountant stelt een liquidatie- of overnamebalans en/of een eindverantwoording op, waarbij de relevante wet- en regelgeving wordt toegepast.

MKB 4.1.2 De startbekwame accountant analyseert in samenwerking met specialisten en licht de financiële-, juridische en fiscale verantwoordingsverplichtingen bij bedrijfsoverdracht of liquidatie toe en begeleidt de cliënt bij de administratieve overdracht of afwikkeling van de onderneming.

MKB 4.2.0 Beroepsactiviteit: Begeleiding bij bedrijfsoverdracht

De accountant ondersteunt bij overdracht van de onderneming aan kinderen of derden. Hij/zij onderzoekt de financiële-, juridische- en fiscale aspecten en adviseert over waardering en eigendomsoverdracht.

	Eindtermen
MKB 4.2.1	De startbekwame accountant analyseert en bespreekt de toekomstwensen van de ondernemer bij overdracht of liquidatie, identificeert mogelijke tegenstrijdige zakelijke en persoonlijke belangen en regisseert het proces van overdracht of afronding.
MKB 4.2.2	De startbekwame accountant adviseert over verschillende vormen van bedrijfsoverdracht en –beëindiging en de fiscale, juridische, financiële en persoonlijke gevolgen van mogelijke keuzes.
MKB 4.2.3	De startbekwame accountant begrijpt de economische waarde van de onderneming aan de hand van gangbare waarderingsmethoden en de gesignaleerde waarde-beïnvloedende factoren.

4.3 Considerans en eindtermen oriëntatie Assurance

In de toelichting op het beroepsprofiel van de NBA is de Assurance afstudeervariant als volgt omschreven:

“De afstudeervariant Assurance leidt op voor het uitvoeren van werkzaamheden op het gebied van assurance in de ruimste zin van het woord, waaronder de (wettelijke) controle van jaarrekeningen. Dit betekent dat er bij de opleiding veel aandacht uitgaat naar alle soorten assurance-werkzaamheden. Het accent ligt hierbij op (wettelijke) controleopdrachten van jaarrekeningen. Ook de assurance-opdrachten anders dan de controle van een jaarrekening vallen binnen deze oriëntatie.

Alleen accountants die de opleiding met de afstudeervariant Assurance voltooien, kunnen zich - wanneer zij voldoen aan de in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta) gestelde eisen - via hun accountantsorganisatie als externe accountant (bedoeld in de Wta) in het register van de Autoriteit Financiële Markten (AFM) inschrijven.

Tijdens de opleiding ontwikkelt de aankomend startbekwame accountant diepgaande kennis en inzicht over de verslaggevingsstelsels binnen de werkomgeving. Een accountant moet daarnaast een globaal beeld hebben van verschillen en overeenkomsten met andere verslaggevingsstelsels.”

In deze oriëntatie staat de jaarrekeningcontrole centraal en zijn de thema's daarom gebaseerd op de onderdelen van de controlecyclus. De beroepsactiviteiten zijn ondergebracht in het thema waar zij als eerste aan de orde komen. Zij kunnen zich echter ook in een andere fase van de controlecyclus voordoen. De rol van de interne beheersing van de cliënt bijvoorbeeld komt in de eindtermen bij meerdere beroepsactiviteiten voor, maar telkens vanuit een ander perspectief. Dit betreft de volgende perspectieven:

- het in kaart brengen van de interne beheersing in het kader van de risicoanalyse;
- het testen van de opzet en bestaan in de planningsfase;
- het evalueren van opzet, bestaan en de werking van de interne beheersing.

Zoals in de algemene considerans is opgemerkt, benoemen de eindtermen 2027 de specifieke standaarden en wet- en regelgeving niet. Een startbekwame accountant is in staat om te bepalen wat relevant is in de beroepsmatige context waarin hij/zij opereert. In de oriëntatie Assurance moet in de opleiding deze vaardigheid op zo'n manier aan bod komen dat de startbekwame accountant focus en richting kan geven in de uitvoering van controlewerkzaamheden.

Naast de thema's die gebaseerd zijn op de onderdelen van de controlecyclus is 'Andere assurance en aan assurance verwante opdrachten' als een apart thema opgenomen. In de eindtermen die onder dit thema vallen zitten ook elementen die het onderwerp interne beheersing raken en waarvan student-trainees de inhoudelijke en praktijkvaardigheden al opdoen bij de bovengenoemde beroepsactiviteiten van de jaarrekeningcontrole en daarom niet herhaald worden voor de leesbaarheid van de eindtermen.

Duurzaamheid

De startbekwame accountant in de oriëntatie Assurance komt met duurzaamheid in aanraking als het gaat om bijvoorbeeld de risico's en niet-financiële informatie van een cliënt. Dit vraagt de nodige theoretische verdieping in de postinitiële fase. Een student-trainee in de Assurance-oriëntatie heeft de keuze zich te kwalificeren voor de aantekening om duurzaamheidsassurance te mogen verrichten. In dat geval moet ook voldoende kritische werkervaring met assurance-onderzoek van duurzaamheidsrapportering zijn opgedaan. Daartoe gelden aanvullende eisen voor de praktijkopleiding. Deze hebben betrekking op het type werkzaamheden en bedragen minimaal 8 maanden van de driejarige praktijkopleiding. In [hoofdstuk 5](#) is dit verder uitgewerkt in de normering van de eindtermen 2027.

Bij het thema 'Andere assurance en aan assurance verwante opdrachten' is daarom bij een aantal eindtermen de vereiste kennis, vaardigheden en gedrag voor dit soort opdrachten rondom duurzaamheidsverslaggeving nader gespecificeerd op grond van de EU-auditrichtlijn.

Overstap naar de oriëntatie Accountancy-MKB

Wanneer een accountant afgestudeerd in de Assurance-oriëntatie zich professioneel verder wenst te ontwikkelen als accountant voor het mkb vraagt dit aanvullende competenties naast kennis en kunde op het gebied van audit en assurance. De accountantsopleiding met oriëntatie Accountancy-MKB is een brede opleiding en omvat kennis, vaardigheden en gedrag op het gebied van juridische, fiscale, bedrijfseconomische en organisatorische aspecten.

Eindtermen Assurance

1. Thema: Cliëntvraag en opdrachtformulering en -aanvaarding

In dit thema staan het vaststellen en formuleren van de cliëntvraag en het accepteren van de opdracht centraal. De accountant richt zich op het helder definiëren van het doel en de reikwijdte van de opdracht, met in achtneming van de verwachtingen van de gebruikers* en de maatschappij. Daarbij stelt de accountant vast of aan de randvoorwaarden voor de opdracht is voldaan.

MKB /ASS 1.1.0 Beroepsactiviteit: Invulling geven aan de rol van de accountant

De werkzaamheden van de accountant worden gekenmerkt door het toevoegen van betrouwbaarheid aan financiële en niet-financiële informatie, processen en systemen. In deze rol bewaakt de accountant het maatschappelijk belang met onderzoekende geest en door ethisch te handelen, met oog voor interne en externe toezichtstructuren en ontwikkelingen.

	Eindtermen
MKB/ ASS 1.1.1	De startbekwame accountant vervult zijn/haar rol als vertrouwenspersoon door relevante gedrags- en beroepsregels* toe te passen en te evalueren of de invulling van zijn/haar rol passend is binnen zijn/haar maatschappelijke verantwoordelijkheid.
MKB/ ASS 1.1.2	De startbekwame accountant reflecteert hoe hij/zij bijdraagt aan het uitdragen van de maatschappelijke en economische functie, de fundamentele beginselen en de professionele grondslagen van het accountantsberoep, duidt hoe deze richting geven aan de beroepsuitoefening en vertaalt signalen van gebruikers en het maatschappelijk verkeer* over het accountantsberoep naar zijn/haar eigen handelen.
MKB/ ASS 1.1.3	De startbekwame accountant reflecteert hoe hij/zij in zijn/haar eigen handelen invulling geeft aan de fundamentele beginselen, ethische grondslagen en de beroepseer van het accountantsberoep en overweegt in hoeverre persoonlijke belangen, bedreigingen en contextuele factoren in de eigen organisatie* de invulling beïnvloeden.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een * zie de begrippenlijst in bijlage 1.

MKB/ ASS 1.1.4	De startbekwame accountant signaleert en analyseert maatschappelijke en technologische ontwikkelingen en innovaties binnen het vakgebied en beroep, duidt de maatschappelijke en professionele implicaties daarvan en vertaalt nieuwe inzichten naar de eigen beroepsuitoefening.
MKB/ ASS 1.1.5	De startbekwame accountant werkt samen met professionals binnen en buiten de eigen organisatie, bespreekt en overbrugt verschillen in belangen en perspectieven en reflecteert op zijn/haar eigen rol in het bevorderen van de samenwerking.

MKB/ ASS 1.2.0	Beroepsactiviteit: Opdrachtformulering en cliënt• - en opdrachtaanvaarding
----------------------	---

De accountant stelt in overleg met de cliënt de opdracht en opdrachtvoorwaarden vast, toetst deze aan de relevante wet- en regelgeving* en besluit onderbouwd op basis van risico overwegingen tot aanvaarding, aanpassing of afwijzing van de cliënt en de opdracht.

Eindtermen

MKB/ ASS 1.2.1	De startbekwame accountant analyseert de integriteit en risico's van de cliënt, de aanvaardbaarheid van de cliënt binnen relevante wet- en regelgeving, vaktechnische en ethische kaders, en verantwoordt het besluit tot aangaan, continueren of afwijzen van de cliëntrelatie.
MKB/ ASS 1.2.2	De startbekwame accountant reflecteert op de grenzen van zijn/haar eigen kennis en vaardigheden en handelt dienovereenkomstig bij de aanvaarding of continuering en uitvoering van zijn/haar opdracht, inclusief het inschakelen van specialisten of aanvullende expertise waar nodig.
MKB/ ASS 1.2.3	De startbekwame accountant evalueert of een opdracht kan en mag worden aanvaard of gecontinueerd door: a) te toetsen aan relevante wet- en regelgeving, b) vast te stellen of afdoende middelen, deskundigheid en kwaliteitswaarborgen in de eigen organisatie beschikbaar zijn/haar, c) vanuit zijn/haar ethische oordeelsvorming en onderzoekende geest een integrale afweging te maken van de opdrachtrisico's en -voorwaarden, d) de uitkomst te verantwoorden in zijn/haar dossier en communiceert bij acceptatie de uitkomst in een opdrachtbevestiging.

2. Thema: Risicoanalyse en controleplanning voor de jaarrekeningcontrole

In dit thema staan het identificeren en analyseren van risico's en het opstellen van een controleplan centraal. De nadruk ligt op het inschatten van controlerisico's om de controlewerkzaamheden doelgericht te plannen.

AS Beroepsactiviteit: Kwaliteit, belangen en governance van de gecontroleerde
S
2.1
.0

De accountant analyseert en evalueert het eigendom, het verdienmodel, de governance-structuur, belangen van interne en externe gebruikers, de controle-omgeving en de organisatie in relatie tot haar externe omgeving inclusief relevante wet- en regelgeving van de organisatie om te bepalen hoe deze van invloed zijn op de controleaanpak.

Eindtermen

AS De startbekwame accountant analyseert de organisatiestructuur, het verdienmodel, de governance, relevante maatschappelijk en
S technologische ontwikkelingen, de risicobeheersing, de belangen en controleomgeving van de organisatie, inclusief relevante wet- en
2.1 regelgeving en bepaalt de invloed op de controleplanning en -uitvoering.
.1

AS De startbekwame accountant analyseert de organisatie in haar externe omgeving en in relatie tot de belangen van externe gebruikers en
S bepaalt de invloed op de controleplanning en -uitvoering.
2.1
.2

De accountant bepaalt de materialiteit en identificeert en analyseert risico's die van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de jaarrekening, met speciale aandacht voor frauderisicofactoren en daaruit voortkomende frauderisico's en risico's rond de continuïteit van de organisatie, als basis voor het opstellen van een gerichte controleaanpak en actualiseert deze bij nieuwe of gewijzigde informatie.

Eindtermen

AS
S
2.2
.1	De startbekwame accountant bepaalt de materialiteit bij de planning en de uitvoering van de controle en onderbouwt en documenteert deze.
AS
S
2.2
.2	De startbekwame accountant analyseert de organisatie en haar omgeving, evalueert de daaruit voortkomende inherente risicofactoren en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.
AS
S
2.2
.3	De startbekwame accountant brengt, door het uitvoeren van risico-inschattingswerkzaamheden de interne beheersingsomgeving in kaart, waaronder de geautomatiseerde gegevensverwerking, en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.
AS
S	De startbekwame accountant analyseert het relevante verslaggevingsstelsel* en relevante gebeurtenissen en omstandigheden, evalueert de daaruit voortkomende inherente risicofactoren en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.

2.2
.4

AS De startbekwame accountant analyseert fraude risicofactoren inclusief psychologische en gedragsmatige aspecten, evalueert de daaruit
S voortkomende frauderisico's en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een
2.2 controleaanpak. Hij/zij houdt daarbij rekening met de relevante wet- en regelgeving en gedrags- en beroepsregels.

.5

AS De startbekwame accountant toetst de continuïteitsveronderstelling van het management van de organisatie, evalueert op basis van relevante
S gebeurtenissen en omstandigheden de daaruit voortkomende continuïteitsrisico's en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van
2.2 de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.

.6

AS De startbekwame accountant actualiseert de risicoanalyse en materialiteitsbepaling bij nieuwe of gewijzigde informatie en bepaalt hoe dat van
S invloed is op de getrouwheid van de jaarrekening en op de controleaanpak.

2.2
.7

AS Beroepsactiviteit: Controleplanning

S

2.3
.0

De accountant vertaalt de uitkomsten van de risicoanalyse naar een controleplan, waarin de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden worden vastgelegd, inclusief de inzet van teamleden, specialisten en hulpmiddelen.

Eindtermen

AS De startbekwame accountant bepaalt op basis van geïdentificeerde risico's - de aard, de timing en de omvang van controlewerkzaamheden
S om het accountantscontrole risico tot een aanvaardbaar niveau terug te brengen.

2.3
.1

AS De startbekwame accountant ontwerpt op basis van de geplande controlewerkzaamheden een passende planning en werkverdeling inclusief
S de inzet van teamleden, accountants van groepsonderdelen, specialisten en (technologische) hulpmiddelen.

2.3
.2

AS De startbekwame accountant stelt een controleplan op met controlewerkzaamheden, planning en werkverdeling, en communiceert dit plan
S professioneel met de met governance belaste personen*.

2.3
.3

3. Thema: Onderzoek interne beheersing

In dit thema staat het in kaart brengen van processen en interne beheersingsmaatregelen en het toetsen van interne beheersingsmaatregelen, inclusief de IT-omgeving, centraal, met als doel het identificeren van interne beheersingsrisico's en het vaststellen in hoeverre op interne beheersingsmaatregelen gesteund kan worden voor de jaarrekeningcontrole.

AS Beroepsactiviteit: Onderzoek van processen en beheersingsmaatregelen
S
3.1
.0

De accountant evalueert de opzet en bestaan van het systeem van interne beheersing dat van invloed is op de verantwoording en bepaalt de invloed

van de bevindingen op de risicoanalyse en noodzakelijke aanpassingen van de controleaanpak.

Eindtermen	
AS S 3.1 .1	De startbekwame accountant evalueert de opzet van het systeem van interne beheersing dat van invloed is op de jaarrekening, inclusief de relevante processen en interne beheersingsmaatregelen.
AS S 3.1 .2	De startbekwame accountant onderzoekt het bestaan van het systeem van interne beheersing, evalueert de invloed van de bevindingen op de risicoanalyse en bepaalt noodzakelijke aanpassingen van de controleaanpak, inclusief de combinatie van systeemgerichte en gegevensgerichte controlewerkzaamheden.
AS S 3.2 .0	Beroepsactiviteit: Onderzoek van de IT-omgeving

De accountant onderzoekt de effectiviteit van de IT-omgeving, waaronder algemene IT-controls en application controls, als randvoorwaarde voor het kunnen steunen op de geautomatiseerde gegevensverwerking in het kader van de jaarrekeningcontrole.

Eindtermen	
ASS 3.2.1	De startbekwame accountant evalueert de inrichting van de IT-omgeving en bepaalt de samenhang en impact daarvan op de relevante onderdelen van het systeem van interne beheersing in het kader van de jaarrekeningcontrole.
ASS 3.2.2	De startbekwame accountant toetst de effectiviteit, betrouwbaarheid en continuïteit van de IT-omgeving en bepaalt in hoeverre op de geautomatiseerde gegevensverwerking gesteund kan worden in de controleaanpak.

ASS 3.2.3	De startbekwame accountant analyseert de invloed en risico's van technologische ontwikkelingen op en voor de jaarrekeningcontrole, waarbij hij/zij externe deskundigheid inschakelt waar nodig.
--------------	---

ASS 3.3.0	Beroepsactiviteit: Uitvoering van systeemgerichte werkzaamheden
--------------	--

De accountant test en evalueert de effectieve werking van het systeem van interne beheersing, voor zover hij/zij daarop voor de controle wil steunen, en het effect hiervan op de controle aanpak.

Eindtermen

ASS 3.3.1	De startbekwame accountant test de effectieve werking van interne beheersingsmaatregelen waarop hij/zij voor de controle wil steunen en bepaalt noodzakelijke aanpassingen van de controleaanpak.
--------------	---

ASS 3.3.2	De startbekwame accountant communiceert geïdentificeerde tekortkomingen en verbetermogelijkheden in de interne beheersingsomgeving en IT-omgeving met de met governance belaste personen, mede in het licht van de wettelijke taak met betrekking tot de betrouwbaarheid en continuïteit van de geautomatiseerde gegevensverwerking.
--------------	--

4. Thema: Jaareinde controle

In dit thema staat het uitvoeren van gegevensgerichte en jaareinde werkzaamheden voor de jaarrekeningcontrole centraal. De focus ligt op het afronden van het verkrijgen van controle-informatie om te kunnen oordelen over de getrouwheid van de jaarrekening en de communicatie en rapportage daarover.

ASS 4.1.0	Beroepsactiviteit: Gegevensgerichte werkzaamheden
--------------	--

De accountant voert gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit die gericht zijn op het verkrijgen van controle-informatie over posten en toelichtingen in de jaarrekening en documenteert overwegingen en uitkomsten.

Eindtermen

ASS 4.1.1	De startbekwame accountant bepaalt - op basis van de materialiteit, risicoanalyse en uitkomsten van systeemgerichte werkzaamheden - de aard, timing en omvang van gegevensgerichte werkzaamheden ten aanzien van in de jaarrekening opgenomen (op te nemen) posten en toelichtingen inclusief de werkzaamheden van accountants van groepsonderdelen. Hij/zij documenteert de overwegingen en uitkomsten in dossier.
ASS 4.1.2	De startbekwame accountant voert gegevensgerichte werkzaamheden uit met een professioneel kritische instelling en conform de controle-aanpak en relevante gedrags- en beroepsregels, rekening houdend met relevante verslaggevingsstandaarden* en fraude risico's. Hij/zij voert deze uit gericht op de relevante beweringen van jaarrekeningposten en -stromen.
ASS 4.1.3	De startbekwame accountant evalueert de uitkomsten van de gegevensgerichte werkzaamheden, inclusief ten aanzien van fraude- en continuïteitsrisico's, en bepaalt of additionele acties of werkzaamheden nodig zijn.
ASS 4.2.0	Beroepsactiviteit: Oordeels- en besluitvorming

De accountant vormt een professioneel oordeel en besluit over de getrouwheid van de jaarrekening op basis van verkregen controle-informatie in relatie tot de risico-inschattingen en relevante wet- en regelgeving en reflecteert op de professionele oordeelsvorming (individueel en binnen het controleteam).

Eindtermen

ASS
4.2.1	De startbekwame accountant oordeelt over de getrouwheid van de jaarrekening op basis van verkregen controle-informatie (inclusief de door accountants van groepsonderdelen verkregen controle-informatie) in relatie tot de risico-inschattingen, onderkende tendenties en relevante wet- en regelgeving. Hij/zij analyseert daarbij de invloed van geconstateerde controleverschillen op de getrouwheid van de jaarrekening en bepaalt op basis van de materialiteit het effect van niet in de jaarrekening aangepaste controleverschillen op zijn/haar controleverklaring.
ASS
4.2.2	De startbekwame accountant reflecteert op de eigen professionele oordeels- en besluitvorming, evalueert de invloed van persoonlijke en contextuele factoren en omstandigheden en handelt dienovereenkomstig ethisch en in overeenstemming met de fundamentele beginselen van het accountantsberoep.
ASS
4.2.3	De startbekwame accountant evalueert het geheel aan controlebevindingen en besluit over de getrouwheid van de jaarrekening, inclusief het algehele beeld daarvan, verwoordt dit besluit in een passende controleverklaring en managementrapportage, en verantwoordt dit in zijn/haar dossier.
ASS
4.2.4	De startbekwame accountant reflecteert op het controleproces en de kwaliteit en consistentie van de oordeels- en besluitvorming in het controleteam, inclusief de geschiktheid en betrouwbaarheid van en risico's verbonden aan de inzet van accountants van groepsonderdelen, specialisten en (technologische) hulpmiddelen waarop door hem is gesteund.

ASS 4.3.0 Beroepsactiviteit: Toetsing bestuursverslag en overige informatie

De accountant toetst of het bestuursverslag en de overige in het jaarverslag bijgevoegde informatie in overeenstemming zijn met de gecontroleerde jaarrekening en relevante verslaggevingsstandaarden en wet- en regelgeving.

Eindtermen

ASS
4.3.1	De startbekwame accountant stelt vast of het bestuursverslag en de overige in het jaarverslag bijgevoegde informatie aan de wettelijke vereisten voldoen. Hij/zij toetst of het bestuursverslag en de overige bijgevoegde informatie (a) inhoudelijk consistent zijn, (b) geen materiële onjuistheden bevatten, inclusief

door dat wat ontbreekt of impliciet blijft, in het licht van de tijdens de jaarrekeningcontrole verkregen informatie en (c) in overeenstemming zijn met de gecontroleerde jaarrekening en de relevante verslaggevingsstandaarden.

**ASS
4.4.0**

Beroepsactiviteit: Communicatie en rapportage

De accountant communiceert met belanghebbenden* over bevindingen tijdens het controleproces, beargumenteert zijn/haar oordelen en conclusies en stelt rapportages op, waaronder de controleverklaring, die voldoen aan relevante de wet- en regelgeving en gedrags- en beroepsregels.

Eindtermen

ASS
4.4.1	De startbekwame accountant analyseert de belangen en informatiebehoeften van belanghebbenden en evalueert in hoeverre aan deze informatiebehoefte tegemoetgekomen is in het jaarverslag inclusief de jaarrekening, rekening houdend met de relevante wet- en regelgeving en de fundamentele beginselen van het accountantsberoep.
ASS
4.4.2	De startbekwame accountant communiceert zijn/haar bevindingen en beargumenteert zijn/haar oordelen en conclusies in de controleverklaring en andere rapportages met de met governance belaste personen.
ASS
4.4.3	De startbekwame accountant evalueert welke communicatiestrategie passend is binnen het controleproces, rekening houdend met de belangen voor belanghebbenden van de organisatie en het maatschappelijk verkeer, en communiceert zowel schriftelijk als mondeling binnen de grenzen van zijn/haar verantwoordelijkheid met de met governance betrokken personen.

5. Thema: Andere assurance en aan assurance verwante opdrachten

In dit thema staat het uitvoeren van andere assurance- en overige aan assurance verwante opdrachten dan de reguliere jaarrekeningcontrole centraal. Dit omvat bijvoorbeeld beoordelingsopdrachten en specifieke assurance opdrachten bij bijzondere rapportages, waaronder assurance bij duurzaamheidsinformatie.

MKB/
ASS
5.1.0

Beroepsactiviteit: Beoordelingsopdrachten

De accountant voert een beoordelingsopdracht uit op financiële of niet-financiële overzichten van een cliënt en stelt op basis van relevante verslaggevingsstelsels, gedrags- en beroepsregels en verkregen beoordelingsinformatie een beoordelingsverklaring op.

Eindtermen

MKB/
ASS
5.1.1	De startbekwame accountant analyseert de organisatie, haar externe omgeving en het relevante verslaggevingsstelsel, onderzoekt de opzet en het bestaan van relevante interne beheersingsmaatregelen, en bepaalt de impact hiervan op zijn/haar plan van aanpak voor de beoordeling van financiële of niet-financiële overzichten.
MKB/
ASS
5.1.2	De startbekwame accountant voert beoordelingswerkzaamheden uit op basis van de relevante gedrags- en beroepsregels, waaronder cijferanalyses en verzoeken om inlichtingen, analyseert de verkregen informatie op consistentie en documenteert de uitgevoerde werkzaamheden en uitkomsten in zijn/haar dossier.
MKB/
ASS
5.1.3	De startbekwame accountant evalueert de uitgevoerde beoordelingswerkzaamheden en de hieruit verkregen assurance-informatie op basis van professionele oordeelsvorming, communiceert de significante aangelegenheden met de cliënt en stelt een passende beoordelingsverklaring op.

MKB/
ASS
5.2.0

Beroepsactiviteit: Andere assurance opdrachten

De accountant bepaalt welke criteria en met welke mate van zekerheid het object van onderzoek getoetst wordt en stemt doel, reikwijdte en gevraagd zekerheidsniveau van de andere assurance opdracht af voor specifieke financiële of niet-financiële overzichten. Hij/zij voert passende assurance-werkzaamheden uit. De accountant vormt zich een oordeel op basis van verkregen assurance-informatie en stelt een assurancerapport of -verklaring op die aansluit bij de aard van de opdracht.

Eindtermen

ASS 5.2.1	De startbekwame accountant bepaalt op basis van welke criteria en met welke mate van zekerheid het object van onderzoek getoetst wordt en de bij de uitvoering van de assurance-opdracht te hanteren materialiteit, rekening houdend met het assurance framework, het relevante verslaggevingsstelsel en de omstandigheden en randvoorwaarden voor de assurance-opdracht. <i>Duurzaamheid:</i> In de theoretische opleiding dient deze eindterm minimaal gerealiseerd te worden in de context van assurance bij duurzaamheidsverslaggeving, inclusief de EU-vakgebieden op grond van Artikel 8 Lid 3 EU vereiste theoretische kennis voor assurance van duurzaamheidsrapportering. Voor het verkrijgen van de aantekening voor duurzaamheidsassurance geldt in aanvulling hierop de vereiste van acht maanden relevante praktijkervaring (zie 5.3).
ASS 5.2.2	De startbekwame accountant analyseert de organisatie, haar omgeving en de interne beheersingsomgeving, identificeert risico's en bepaalt de impact hiervan op zijn/haar plan van aanpak voor de op financiële en niet-financiële overzichten uit te voeren assurance-werkzaamheden. <i>Duurzaamheid:</i> In de theoretische opleiding dient deze eindterm minimaal gerealiseerd te worden in de context van assurance bij duurzaamheidsverslaggeving, inclusief de EU-vakgebieden op grond van Artikel 8 Lid 3 EU vereiste theoretische kennis voor assurance van duurzaamheidsrapportering. Voor het verkrijgen van de aantekening voor duurzaamheidsassurance geldt in aanvulling hierop de vereiste van acht maanden relevante praktijkervaring (zie 5.3).
ASS 5.2.3	De startbekwame accountant voert de assurance werkzaamheden uit op basis van de risicoanalyse en het vastgestelde plan van aanpak, rekening houdend met fraude risico's en evalueert de uitkomsten om vast te stellen of de werkzaamheden toereikend zijn gelet op de specifieke kenmerken van de opdracht en de relevante gedrags- en beroepsregels. <i>Duurzaamheid:</i> In de theoretische opleiding dient deze eindterm minimaal gerealiseerd te worden in de context van assurance bij duurzaamheidsverslaggeving, inclusief de EU-vakgebieden op grond van Artikel 8 Lid 3 EU vereiste theoretische kennis voor assurance van duurzaamheidsrapportering. Voor het verkrijgen van de aantekening voor duurzaamheidsassurance geldt in aanvulling hierop de vereiste van acht maanden relevante praktijkervaring (zie 5.3).
ASS 5.2.4	De startbekwame accountant oordeelt en besluit op basis van de verkregen assurance-informatie, communiceert de significante aangelegenheden met de cliënt en stelt een passend assurancerapport of -verklaring op. <i>Duurzaamheid:</i> In de theoretische opleiding dient deze eindterm minimaal gerealiseerd te worden in de context van assurance bij duurzaamheidsverslaggeving, inclusief de EU-vakgebieden op grond van Artikel 8 Lid 3 EU vereiste theoretische kennis voor assurance van duurzaamheidsrapportering. Voor het verkrijgen van de aantekening voor duurzaamheidsassurance geldt in aanvulling hierop de vereiste van acht maanden relevante praktijkervaring (zie 5.3).

De accountant voert ook aan assurance verwante opdrachten uit, waaronder het verrichten van (overeengekomen specifieke) werkzaamheden.

Eindtermen

MKB/
ASS
5.3.1	De startbekwame accountant stelt vast of de vraag van de opdrachtgever* passend is bij de aan assurance verwante opdracht, rekening houdend met de relevante gedrags- en beroepsregels en stelt de (overeengekomen specifieke) werkzaamheden vast in afstemming met de opdrachtgever(s) en gebruiker(s).
MKB/
ASS
5.3.2	De startbekwame accountant voert de (overeengekomen specifieke) werkzaamheden uit, documenteert deze in zijn/haar dossier en rapporteert onderbouwd de bevindingen ervan.

5 Normering en instroomprofiel accountantsopleiding

Naast de fundamentele veranderingen in het raamwerk heeft CEA wijzigingen in de normering doorgevoerd. Met de eindtermen 2027 verschuift het accent in de normering van gedetailleerde kwantitatieve naar de kwalitatieve uitkomsten van de verschillende opleidingsfasen. Voor de theoretische opleiding gelden geen ECTS-normen meer per vakgebied. Voor de praktijkopleiding zijn geen gedetailleerde urennormen. De normering van de eindtermen 2027 legt meer focus op de kwalitatieve uitkomsten. Centraal staat wat een student-trainee bij instroom moet beheersen en of deze aan het einde van de opleiding aantoonbaar het niveau van de startbekwame accountant heeft bereikt. Dit faciliteert de doorstroom en aansluiting op de postinitiële fase. Dit biedt de opleiders meer ruimte om de accountantsopleiding studeerbaar en toekomstbestendig te houden.

Dit hoofdstuk beschrijft eerst het opleidingsmodel van de accountantsopleiding dat volgt uit de Verordening op de beroepsprofielen en zowel Europese als Nederlandse wet- en regelgeving. Vervolgens wordt ingegaan op het instroomprofiel voor de postinitiële fase en de normering van de theoretische verdieping en praktijkopleiding.

5.1 Opleidingsmodel

Accountant is een wettelijk beschermde titel mede vanwege zijn belangrijke taak in de maatschappij: vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer*. Net als voor het accountantsberoep gelden voor de accountantsopleiding wet- en regelgeving. Deze hebben betrekking op de opzet, inhoud, normering en governance. In [bijlage 5](#) is het huidige juridisch kader met betrekking tot de accountantsopleiding beschreven.

Zoals opgenomen in het NBA-beroepsprofiel (zie [hoofdstuk 2](#)) vervult de startbekwame accountant werkzaamheden met bijbehorende, verantwoordelijkheden en bevoegdheden. De accountantsopleiding bereidt de startbekwame accountant hierop voor om zich te kwalificeren als AA of RA-accountant. De aard en accenten van de werkzaamheden verschillen per werkveld waarin de accountant opereert. Hierop sluiten de opleidingsoriëntaties Accountancy-MKB en Assurance aan. Per oriëntatie verschillen de voorwaarden van opleidingstrajecten, afhankelijk van de titel.

Onderstaande tabel vat de voorwaarden van de opleidingstrajecten per oriëntatie, titel en aantekening samen. De eisen voor de accountantsopleiding volgen uit het beroepsprofiel waarbij wordt verwezen naar de Wet op het hoger onderwijs en de EU-auditrichtlijn. De vereiste opleidingsniveaus zijn beschreven in het Nederlandse kwalificatieraamwerk (Netherlands Qualification Framework, NLQFⁱ). Deze zijn meegenomen in de normering van de eindtermen (zie onderstaand tabel en [paragraaf 5.3](#)). De tabel maakt ook inzichtelijk welke aanvullende eis aan de praktijkopleiding geldt wanneer een student-trainee in de Assurance-oriëntatie kiest voor een aantekening gericht op duurzaamheidsassurance.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

ⁱ Het NLQF onderscheidt acht niveaus en is gekoppeld aan het Europese kwalificatieraamwerk (EQFⁱ), waardoor kwalificatieniveaus in Europa beter vergelijkbaar zijn.

NLQF kent acht niveaus: bacheloropleidingen, zowel gevolgd aan een hogeschool als aan een universiteit, zijn daarin ingedeeld in niveau 6. Masteropleidingen, gevolgd aan een hogeschool of een universiteit, zijn ingedeeld in niveau 7. In [paragrafen 5.2](#) en [5.3](#) is een verder onderscheid beschreven in de initiële en postinitiële fase van de opleiding.

Eisen accountantsopleiding o.b.v. wet- en regelgeving naar oriëntatie en titel

Accountancy-MKB

Zonder aantekening gericht op wettelijke controle

AA-titel	RA-titel
Opleidingstraject - Een opleiding als bedoeld in artikel 7.3a, tweede lid, onderdeel b, van de Wet op het hoger onderwijs. - Een postinitiële hogere beroepsopleiding in aanvulling op de opleiding, bedoeld in het vorige onderdeel of een opleiding als bedoeld in artikel 7.3a, tweede lid, onderdeel c van de Wet op het hoger onderwijs. - Een praktijkopleiding van 3 jaar waarin alle eindtermen behaald worden, aan te vangen tegelijkertijd of na b. - Een afsluitend vakbekwaamheidsexamen na afronding van a t/m c hierboven (geïntegreerd slotexamen). Opleidingsniveau NLQF niveau 6	In het beroepsprofiel wordt niet de mogelijkheid geboden om als RA-accountant af te studeren in de oriëntatie Accountancy-MKB.

Assurance

Met aantekening gericht op wettelijke controle

AA-titel	RA-titel
Opleidingstraject - Een opleiding als bedoeld in artikel 7.3a, tweede lid, onderdeel c, van de Wet op het hoger onderwijs. - Een postinitiële hogere beroepsopleiding in aanvulling op de opleiding, bedoeld in het vorige onderdeel. - Een praktijkopleiding van 3 jaar waarin alle eindtermen behaald worden, aan te vangen tegelijkertijd of na b. - Een afsluitend vakbekwaamheidsexamen na afronding van a t/m c hierboven (geïntegreerd slotexamen). <i>Bij aantekening duurzaamheid:</i> - Een praktijkopleiding als bedoeld in c bovenstaand waarvan 8 maanden besteed worden aan werkzaamheden gericht op de assurance van duurzaamheidsverantwoording. Opleidingsniveau NLQF niveau 7	Opleidingstraject - Een opleiding als bedoeld in artikel 7.3a, eerste lid, onderdeel b van de Wet op het hoger onderwijs. - Een universitaire postinitiele opleiding in aanvulling op de opleiding, bedoeld in het vorige onderdeel. - Een praktijkopleiding van 3 jaar waarin alle eindtermen behaald worden, aan te vangen tegelijkertijd of na b. - Een afsluitend vakbekwaamheidsexamen na afronding van a t/m c hierboven (geïntegreerd slotexamen). <i>Bij aantekening duurzaamheid:</i> - Een praktijkopleiding als bedoeld in c bovenstaand waarvan 8 maanden besteed worden aan werkzaamheden gericht op de assurance van duurzaamheidsverantwoording. Opleidingsniveau NLQF niveau 7

Tabel 5: eisen en voorwaarden opleidingsoriëntaties, titels en aantekeningen

De eindtermen voor de Assurance-oriëntatie zijn voor de AA- en RA-route inhoudelijk gelijk. Het verschil tussen beide routes ligt in het vereiste vooropleidingstraject en opleidingsniveau. Voor de AA-titel in de Assurance-oriëntatie geldt NLQF-niveau 7 op basis van een professionele master; voor de RA-titel geldt NLQF-niveau 7 op basis van een universitaire

master. Na afronding van de opleiding kunnen de wettelijke bevoegdheden van AA- en RA-accountants verschillen. Deze verschillen maken geen deel uit van de eindtermen zelf, maar volgen uit de wet- en regelgeving die van toepassing is op de beroepsuitoefening.

Wat is het verschil tussen AA en RA Assurance?

Inhoudelijk verschillen de eindtermen niet voor deze twee opleidingstrajecten. De eindtermen zijn identiek, maar worden AA accountants opgeleid aan een hogeschool en RA accountants aan een universiteit.

Eenmaal startbekwaam zijn er verschillen. Deze volgen uit de wet toezicht accountantsorganisaties (Wta). Hierin is onder meer vastgelegd dat wettelijke controles bij Organisaties van Openbaar Belang (OOB) uitsluitend mogen worden verricht door een *registeraccountant* (RA). Overige wettelijke controles kunnen ook door AA accountants worden verricht.

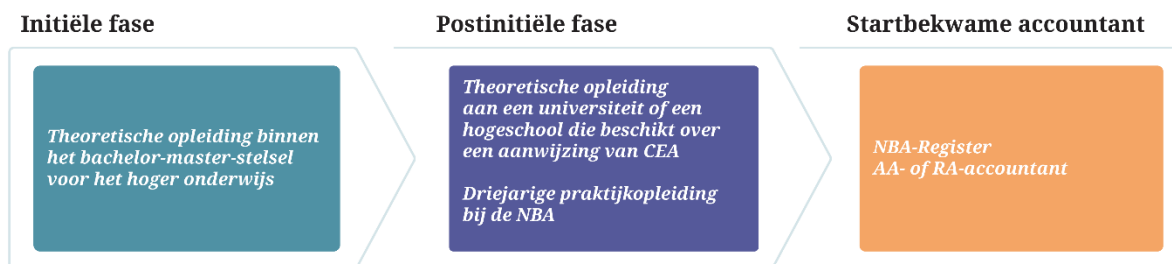
Artikel 27 lid 2 en Artikel 86a van de Wta operationaliseren de OOB-bevoegdheid en schrijven voor dat alleen RA's en OOB-vergunninghouders deze controles mogen uitvoeren.

Fasen van de accountantsopleiding

Zoals in tabel 5 kent de accountantsopleiding twee fasen: de initiële fase en de postinitiële fase. In de initiële fase volgen student-trainees het theoretische gedeelte van de opleiding voor een groot deel binnen het bachelor-master-stelsel voor het hoger onderwijs.

De postinitiële fase van de accountantsopleiding bestaat uit een theoretisch en een praktijkdeel. De theoretische opleiding na de bachelor- en/of de masterfase brengt verdieping op bepaalde theoretische vakgebieden¹ en leidt specifiek op voor de beroepspraktijk. Student-trainees kunnen in de postinitiële fase het theoretisch deel enkel volgen aan een universiteit of een hogeschool die beschikt over een aanwijzing van CEA.

De accountantsopleiding omvat ook een driejarige praktijkopleiding. Student-trainees leren de verworven theoretische kennis en vaardigheden toe te passen in de beroepspraktijk. In die beroepspraktijk maken zij deel uit van een team waarin zij leren van accountants en andere professionals. Met goede begeleiding en training gaan zij toenemend verantwoordelijkheid dragen en onder supervisie toewerken naar het zelfstandig kunnen uitvoeren van beroepsactiviteiten². De NBA is eindverantwoordelijk voor het getuigschrift voor de praktijkopleiding en het afnemen van het geïntegreerd slotexamen. NBA heeft de verantwoordelijkheid voor de praktijkopleidingen tot RA en AA gemandateerd aan de Raad voor de Praktijkopleidingen (RPO). Onderstaand figuur toont de fasering van de accountantsopleiding.

Figuur 3: fasen van de accountantsopleiding en verantwoordelijkheden

CEA legt in de normering van de eindtermen 2027 de focus op de kwalitatieve uitkomsten van de verschillende fasen. Hierbij heeft CEA van toepassing zijnde wet- en regelgeving in acht genomen. Wat er verandert ten opzichte van de eindtermen 2016 is dat er kwalitatieve eisen worden gesteld voor instroom in de postinitiële fase, waaronder een instroomprofiel. Verder heeft CEA voor de postinitiële fase normen bepaald voor de studielast, studieduur en beheersingsniveau als geheel en niet meer op het gedetailleerde niveau van een eindterm. Dit wordt nader toegelicht in [paragrafen 5.2](#) en [5.3](#).

5.2 Normering instroom postinitiële fase

De eindtermen 2027 zijn in opzet veranderd. De ordening vindt niet rondom vakgebieden, maar rondom beroepsactiviteiten plaats. De normering is daarop aangepast. De ECTS-normen per vakgebied zijn daarmee losgelaten. Wel wil CEA helderheid geven over de aansluiting tussen de twee opleidingsfasen. Het moet voor zowel opleiders als een brede en diverse instroom van student-trainees ten duidelijk zijn aan welke voorwaarden zij moeten voldoen om in te kunnen stromen in het postinitiële deel van de accountantsopleiding. CEA stelt daarom eisen aan een student-trainee voordat deze kan instromen in de postinitiële fase. Afhankelijk van de gekozen oriëntatie, zijn deze eisen:

1. een student-trainee heeft een bachelor en/of master getuigschrift van een hogeschool en/of een universiteit;
2. een student-trainee voldoet aan het instroomprofiel en beheerst op een bepaald niveau de voorgeschreven vakgebieden uit de EU-auditrichtlijn (zie tabel 6).

Bovenstaande eisen omvatten de noodzakelijke kennis en vaardigheden om de postinitiële fase binnen de nominale opleidingsduur succesvol af te kunnen ronden. Verder biedt het opleiders en student-trainees met een andere vooropleiding inzicht in wat aanvullend nodig is om in de postinitiële fase in te stromen en zich te ontwikkelen tot startbekwame accountant. Het instroomprofiel, de waardering van vereiste competenties en de verwachte harmonisatie van de eisen onder opleiders wordt hieronder nader toegelicht.

Instroomprofiel

CEA stelt een instroomprofiel in als integraal onderdeel van de eindtermen 2027. Het is gebaseerd op de gemeenschappelijke basis voor alle accountants en de kerncompetenties m.b.t. de vaktechnische kennis en kunde zoals toegelicht in [hoofdstuk 2](#).

Dit instroomprofiel bevat de vakgebieden, zoals opgenomen in de EU-auditrichtlijn¹² die een student-trainee na afronding van de initiële fase op een bepaald niveau moet beheersen. De voorgeschreven vakgebieden zijn niet alleen van toepassing op de oriëntatie Assurance, waaraan de EU-auditrichtlijn refereert, maar ook op de oriëntatie Accountancy-MKB¹³; kennis

¹² EU-auditrichtlijn 2006/43/EG, art. 8.

¹³ Wab art. 46 met verwijzing naar Besluit accountantsopleiding ex art. 2

van deze vakgebieden is ook voor deze oriëntatie noodzakelijk voor een goede beroepsuitoefening. Een student-trainee kiest in de postinitiële fase vervolgens uit twee opleidingsoriëntaties die specifiek opleiden voor een bepaald werkveld binnen de beroepspraktijk.

Tabel 6 toont het instroomprofiel. Per oriëntatie is aangegeven dat de student-trainee op alle vakgebieden over de noodzakelijke basis aan competenties (kennis, vaardigheden en gedrag) moet beschikken om de postinitiële fase succesvol te kunnen doorlopen. Het vereiste beheersingsniveau (basis) betekent dat de student-trainee zich in de postinitiële fase op de relevante vakgebieden verder kan ontwikkelen en de eindtermen op startbekwaam niveau kan realiseren binnen de nominale studieduur.

Deze basis vormt dus het fundament waarop de postinitiële fase voortbouwt. In de theoretische verdieping en praktijkopleiding wordt toegewerkt naar een toenemende mate van beheersing, toepassing, zelfstandigheid en complexiteit. Deze toenemende opbouw sluit aan bij onderwijskundige modellen voor niveau- en competentieontwikkeling, waarbij de taxonomie van Bloom, de piramide van Miller, het ZelCom-model en het Dreyfus-model als referentiekader zijn gebruikt.

Waardering instroomprofiel

Een student-trainee is toelaatbaar tot de postinitiële fase wanneer aantoonbaar is voldaan aan de vaktechnische kennis en kunde zoals opgenomen in tabel 6. Het Nederlands onderwijssysteem kent een variëteit in opleidingen en niveaus. Er zijn meerdere instroom- en doorstroommogelijkheden, waaronder voltijd, duaal en deeltijd routes via mbo, associate degree, hbo en wo, al dan niet aangevuld met schakelprogramma's. Student-trainees met verschillende opleidingsachtergronden stromen door in de postinitiële fase van de accountantsopleiding.

De normering die in de eindtermen 2016 op studielast (ECTS) is uitgedrukt wordt nu kwalitatief in niveaus per opleidingsfase uitgedrukt. Deficiënties alleen gebaseerd op studielast worden daarmee losgelaten. Student-trainees kunnen op diverse manieren voldoen aan het instroomprofiel. De benodigde kennis van de EU-vakgebieden hoeft daarbij niet alleen te blijken uit voorgaande opleidingen. Ook relevante praktijkervaring en eerder verworven competenties kunnen bijdragen aan het voldoen aan het instroomprofiel. Het is aan de aangewezen postinitiële opleidingen om te beoordelen en aan te tonen of een student-trainee kansrijk is om de opleiding, inclusief eventuele deficiënties in de nominale studietijd te doorlopen. CEA verwacht dat onderwijsinstellingen met RPO en het werkveld hier zo nodig afspraken over maken. Het is hierbij van belang dat in de waardering van de werkervaring en competenties van een student-trainee de focus ligt op wat eventueel nog nodig is om in postinitiële fase verder te ontwikkelen tot het niveau van een startbekwame accountant.

Daarbij kan het voorkomen dat een student-trainee een aantal deficiënties heeft. Dit hoeft geen beletsel te zijn om te starten met de postinitiële fase wanneer deze beperkt van omvang zijn en het nominale onderwijsproces niet verstoord wordt. Mocht dat niet het geval zijn kan een student-trainee pas in de postinitiële fase instromen wanneer de deficiënties weggewerkt zijn tot een beperkte omvang. CEA verwacht dat de opleiders hun beleid hierin kunnen verantwoorden.

Vakgebieden conform de EU-Auditrichtlijn

Instroomprofiel

1. “De toetsing van de theoretische kennis die deel uitmaakt van het examen, heeft met name betrekking op de volgende vakgebieden”

	Accountancy-MKB	Assurance
a. algemene theorie en beginselen van de boekhouding	✓	✓
b. wettelijke voorschriften en normen voor de opstelling van jaarrekeningen en geconsolideerde jaarrekeningen	✓	✓
c. internationale standaarden voor jaarrekeningen	✓	✓
d. financiële analyse	✓	✓
e. analytische- en beleidsboekhouding	✓	✓
f. risicomanagement en interne beheersing	✓	✓
g. controleleer en beroepsvaardigheden	✓	✓
h. wettelijke voorschriften en gedrags- en beroepsnormen betreffende de wettelijke controle van jaarrekeningen en de daarmee belaste wettelijke auditors	✓	✓
i. in artikel 26 bedoelde internationale controlestandaarden	✓	✓
j. beroepsethiek en onafhankelijkheid	✓	✓

2. “De toetsing heeft ook ten minste betrekking op de volgende vakgebieden, voorzover deze voor de wettelijke controle van jaarrekeningen van belang zijn”

a. vennootschapsrecht en corporate governance	✓	✓
b. faillissementsrecht en soortgelijke procedures	✓	✓
c. belastingrecht	✓	✓
d. burgerlijk en handelsrecht	✓	✓
e. socialezekerheidsrecht en arbeidsrecht	✓	✓
f. informatietechnologie en informaticasystemen	✓	✓
g. algemene, financiële en bedrijfseconomie	✓	✓
h. wiskunde en statistiek	✓	✓
i. grondbeginselen van financieel bedrijfsbeheer	✓	✓

3. “Teneinde voor de wettelijke auditor ook toegelaten te worden tot het uitvoeren van de assurance van duurzaamheidsrapportering, heeft de toetsing van de theoretische kennis als bedoeld in lid 1 tevens betrekking op ten minste de volgende vakgebieden.”

a. wettelijke voorschriften en standaarden ten aanzien van de opstelling van jaarlijkse en geconsolideerde duurzaamheidsrapportering	✓	✓
b. duurzaamheidsanalyse	✓	✓
c. passende zorgvuldigheidsprocedures met betrekking tot duurzaamheidskwesities	✓	✓
d. wettelijke voorschriften en assurancystandaarden voor de duurzaamheidsrapportering bedoeld in artikel 26 bis	✓	✓

De student-trainee beschikt op dit vakgebied over de noodzakelijke basis aan competenties (kennis, vaardigheden en gedrag) om de postinitiële fase te kunnen volgen.

Tabel 6: instroomprofiel op basis van vakgebieden uit EU-auditrichtlijn

Harmonisatie van instroomeisen

CEA verwacht dat de aangewezen opleidingen in onderling overleg tot een harmonisatie komen van de instroomeisen. Om de toegankelijkheid, transparantie en vergelijkbaarheid van opleidingsroutes te bevorderen, verwacht CEA dat daarbij de instroom- en doorstroommogelijkheden tussen opleidingen zoveel mogelijk worden geharmoniseerd, conform het instroomprofiel zoals opgenomen in tabel 6.

De harmonisatie betreft onder meer de opleidingsroutes van:

1. Bachelor–Master–Postmaster voor de oriëntatie Assurance, inclusief de doorstroom tussen universiteiten;
2. Bachelor–Postbachelor Accountancy MKB, inclusief de doorstroom tussen hogescholen;
3. de aansluiting van hogescholen op universitaire vervolgopleidingen bij de oriëntatie Assurance en
4. de doorstroom van Accountancy-MKB naar Assurance.

Deze harmonisatie geldt zowel voor student-trainees met een verwante* vooropleiding als voor student-trainees met een minder of zijdelings verwante* vooropleiding. Bij het ingaan van de herziene eindtermen 2027 zal ook het instroomprofiel van kracht zijn.

5.3 Normering postinitiële fase

CEA beschouwt de postinitiële fase als de verdiepende fase waarin student-trainees zich zowel theoretisch als in de praktijk ontwikkelen tot het niveau van startbekwame accountant. De normering van de eindtermen 2027 zijn bepaald voor het geheel van studielast, studieduur en beheersingsniveau. Per eindterm worden geen afzonderlijke normen gesteld.

Voor de eindtermen 2027 gelden dan ook de volgende uitgangspunten:

1. De postinitiële fase kent een theoretische verdieping van 60 ECTS;
2. De praktijkopleiding kent een nominale tijdsduur van 3 jaar;
3. De praktijkopleiding start wanneer een student-trainee gerechtigd is om te beginnen aan de postinitiële fase en beschikt over de vereiste bachelor en/of mastergetuigschriften;
4. De praktijkopleiding en theoretische verdieping vinden zoveel mogelijk geïntegreerd en tegelijkertijd plaats;
5. In de praktijkopleiding dienen alle eindtermen éénmaal uitgevoerd te zijn op het niveau van een startbekwame accountant (zie tabel 1 of ???);
6. De eindtermen dienen te worden behaald binnen de context van de werkomgeving en onder supervisie en beoordeling van een accountant.

Normering theoretische verdieping

De theoretische verdieping en toepassing van de vaktechnische kennis en kunde bedraagt 60 ECTS. De eindtermen zijn integraal geformuleerd vanuit beroepsactiviteiten en combineren de benodigde kennis, vaardigheden en gedrag. De theoretische kennis staat daarmee niet op zichzelf, maar vormt de basis die nodig is om de eindtermen in samenhang en in beroepscontext te kunnen realiseren.

De vakgebieden die op grond van de EU-auditrichtlijn onderdeel moeten uitmaken van de accountantsopleiding zijn dan ook in de eindtermen afgedekt. Als student-trainees bij start van de postinitiële fase aan het instroomprofiel voldoen en vervolgens aan het eind van de verdiepende postinitiële fase alle eindtermen in beroepsmatige context hebben gerealiseerd, is de vereiste vaktechnische kennis uit de EU-auditrichtlijn geborgd.

Normering praktijkopleiding

De praktijkopleiding voor zowel de oriëntatie Accountancy-MKB als Assurance bedraagt, naar analogie van de EU-auditrichtlijn¹⁴ drie jaar. Voor de praktijkopleiding wordt in de eindtermen 2027 geen urennorm ingesteld ten aanzien van het type opdrachten. Wanneer een student-trainee in de oriëntatie Assurance kiest voor de aantekening inzake duurzaamheidsassurance geldt wel een norm ten aanzien van opdrachttype. Van de praktijkopleiding dient dan minimaal 8 maanden besteed te worden aan werkzaamheden gericht op de assurance van duurzaamheidsverantwoording¹⁵.

Tijdens de praktijkopleiding moeten tenminste alle eindtermen éénmaal op het niveau van een startbekwame accountant en onder supervisie en beoordeling van een accountant uitgevoerd zijn. Bij de oriëntatie Assurance volgt uit de EU-auditrichtlijn¹⁶ dat de werkzaamheden in het bijzonder betrekking moeten hebben op de controle van jaarlijkse financiële overzichten, geconsolideerde financiële overzichten of soortgelijke financiële overzichten en dat dit voor tenminste twee jaar onder supervisie en beoordeling van een wettelijk auditor moet gebeuren. De eindtermen worden daarbij zoveel mogelijk binnen de eigen werkomgeving behaald. Het kan voorkomen dat niet alle eindtermen geheel binnen de eigen werkomgeving kunnen worden behaald. In dat geval kan ervoor worden gekozen om de eindtermen in een andere werkomgeving te behalen. Hierbij zijn de eisen voor begeleiding identiek.

Simulaties

Wanneer een student-trainee niet de mogelijkheid heeft in de eigen of een andere werkomgeving enkele eindtermen te behalen, kan daarnaast ook gebruik worden gemaakt van simulaties¹⁷. Dit kan slechts voor enkele eindtermen en bij uitzondering vervangend op de praktijkervaring in de werkomgeving. De simulaties worden uitgevoerd bij een door de RPO erkende organisatie.

De normering in dit hoofdstuk is samengevat in onderstaand tabel. Deze dient als basis voor de opleiders bij het vertalen van de eindtermen 2027 naar een opleidings- en toetsprogramma. In het volgende hoofdstuk deelt CEA haar strategisch kaders voor didactiek en toetsing.

Titel / oriëntatie		Initieel (minimale vereisten)			Postinitieel	
		Getuigschriften	Niveau	Instroomprofiel	Theoretische verdieping	Praktijkopleiding
AA	Accountancy-MKB	Bachelor	NLQF 6	Basis in EU vakgebieden	60 ECTS Postbachelor	3 jaar
	Assurance	Bachelor (professional) master	NLQF 7	Basis in EU vakgebieden	60 ECTS Postbachelor	3 jaar Duurzaamheid: minimaal 8 maanden
RA	Assurance	Bachelor Universitaire Master	NLQF 7	Basis in EU vakgebieden	60 ECTS Postmaster	3 jaar Duurzaamheid: minimaal 8 maanden

Tabel 7: normering eindtermen 2027

¹⁴ EU-auditrichtlijn 2006/43/EG, art. 8.

¹⁵ EU-auditrichtlijn 2006/43/EG, art. 10.

¹⁶ EU-auditrichtlijn 2006/43/EG, art. 10, lid 1.

6 Kaders voor didactiek en toetsing

Dit hoofdstuk beschrijft de kaders voor didactiek en toetsing van de eindtermen binnen de accountantsopleiding. Deze kaders zijn opgesteld vanuit de visie van CEA op leren, opleiden, toetsen en beoordelen en vormen het uitgangspunt voor de inrichting van onderwijs en toetsing binnen de accountantsopleidingen. Deze kaders zijn geen onderdeel van de eindtermen zelf maar vormen de basis voor het toezicht dat CEA conform art 49 Wab uitvoert.

Het hoofdstuk beschrijft de ontwerpprincipes en kwaliteitsverwachtingen die CEA van belang acht voor de ontwikkeling van student-trainees tot startbekwame accountant. De beschreven verwachtingen vloeien deels voort uit wet- en regelgeving en eerdere toezichtcriteria van CEA en geven daarnaast invulling aan actuele ontwikkelingen. Deze richtlijn vormt een uitwerking van artikel 6, eerste lid, onder c, en artikel 13, eerste lid, onder g, h, j en k, van de Beleidsregels aanwijzen en toezicht accountantsopleidingen.

De kaders in dit hoofdstuk vormen het referentiekader dat CEA gebruikt in de dialoog met opleiders en in haar toezicht op de kwaliteit van de accountantsopleiding. De toepassing van deze kaders binnen de herziene toezichtsrol van CEA wordt nader uitgewerkt en toegelicht in het herziene toezichtinstrumentarium.

De beschreven kaders geven richting en bieden opleiders tegelijkertijd ruimte om, passend bij hun visie en context, eigen keuzes te maken in de inrichting van onderwijs en toetsing. CEA verwacht daarbij dat deze keuzes bewust zijn gemaakt, onderbouwd kunnen worden en navolgbaar bijdragen aan de ontwikkeling van studenten/trainees tot startbekwame accountant. Bij de toepassing van deze kaders houdt CEA rekening met de ontwikkelfase van opleidingen en de verdere doorontwikkeling van onderwijs en toetsing.

Ter ondersteuning van opleidingen zal CEA naast het rapport eindtermen 2027 zo nodig aanvullende handreikingen ontwikkelen die helpen bij de vertaling van deze kaders naar curriculumontwerp, toetsing en kwaliteitszorg.

6.1 CEA's visie op didactiek

CEA ziet didactiek als een bepalende factor in de ontwikkeling van studenten/trainees tot startbekwame accountant. Didactiek draagt daarmee niet alleen bij aan het behalen van de eindtermen, maar ook aan het realiseren van een duurzaam leerrendement.

De wijze waarop het opleidingsprogramma wordt ontworpen en uitgevoerd, beïnvloedt wat en hoe student-trainees leren. Een constructieve afstemming tussen leerdoelen*, leeractiviteiten waaronder kritische beroepssituaties en toetsing is daarbij van significant belang.

Leren binnen de accountantsopleiding is geen passief proces van kennisoverdracht, maar een actief en betekenisvol proces waarin studenten/trainees kennis, vaardigheden en gedrag in onderlinge samenhang ontwikkelen. Dit vraagt om een leer- en werkomgeving die student-trainees uitdaagt om actief te leren, te reflecteren en hun kennis toe te passen in een context

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in bijlage1.

die aansluit bij de beroepspraktijk en maatschappelijke ontwikkelingen. Door student-trainees te stimuleren hun leerproces actief te sturen en daarop te reflecteren, worden zij voorbereid op een beroep waarin blijvende ontwikkeling noodzakelijk is.

Deze visie geldt voor zowel de theoretische opleiding als de praktijkopleiding en vraagt om een nauwe samenhang tussen beide. CEA verwacht dat deze leeromgevingen op elkaar aansluiten en gezamenlijk een geïntegreerd leertraject vormen waarin theorie en praktijk elkaar versterken. Dit vergroot het leereffect voor de student-trainees.

Binnen deze visie laat CEA ruimte aan de onderwijsinstellingen en RPO om didactiek en het opleidingsprogramma vorm te geven op een wijze die past bij hun visie en context. Tegelijkertijd verwacht CEA dat de opleiders hun didactische keuzes bewust onderbouwen en inzichtelijk maken hoe deze bijdragen aan het leerproces en de ontwikkeling van studenten/trainees tot startbekwame accountant.

6.2 Kaders didactiek

Samenhang tussen theorieopleiding en praktijkopleiding

CEA verwacht dat het theoretische deel en het praktijkdeel van de accountantsopleiding in nauwe samenhang (geïntegreerd) worden vormgegeven en gezamenlijk bijdragen aan het realiseren van de eindtermen. Dit betekent dat zichtbaar is hoe beide onderdelen op elkaar aansluiten en elkaar versterken in de ontwikkeling van kennis, vaardigheden en gedrag. Daarbij is duidelijk hoe en op welk moment verschillende eindtermen binnen de theorie en de praktijk worden ontwikkeld.

De opleiders maken inzichtelijk hoe zij de afstemming tussen theorie en praktijk vormgeven en hoe zij zorgen voor een samenhangend leertraject voor student-trainees.

Samenhang en opbouw van het opleidingsprogramma

CEA verwacht dat de hogescholen, de universiteiten en de RPO het programma doelgericht en in samenhang ontwerpen, met een consistente inrichting van het onderwijs over de verschillende onderdelen van de accountantsopleiding heen. Hierbij is het belangrijk dat op elk niveau binnen het programma de leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing op elkaar afgestemd zijn.

De opleiders maken inzichtelijk hoe het onderwijs is opgebouwd vanuit de eindtermen en hoe deze doorwerken in de inrichting van hun leerdoelen, leeractiviteiten en toetsing

Ontwikkelingsgericht leren en opbouw van complexiteit

CEA verwacht dat de opleiders en kantoren het leerproces van student-trainees zodanig inrichten dat zij zich ontwikkelen tot een startbekwame accountant. Dit vraagt om een gefaseerde opbouw, waarin student-trainees in toenemende mate leren omgaan met complexiteit, onzekerheid, onderlinge afhankelijkheden en het maken van onderbouwde afwegingen en het nemen van besluiten.

De opleiders maken inzichtelijk hoe de opbouw van het opleidingsprogramma is vormgegeven in termen van toenemende complexiteit en hoe integratie van kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang worden ontwikkeld.

Actieve en betekenisvolle leeromgeving

CEA verwacht dat de opleiders en kantoren een leer- en werkomgeving bieden die student-trainees actief betreft bij het leerproces. Dit betekent dat student-trainees niet uitsluitend kennis tot zich nemen of enkel beroepsactiviteiten uitvoeren in het kader van hun reguliere

werk. CEA verwacht dat student-trainees worden uitgedaagd om te denken, te doen, samen te werken en kennis toe te passen in relevante contexten.

De opleiders en kantoren maken inzichtelijk hoe zij deze actieve leercultuur vormgeven. Onderwijsinstellingen tonen daarbij aan hoe de leeromgeving aansluit bij de beroepspraktijk.

Zelfregulatie en leven lang ontwikkelen

CEA verwacht dat de opleiders en werkgevers student-trainees actief ondersteunen in het ontwikkelen van regie over hun eigen leerproces, ook na afronding van hun opleiding tot startbekwame accountant. Dit betekent dat student-trainees niet alleen kennis verwerven, maar ook leren hun voortgang te monitoren, keuzes te maken en te reflecteren op hun ontwikkeling.

De onderwijsinstellingen en RPO maken inzichtelijk hoe zij dit vermogen doelgericht ontwikkelen binnen de accountantsopleiding en hoe dit student-trainees voorbereidt op een beroep waarin blijvende ontwikkeling noodzakelijk is.

Kwaliteit en ontwikkeling van didactiek

CEA verwacht dat de opleiders de kwaliteit van didactiek op een samenhangende en inzichtelijke wijze bevorderen en blijven ontwikkelen.

Onderwijsinstellingen maken inzichtelijk hoe zij de didactische en vakinhoudelijke deskundigheid van docenten borgen en versterken, net als relevante praktijkervaring. RPO borgt en versterkt de didactische kwaliteiten van praktijkbegeleiders en beoordelaars die over relevante vaktechnische kennis en praktijkervaring beschikken. Daarnaast maken de opleiders zichtbaar hoe zij het opleidingsprogramma periodiek evalueren, verbeteren en actueel houden, zodat het blijft aansluiten bij ontwikkelingen in de beroepspraktijk en de bredere maatschappelijke context.

Begeleiding en ondersteuning van het leerproces

CEA verwacht dat de opleiders en kantoren het leerproces van student-trainees doelgericht ondersteunen. Dit betekent dat docenten, praktijkbegeleiders en beoordelaars respectievelijk student-trainees begeleiden bij het verdiepen van hun begrip, het toepassen van kennis, het opdoen van kritische werkervaring en het maken van afgewogen keuzes in hun ontwikkeling.

De opleiders en kantoren maken inzichtelijk hoe deze begeleiding is ingericht en hoe deze aansluit bij de verschillende fasen van de accountantsopleiding en de ontwikkeling van student-trainees tot startbekwame accountant.

6.3 CEA's visie op toetsing

CEA ziet toetsing als een integraal onderdeel van het leerproces binnen de accountantsopleiding. Toetsing maakt zichtbaar waar student-trainees staan in hun ontwikkeling tot startbekwame accountant en draagt tegelijkertijd bij aan hun verdere professionele groei. Toetsing is meer dan een moment van beoordelen: het is een instrument dat mede richting geeft aan het leerproces. De manier waarop toetsing wordt ontworpen, gepositioneerd en ingezet, beïnvloedt direct hoe en wat student-trainees leren.

Toetsing gaat daarmee verder dan het vaststellen van een eindniveau. Het ondersteunt het leerproces en de ontwikkeling van professionele competenties. Feedback en 'formatief handelen' maken hier onderdeel van uit, maar staan niet op zichzelf. Het gaat om het geheel van toetsing, waarin student-trainees worden gestimuleerd om te reflecteren en regie te nemen over hun ontwikkeling – passend bij de eisen van het beroep.

CEA ziet daarbij mogelijkheden om toetsing geïntegreerd vorm te geven, zodat kennis, vaardigheden en professioneel handelen in samenhang kunnen worden beoordeeld. Bij de integratie van theorie en praktijk is een strikte scheiding in toetsing tussen theorie en praktijk dan ook niet voor de hand liggend. Toch kunnen onderdelen wel degelijk ofwel theoretisch ofwel puur praktijkgericht getoetst worden. CEA beschouwt toetsing als een samenhangend geheel dat gedurende de accountantsopleiding zowel inzicht als sturing geeft aan de ontwikkeling van de student-trainees. Dit vraagt om een doordachte en inzichtelijke inrichting van toetsing, waarin de kwaliteit en consistentie van de begeleiding en beoordeling geborgd zijn. De afstemming tussen de opleiders van het theoretische- en praktijkdeel is daarbij cruciaal.

Binnen deze visie laat CEA ruimte voor de opleiders om toetsing op een wijze in te richten die past bij hun visie en context. Tegelijkertijd verwacht CEA dat opleidingen hun keuzes rond toetsing bewust onderbouwen en inzichtelijk maken hoe deze bijdragen aan de ontwikkeling en beoordeling van de startbekwame accountant.

De onderstaande kaders geven richting aan deze inrichting en maken expliciet welke aspecten CEA daarbij van belang achten.

6.4 Kaders toetsing

Vakbekwaamheidsexamen

In lijn met artikel 7 van de EU-auditrichtlijn, is in Nederland dit examen vormgegeven als een geïntegreerd mondeling slotexamen mede op basis van het portfolio* van een student-trainee opgebouwd gedurende de praktijkopleiding. CEA verwacht dat onderwijsinstellingen en RPO student-trainees gedurende de accountantsopleiding voorbereiden op het geïntegreerde mondeling slotexamen waarin theorie en praktijk in samenhang samenkomen. Daarnaast geldt de wettelijke eis dat de accountantsopleiding ten minste één schriftelijk* examen omvat.

De opleiders maken inzichtelijk hoe student-trainees gedurende de opleiding worden ondersteund in de ontwikkeling en integratie van kennis, vaardigheden en gedrag die noodzakelijk zijn voor het functioneren als startbekwame accountant.

Voor deelname aan het geïntegreerde mondeling slotexamen geldt dat de student-trainee het theoretisch getuigschrift heeft behaald en het praktijkdeel van de opleiding heeft afgerond.

Samenhang en opbouw van toetsing

CEA verwacht dat toetsing binnen het opleidingsprogramma wordt vormgegeven als een samenhangend geheel. Afzonderlijke toetsen staan niet op zichzelf, maar dragen gezamenlijk bij aan een integraal beeld van de ontwikkeling van de student-trainee.

Opleiders maken inzichtelijk hoe toetsmomenten, toetsvormen en beoordelingsactiviteiten zich tot elkaar verhouden en gezamenlijk het beoogde eindniveau afdekken. Daarbij is zichtbaar hoe de relatie tussen eindtermen, leerdoelen, toetsinhoud en wijze van toetsing is uitgewerkt in het toetsprogramma.

Aansluiting op eindtermen

CEA verwacht dat toetsing is verbonden met de eindtermen en inzicht geeft in de mate waarin student-trainees deze beheersen. Toetsing sluit aan bij de aard, het beoogde beheersingsniveau en de (toenemende) complexiteit van de beroepspraktijk gedurende de accountantsopleiding. Dit impliceert dat toetsing niet alleen kennis toetst, maar ook vaardigheden en gedrag, in onderlinge samenhang.

Opleiders maken inzichtelijk hoe toetsing bijdraagt aan het beoordelen van het eindniveau en hoe wordt geborgd dat student-trainees aantoonbaar voldoen aan de eindtermen. Daarbij is zichtbaar hoe toetsing recht doet aan de bijdrage van zowel de theoretische opleiding als de praktijkopleiding.

Ontwikkelingsgericht karakter

CEA verwacht dat toetsing zodanig is ingericht dat deze de ontwikkeling van student-trainees gedurende de accountantsopleiding ondersteunt. Toetsing geeft niet alleen inzicht in het bereikte niveau, maar draagt ook bij aan het leerproces en de professionele ontwikkeling van student-trainees.

Onderwijsinstellingen en RPO maken inzichtelijk hoe formatief handelen een herkenbare en structurele plaats heeft binnen het toetsprogramma en laten zien hoe toetsing bijdraagt aan reflectie, feedback en het vermogen van student-trainees om hun eigen ontwikkeling te sturen. Een programmatische benadering van toetsing, waarin informatie over tijd wordt samengebracht, kan dit versterken. Narratieve feedback kan daarbij bijdragen aan een rijker en betekenisvoller beeld van de ontwikkeling van student-trainees.

Rijkheid van toetsing

CEA verwacht dat de opleiders beredeneerde keuzes maken in de inzet van toetsvormen. De gekozen toetsvormen sluiten aan bij de aard en het niveau van de eindtermen en bij hetgeen de student-trainee moet aantonen. CEA stimuleert daarbij het bewust inzetten van verschillende toetsvormen, die in samenhang bijdragen aan een breed en evenwichtig beeld van de ontwikkeling en het bereikte niveau. De toetsing daagt student-trainees uit tot conceptueel denken en tot het integreren en toepassen van kennis, vaardigheden en gedrag in actuele en relevante beroepssituaties.

De opleiders maken inzichtelijk hoe de gekozen toetsvormen gezamenlijk een diep en evenwichtig beeld geven van de ontwikkeling van student-trainees, hoe zij uitdagen tot conceptueel denken en het hanteren van complexe beroepssituaties. Hierbij schenkt RPO expliciet aandacht aan de relevantie, reikwijdte, actualiteit en spreiding van de vereiste werkzaamheden en beroepsproducten voor beide oriëntaties.

Organisatie en verantwoording van toetsing

CEA verwacht dat onderwijsinstellingen en RPO beschikken over een adequaat ingerichte toetsorganisatie*. Zij maken inzichtelijk hoe verantwoordelijkheden rondom toetsing zijn belegd en hoe taken en bevoegdheden zijn verdeeld. Daarbij is zichtbaar dat onafhankelijkheid in de beoordeling is geborgd en welke rol de examencommissie vervult in het bewaken van de kwaliteit van toetsing en het vaststellen dat student-trainees aan de eindtermen voldoen. Dit komt tot uitdrukking in onder andere:

- het beschrijven en beleggen van taken en verantwoordelijkheden van de actoren die betrokken zijn bij de toetsing van de eindtermen;
- het instellen van een examencommissie als onafhankelijk orgaan, dat wil zeggen onafhankelijk van RPO- of van het opleidingsmanagement en een eventuele curriculumcommissie van een onderwijsinstelling. De taken en verantwoordelijkheden van de examencommissie zijn vastgelegd en opgenomen in een examenreglement*. RPO neemt deze ook op in de 'Verordening en de Nadere Voorschriften op de Praktijkopleidingen'. De examencommissie ziet toe op de kwaliteit van toetsing, adviseert RPO- dan wel het opleidingsmanagement daarover en waarborgt dat

student-trainees die een getuigschrift ontvangen de eindtermen op eindniveau beheersen;

- het inrichten van een voorziening voor klachten en geschillen van student-trainees met betrekking tot toetsing en beoordeling.

Borging van kwaliteit van toetsing

CEA verwacht dat de opleiders de kwaliteit van toetsing op een systematische en inzichtelijke wijze borgen. Dit betreft de wijze waarop toetsing wordt ontwikkeld, uitgevoerd, beoordeeld en geëvalueerd, evenals de deskundigheid van betrokkenen. Opleidingen maken zichtbaar hoe zij de betrouwbaarheid, de validiteit en de consistentie van toetsing waarborgen, hoe zij deze aspecten periodiek evalueren en zo nodig verbeteren en hoe zij zorgen voor deskundigheid van docenten, praktijkbegeleiders, beoordelaars en examinatoren op het gebied van toetsing. Opleiders leggen hun werkwijze rondom toetsing navolgbaar vast door onder andere:

- het vaststellen van een toetsbeleid*, waarin beschreven wordt hoe de kwaliteit en actualiteit van toetsing wordt geborgd en bevorderd, inclusief de wijze waarop het proces, de actoren, de inhoud, de vormen en de uitkomsten van toetsing periodiek worden geëvalueerd en opgevolgd;
- het formuleren van beleid en procedures voor:
 - de totstandkoming van examens en de door haar gehanteerde normen;
 - inzage door klachten en geschillen;
 - het tegengaan van fraude;
- het vaststellen en jaarlijks publiceren van een examenreglement;
- het vaststellen van het toetsprogramma van de accountantsopleiding, waarin toetsmomenten, toetsvormen en beoordelingsactiviteiten in samenhang zijn ingericht en de relatie tussen eindtermen, leerdoelen, toetsinhoud en toetsing expliciet wordt gemaakt, zodat zichtbaar is hoe student-trainees toewerken naar het vereiste eindniveau;
- het gebruik van toetsmatrijzen*, waarin de relatie tussen de eindtermen, de inhoud van de toets en de wijze van toetsing inzichtelijk wordt gemaakt.

Daarnaast maken onderwijsinstellingen en RPO inzichtelijk hoe zij de kwaliteit van toetsing in de uitvoering borgen door:

- de borging van toetsbekwaamheid* en vakinhoudelijke deskundigheid van docenten, praktijkbegeleiders, beoordelaars en examinatoren, en de wijze waarop dit aantoonbaar wordt gemaakt;
- het treffen van passende maatregelen om de zorgvuldigheid en onafhankelijkheid van beoordeling te waarborgen, waaronder het toepassen van het vierogenprincipe*;
- toetsproducten* voldoen aan de volgende algemene kwaliteitscriteria: validiteit, betrouwbaarheid, bruikbaarheid, objectiviteit, transparantie, feedback;
- toetsproducten, de uitwerking, beoordeling en correcties daarvan worden ten minste vier jaar gearchiveerd;
- elke theoretische opleiding regelt de geldigheidsduur van tentamens, examens en studiefasen en wel zodanig dat deze geldigheid voor de EU-vakgebieden voor de oriëntaties Assurance en Accountancy-MKB maximaal 6 jaar bedraagt;
- RPO heeft de geldigheidsduur van de resultaten van de toetsproducten geregeld en wel zodanig dat het praktijkdeel van de accountantsopleiding inclusief het geïntegreerd slotexamen binnen zeven jaar is afgerond. RPO borgt de actualiteit van het theoretisch getuigschrift.

Bijlagen

Bijlage 1	Begrippenlijst
Bijlage 2	Aanpak herziening eindtermen 2027
Bijlage 3	Beheersingsniveaus volgens de taxonomie van Bloom
Bijlage 4	Duiding eindtermen m.b.t. niet-wettelijke jaarrekeningcontrole voor minder complexe objecten van onderzoek
Bijlage 5	Wet- en regelgeving accountantsopleiding
Bijlage 6	Geraadpleegde literatuur

Bijlage 1 Begrippenlijst

Accountantsorganisatie:	Dit begrip is in het rapport gebruikt in de context van Wet toezicht accountantsorganisaties met de volgende definitie: Een onderneming of instelling die bedrijfsmatig wettelijke controles verricht, dan wel een organisatie waarin zodanige ondernemingen of instellingen met elkaar zijn verbonden.
Belanghebbenden:	Personen, organisaties of groepen die een belang hebben bij of geraakt kunnen worden door de activiteiten, rapportages, oordelen of werkzaamheden van een organisatie of accountant, ongeacht of zij gebruiker zijn van de betreffende informatie.
Beroepsactiviteiten:	zijn taken of werkprocessen die kenmerkend zijn voor het accountantsberoep en die student-trainees in de praktijk moeten kunnen uitvoeren.
Cliënt:	De natuurlijke persoon, rechtspersoon, onderneming of instelling waarvoor of ten behoeve waarvan de accountant professionele werkzaamheden uitvoert.
Competentie:	een competentie beschrijft een specifieke verzameling van kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag die iemand in staat stelt om effectief te functioneren in een bepaalde context.
Constructive alignment:	een onderwijskundig ontwerpprincipe dat gebaseerd is op de constructivistische leerbenadering. Het houdt in dat de leeractiviteiten en (beoordeling)middel van een opleiding worden afgestemd op de (leer)doelen. Het doel is om ervoor te zorgen dat alle onderdelen van het onderwijsproces (leerdoelen, leeractiviteiten en beoordelingsmiddel) op elkaar zijn afgestemd om de leerresultaten te optimaliseren.
Dublin descriptoren:	zijn een set van algemene beschrijvingen van leerresultaten die studenten moeten behalen om een kwalificatie te verkrijgen binnen de Europese Hoger Onderwijsruimte (EHEA). Het doel is een gemeenschappelijk kader te bieden voor het beschrijven van de leerresultaten van hoger onderwijs in Europa voor de niveaus van bachelor-, master- en doctoraatsdiploma's. De descriptoren omvatten vijf hoofdgebieden: 1) kennis en begrip, 2) toepassen van kennis en begrip, 3) oordeelsvorming, 4) communicatie en 5) leervaardigheden.
Didactiek:	gaat over de bewuste keuzes die worden gemaakt om leren zo goed mogelijk te ondersteunen. Het betreft de manier waarop leerstof wordt aangeboden, uitgelegd en geoefend, afgestemd op de lerende en het beoogde leerdoel. Didactiek verbindt daarmee de lerende, de begeleider en de leerinhoud.
ECTS:	staat voor European Credit Transfer and Accumulation System. Het is een standaard middel voor het vergelijken van academische credits in het hoger onderwijs binnen de

Europese Unie en andere deelnemende Europese landen. Eén ECTS staat voor 28 uur studiebelasting. Het aantal ECTS dat aan een vak wordt toegekend, is een weerspiegeling van de totale tijdsinvestering die van een student wordt verwacht om succesvol aan de cursus deel te nemen en de bijbehorende leerdoelen te behalen.

Eindniveau:	De eindtermen worden beheerst op het niveau zoals is vastgesteld door CEA en gepubliceerd in de Staatscourant.
Eindterm:	net als kwalificaties* een meetbare set van competenties waar een waardeoordeel over gesteld kan worden. Iemand voldoet qua kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag aan bepaalde norm en kwalificeert zich hiermee tot startbekwame accountant.
EQF:	een instrument van de Europese Unie dat kwalificaties begrijpelijker maakt tussen verschillende landen en systemen. Het EQF is een op leerresultaten gebaseerd raamwerk met acht niveaus, dat dient als een vertaalinstrument tussen verschillende nationale kwalificatiekaders. Het doel van het EQF is om de transparantie, vergelijkbaarheid en overdraagbaarheid van kwalificaties te verbeteren, waardoor het mogelijk wordt om kwalificaties uit verschillende landen en instellingen te vergelijken.
Examenreglement:	het document waarin formele regels en procedures binnen het theoretische en/of praktijkdeel van de accountantsopleiding met betrekking tot de organisatie en uitvoering van toetsing en examinering, waaronder in ieder geval bepalingen over beoordeling, herkansing, inzage, klachten en geschillen, en de rol en bevoegdheden van de examencommissie zijn vastgelegd.
Formatief handelen:	de wijze waarop toetsing en feedback doelgericht worden ingezet om het leerproces van student-trainees te ondersteunen, door inzicht te geven in hun voortgang ten opzichte van de leeruitkomsten en hen te stimuleren hun leren en handelen bij te sturen. Het gaat om didactische handelingen die zowel de docent, praktijkbegeleider of beoordelaar als de student-trainees helpen inzicht te krijgen in waar zij staan, ten opzichte van de beoogde leeruitkomsten/eindtermen.
Gedrags- en Beroepsregels:	Het geheel van professionele beginselen, standaarden, normen en voorschriften dat richting geeft aan de wijze waarop de accountant zijn beroep uitoefent. Deze regels hebben zowel betrekking op de professionele houding, het gedrag en de oordeelsvorming van de accountant als op de vaktechnische uitvoering van zijn werkzaamheden en opdrachten.
Gebruikers:	personen, organisaties of groepen voor wie informatie, rapportages, verklaringen of andere beroepsproducten van de

accountant zijn bestemd, dan wel van wie verwacht kan worden dat zij daarvan gebruik maken. Een gebruiker kan verschillen van de opdrachtgever of geadresseerde van een rapport.

Initiële opleiding:

een opleiding binnen het formele onderwijs waarin iemand kennis en vaardigheden opbouwt en een erkend diploma of graad kan behalen. Voorbeelden zijn een mbo-opleiding, Associate degree (Ad), hbo-bachelor of universitaire bachelor. Een initiële opleiding vormt een basis voor verdere studie en/of deelname aan de arbeidsmarkt.

Kantoor:

dit begrip is in het rapport gebruikt in de context van werkomgeving/praktijk met de volgende definitie: Een zelfstandige accountant, een maatschap of vennootschap of andere entiteit waar accountants assurance of aan assurance verwante opdrachten uitvoeren, of een equivalent in de publieke sector.

Kwalificaties:

een set van competenties die op een bepaald minimum beheerst wordt. Iemand voldoet qua kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag aan bepaalde norm waarmee iemand zich kwalificeert. Waar competenties een neutrale omschrijving geven van de kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag worden bij een kwalificatie normen gesteld aan bijv. beheersingsniveau zodat er een waardeoordeel kan worden gegeven.

Leerdoelen:

geven aan wat een opleider wilt bereiken met het onderwijs, leerdoelen geven aan wat van de student-trainee verwacht wordt na het volgen van een onderwijsperiode (bijv. jaargang, semester, module, vak, blok). Een leerdoel specificeert duidelijk en concreet wat een opleider beoogt student-trainees eigen te maken op het gebied van kennis, inzichten, vaardigheden en attitude. Leerdoelen stelt de opleider zelf vast op basis van de eindtermen en eventueel eigen toevoegingen. Daarbij worden de eindtermen soms letterlijk als leerdoelen omschreven, maar vaak worden de eindtermen 'opgeknippt' en zijn de leerdoelen een concretisering van de leerresultaten.

Leeruitkomsten:

zijn een meetbaar resultaat van leerervaringen die een opleider in staat stelt er zeker van te zijn tot welke hoogte/niveau/standaard een competentie is gevormd of verbeterd. Leeruitkomsten zijn geen unieke eigenschappen van een student-trainee, maar uitspraken die opleiders in staat stellen om te meten of student-trainees hun competenties hebben ontwikkeld op het vereiste niveau c.q. een samenhang tussen kennis, inzichten, vaardigheden en attitude kunnen aantonen. Bij leeruitkomsten gaat het om het resultaat en niet de manier waarop deze wordt bereikt, leeruitkomsten staan los van de onderwijsinhoud en het curriculum, de studieomvang en -

belasting, de studieduur, de organisatie van het onderwijs, de wijze van instructie en waar het onderwijs wordt gegeven.

Lesdoelen:	omschrijven wat een opleider wenst te bereiken in een specifieke les. Een lesdoel focust op wat een student- trainee (aantoonbaar) aan het einde van een les moet kunnen, begrijpen en/of toepassen. Een les(doel) is een middel om leerdoelen te beheersen.
Maatschappij/ Maatschappelijk verkeer:	het bredere publiek en de omgeving waarvoor de accountant betrouwbaarheid toevoegt aan financiële en niet-financiële informatie, processen en systemen.
Met governance belaste personen:	De persoon of personen die verantwoordelijkheid dragen voor het toezicht op de verantwoording van de organisatie en vanuit die verantwoordelijkheid gesprekspartner zijn van de accountant over voor de opdracht relevante aangelegenheden. <i>Duiding voor de eindtermen</i> Wie voor de startbekwame accountant het relevante aanspreekpunt is, hangt af van de governance-inrichting, de aard van de opdracht en zijn rol binnen het opdrachtteam.
Narratieve feedback:	een schriftelijke, beschrijvende vorm van feedback waarin de prestaties of ontwikkeling van een persoon in woorden worden toegelicht, in plaats van uitsluitend met een cijfer of score. De feedback beschrijft wat goed gaat, waar verbetering mogelijk is en welke vervolgstappen kunnen bijdragen aan verdere ontwikkeling.
Niet verwante opleiding:	een opleiding die binnen een ander vakgebied valt en daarbij de aangeleerde kennis en vaardigheden slechts geringe verwantschap tonen voor de accountantsopleiding
NLQF:	een raamwerk waarin Nederlandse kwalificaties, zoals diploma's, getuigschriften en certificaten, worden ingedeeld naar niveau op basis van wat iemand na afronding van een leerproces weet en kan. Het NLQF onderscheidt acht niveaus en is gekoppeld aan het Europese kwalificatieraamwerk (EQF), waardoor kwalificatieniveaus in Europa beter vergelijkbaar zijn.
Ondernemer:	de persoon die vanuit eigenaarschap of bestuur richting geeft aan een onderneming.
Onderneming:	een organisatie waarbij het ondernemerschap en de daarmee samenhangende activiteiten centraal staan.
Ondernemingsplan:	een plan waarin de ondernemer beschrijft en onderbouwt welke doelstellingen een ondernemer met een onderneming heeft en op welke wijze de ondernemer dit wil realiseren. Het plan kan betrekking hebben op verschillende fasen en vraagstukken van

	de onderneming, zoals start, groei, financiering, investeringen, bedrijfsvoering, continuïteit of overdracht.
Opdrachtgever:	De natuurlijke persoon, rechtspersoon of andere partij die de accountant opdracht geeft werkzaamheden of een professionele dienst uit te voeren.
Opleiders:	het geheel van onderwijsinstellingen en organisaties die vanuit wet- en regelgeving of op basis van een aanwijzing van CEA verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van (een deel van) de accountantsopleiding. Het betreft onder meer de universiteiten en hogescholen voor het theoretisch deel en de NBA, RPO met de kantoren en stagebureaus voor het praktijkgedeelte.
Opleidingsprogramma:	een overzicht van de opbouw en samenhang van de accountantsopleiding, waarin onder meer de leerdoelen, leerinhouden, leeractiviteiten, leermiddelen, leeromgeving, leertijd en de rollen van docenten, praktijkbegeleiders en/of beoordelaars in samenhang met de toetsing zijn uitgewerkt. Het opleidingsprogramma laat daarmee zien hoe de accountantsopleiding is ingericht om student-trainees voor te bereiden op het behalen van de eindtermen.
Organisatie:	een samenwerkingsverband waarin mensen en middelen zijn georganiseerd om bepaalde activiteiten uit te voeren en doelstellingen te realiseren.
Portfolio:	een doelgericht samengestelde verzameling van bewijsstukken die de student-trainee gedurende de opleiding opbouwt, zoals uitgevoerde opdrachten, beroepsproducten, feedback, beoordelingen en reflecties. Het portfolio maakt de voortgang, ontwikkeling en prestaties van de student-trainee zichtbaar en biedt bewijs voor de mate waarin de student-trainee de eindtermen op het vereiste eindniveau beheerst.
Postinitiële opleiding:	onderwijs dat wordt gevolgd na een initiële opleiding en voortbouwt op het eerder behaalde opleidingsniveau, met als doel kennis en vaardigheden verder te verdiepen, verbreden of specialiseren.
Raamwerk:	hoe de benodigde kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag voor een startbekwame accountant (eindtermen) worden geordend en genormeerd.
Schriftelijke toetsing:	Een toetsproduct waarbij de student- trainee door te schrijven aan een opdracht en/of vraag voldoet, daaronder vallen o.m. toetsen met open en/of gesloten vragen, uitwerken van een casus/opdracht en het maken van een paper/essay/scriptie, al dan niet gevolgd door een mondelinge presentatie/toelichting. De schriftelijke handeling kan digitaal of op papier gebeuren.
Simulaties:	een doelgericht vormgegeven, realistische nabootsing van een beroepssituatie uit de accountantspraktijk, waarin de student in

	een gecontroleerde leer- of toetsomgeving relevante kennis, vaardigheden, gedrag en oordeelsvorming geïntegreerd toepast. Een simulatie onderscheidt zich van een reguliere casus doordat de student-trainee niet uitsluitend een beschreven vraagstuk analyseert, maar actief een beroepsrol vervult en moet reageren op een realistisch nagebootste beroepscontext en daarop wordt beoordeeld.
Strategic alignment:	afstemming tussen de verschillende bestuurs- en uitvoeringslagen. Dit geldt zowel voor de inhoud en de manier waarop getoetst wordt, als voor de vormgeving van het onderwijs.
Student-trainee:	een persoon die de initiële en postinitiële opleiding tot startbekwame accountant volgt. De student-trainee ontwikkelt kennis, vaardigheden en gedrag waarbij in de postinitiële fase hij/zij zich verder ontwikkelt in een professionele context, waarbij leren en toepassing in de beroepspraktijk met elkaar worden verbonden.
Summatieve toetsing:	Toetsing gericht op het vaststellen en beoordelen van het bereikte niveau van een student-trainee op een bepaald moment, met het oog op besluitvorming, zoals het toekennen van studiepunten of het vaststellen of aan de eindtermen wordt voldaan.
Thema:	Een thema verwijst naar een centraal onderwerp of concept dat de leerstof structureert en verbindt met de praktijk. Verder worden met thema's verschillende onderwerpen/vakken geïntegreerd rond een centraal onderwerp, wat student-trainees helpt om verbanden te leggen tussen verschillende kennisgebieden. Een thema dient als leidraad voor het onderwijsproces.
Toetsbeleid:	de regels, uitgangspunten en afspraken binnen de accountantsopleiding met betrekking tot de inrichting, uitvoering en borging van toetsing.
Toetsbekwaamheid:	de deskundigheid van docenten, praktijkbegeleiders, beoordelaars en examinatoren op het gebied van toetsing, waaronder het kunnen ontwikkelen, afnemen, beoordelen en evalueren van toetsen, in lijn met de eindtermen en kwaliteitscriteria.
Toetsmatrijs:	een instrument waarin systematisch wordt vastgelegd wat de relatie is tussen de eindtermen, de inhoud van de toets en de wijze van toetsing, met als doel inzichtelijk te maken dat de toets een representatieve en evenwichtige afdekking vormt van het beoogde eindniveau.
Toetsproduct:	het concrete meetinstrument dat de mate van realisatie van de relevante eindtermen vaststelt (toets en beoordeling).

Toetsprogramma:	een overzicht wat het samenhangende geheel van toetsmomenten, toetsvormen en beoordelingsactiviteiten binnen de accountantsopleiding weergeeft, waarmee inzicht wordt verkregen in de mate waarin student-trainees de eindtermen behalen.
Toetsvorm:	de wijze waarop toetsing is ingericht, bijvoorbeeld in de vorm van een schriftelijk tentamen, verslag, mondeling examen, casusopdracht of portfolio.
Toetsorganisatie:	de wijze waarop de verantwoordelijkheden, taken en bevoegdheden met betrekking tot toetsing binnen de accountantsopleiding zijn belegd en georganiseerd, inclusief de waarborging van onafhankelijkheid en zorgvuldigheid.
Verslaggevingsstelsels:	Het geheel van wettelijke voorschriften, verslaggevingsstandaarden, grondslagen en richtlijnen dat van toepassing is op het opstellen en beoordelen van een financiële of niet-financiële verantwoording, zoals bijvoorbeeld BW Titel 9, de Richtlijnen voor de Jaarverslaggeving (RJ), IFRS Accounting Standards of andere relevante verslaggevingskaders.
Verwante opleidingen:	een opleiding die binnen hetzelfde of een sterk vergelijkbaar vakgebied valt en die inhoudelijk sterk overeenkomt met een andere opleiding, bijvoorbeeld door duidelijke overlap in kennis, vaardigheden of beroepscontext.
Vierogenprincipe:	Een werkwijze bij toetsing en beoordeling waarbij ten minste twee personen op een systematische en zorgvuldige wijze betrokken zijn bij de beoordeling van toetsproducten of de normering daarvan, met als doel de zorgvuldigheid, consistentie en betrouwbaarheid van de beoordeling te versterken. De opleiding bepaalt afhankelijk van de (interne) risico's en de specifieke situatie op welke manier dit gebeurt en legt dit in haar toetsbeleid vast. Hieronder wordt een aantal voorbeelden gegeven: ▪ Minimaal twee examinatoren beoordelen (gelijktijdig of volgtijdelijk) de examenuitwerkingen van kandidaten, al dan niet met toepassing van een bepaalde bandbreedte. Dit wordt te allen tijde toegepast bij mondelinge toetsen. ▪ Een systeem (al dan niet in samenwerking met verschillende opleidingen) waarbij selectief de examenuitwerkingen van kandidaten door minimaal twee examinatoren worden beoordeeld. De selectie kan plaats vinden op basis van een statistische steekproef of kritische deelwaarneming. De kritische deelwaarneming is gebaseerd op een zorgvuldige en grondige analyse van de te beoordelen examenuitwerkingen, zoals een risicoanalyse en/of cijferanalyse.

Wet- en regelgeving: Het geheel van voor de beroepsuitoefening toepasselijke wettelijke bepalingen, beroepsregelgeving, professionele standaarden en overige normatieve kaders waarvan de accountant, afhankelijk van de aard van de werkzaamheden en de context waarin deze worden uitgevoerd, kan vaststellen dat deze van toepassing zijn.

Zijdelings

verwante opleidingen: een opleiding die binnen een ander vakgebied valt, maar waarbij een deel van de aangeleerde kennis en vaardigheden ook relevant is voor het betreffende vakgebied.

Bijlage 2 Aanpak herziening eindtermen 2027

De herziening van de eindtermen 2027 is uitgevoerd als een gefaseerd traject waarbij CEA nauw heeft samengewerkt met vertegenwoordigers uit het onderwijs, de beroepspraktijk en andere relevante stakeholders. Uitgangspunt was het ontwikkelen van eindtermen* die bijdragen aan een toekomstbestendige, studeerbare en kwalitatief hoogwaardige accountantsopleiding, passend bij maatschappelijke ontwikkelingen, het herijkte beroepsprofiel van de NBA en de veranderende beroepspraktijk.

De herziening bouwt voort op eerdere evaluaties, adviesrapporten, signalen uit toezicht, ontwikkelingen in de beroepspraktijk en innovaties binnen het onderwijs. Om vervolgens zorgvuldig tot breed gedragen eindtermen te komen, heeft CEA het traject ingericht in twee opeenvolgende fasen:

Fase 1: ontwikkeling en vaststelling van het raamwerk;

Fase 2: uitwerking, toetsing en vaststelling van de eindtermen.

Fase 1 – Vaststellen van het raamwerk

De eerste fase stond in het teken van de vraag hoe de eindtermen moeten worden beschreven, geordend en genormeerd om de accountantsopleiding beter te laten aansluiten op maatschappelijke ontwikkelingen, veranderingen in het accountantsberoep en actuele inzichten over leren en opleiden. Aanleiding vormden onder meer ontwikkelingen op het gebied van digitalisering, data, duurzaamheid, fraude, de toenemende complexiteit van het beroep en signalen over de studeerbaarheid van de opleiding.

CEA stelde hiervoor een kerngroep samen met vertegenwoordigers uit het onderwijs en de beroepspraktijk (zie [CEA's website](#)). De kerngroep onderzocht nationale en internationale ontwikkelingen binnen accountants- en andere beroepsopleidingen, relevante wet- en regelgeving, onderwijskundige inzichten en de mogelijkheden om theorie en praktijk beter met elkaar te verbinden. Op basis hiervan adviseerde de kerngroep over een vernieuwd raamwerk voor de eindtermen.

Naast het advies van de kerngroep heeft CEA zich laten begeleiden door actuele onderwijskundige inzichten. Daarbij vormden de principes van 'constructive alignment' en 'strategic alignment' een belangrijk uitgangspunt. Dit houdt in dat het beoogde eindniveau van de startbekwame accountant, het onderwijs, de praktijkervaring en de toetsing zoveel mogelijk op elkaar moeten aansluiten. Student-trainees leren daardoor doelgerichter, ervaren meer samenhang tussen theorie en praktijk en worden beter voorbereid op de beroepspraktijk. De kwaliteit van de accountantsopleiding volgt daarbij ook uit goede afstemming tussen de verschillende partijen die betrokken zijn.

Omdat CEA grote waarde hecht aan draagvlak onder haar stakeholders is een aantal uitgangspunten voor het raamwerk [breed geconsulteerd](#).

De consultatie richtte zich onder meer op:

- het gebruik van leeruitkomsten als basis voor de eindtermen;
- een thematische ordening van de eindtermen;
- verdere integratie van theorie en praktijk;
- de normering van de opleiding;
- mogelijkheden om instroom en doorstroom te bevorderen.

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

Meer dan [veertig reacties](#) van onderwijsinstellingen, accountantsorganisaties, beroepsorganisaties en andere belanghebbenden zijn betrokken bij de besluitvorming. De consultatie resulteerde in enkele fundamentele keuzes voor het nieuwe raamwerk:

- één geïntegreerde set eindtermen voor theorie en praktijk;
- een thematische ordening van de eindtermen;
- een benadering gericht op leeruitkomsten;
- meer ruimte voor onderwijsinnovatie en integratie van theorie en praktijk.

Daarmee werd medio 2025 fase 1 afgerond en het raamwerk voor de herziene eindtermen vastgesteld.

Fase 2 – Ontwikkeling van de eindtermen

Na vaststelling van het raamwerk en de herijking van het beroepsprofiel door de NBA startte CEA met het opstellen van de nieuwe eindtermen en het verder uitwerken van de normering en mogelijkheden voor in- en doorstroom. In deze fase stond samenwerking met het onderwijs- en werkveld centraal. CEA organiseerde het proces zodanig dat inhoudelijke deskundigheid, onderwijskundige kwaliteit, juridische toetsing en draagvlak bijeen werden gebracht.

Schrijfgroepen

Voor de inhoudelijke uitwerking stelde CEA per opleidingsoriëntatie een aantal schrijfgroepen samen, bestaande uit professionals uit zowel de beroepspraktijk als het onderwijs (zie CEA's webpagina voor de deelnemers). De schrijfgroepen kregen eerst een onderwijskundige training om vertrouwd te raken met het vernieuwde raamwerk en de thematische benadering. Vervolgens werkten zij aan geïntegreerde eindtermen voor de oriëntaties Assurance en Accountancy-MKB aan de hand van een format.

Bij de uitwerking stond niet langer het afzonderlijke vakgebied centraal. De schrijfgroepen formuleerden eindtermen rondom herkenbare beroepssituaties en thema's, waarbij kennis, vaardigheden en gedrag in samenhang werden beschreven. Hiermee werd invulling gegeven aan de ambitie om eindtermen beter te laten aansluiten bij de beroepspraktijk en de professionele ontwikkeling van de startbekwame accountant.

Regiegroep

Om de samenhang tussen de eindtermen, oriëntaties en verschillende thema's te bewaken stelde CEA een regiegroep in (zie CEA's webpagina). Deze groep bewaakte de aansluiting bij de doelstellingen van de herziening en rapporteerde periodiek aan CEA. Vanuit dat perspectief adviseerde de regiegroep CEA bij de ontwikkeling van de eindtermen en de totstandkoming van dit conceptrapport.

Kwaliteitsreview

Eind 2025 leverden de schrijfgroepen een eerste set concept-eindtermen op. Deze concepten zijn begin 2026 beoordeeld door een klankbordgroep van kwaliteitsadviseurs met expertise op uiteenlopende vakgebieden (zie CEA's webpagina). Hun opdracht was om vanuit een integrale blik te toetsen of belangrijke onderwerpen, beroepsactiviteiten en vakgebieden voldoende en evenwichtig in de concepten waren verwerkt. Verder checkten zij of de concept-eindtermen in zijn geheel invulling gaven aan het eindniveau van de startbekwame accountant. De feedback van de kwaliteitsadviseurs is vervolgens verwerkt in een aangescherpte versie van de concept-eindtermen.

Klankborden en toetsen

In de loop van 2026 zijn de concept-eindtermen verder beoordeeld vanuit onderwijskundig, juridisch en uitvoeringsperspectief. Daarbij zijn onder meer de normering, de implementatieaspecten en de aansluiting op bestaande wet- en regelgeving nader uitgewerkt.

Tegelijkertijd bleef CEA de voortgang bespreken met stakeholders uit onderwijs en beroepspraktijk. Ook werden ervaringen uit lopende innovaties en pilots meegenomen. Deze pilots leverden waardevolle inzichten op over onder meer thematisch onderwijs, integratie van theorie en praktijk, vernieuwing van toetsing en het bevorderen van brede instroom.

In september 2026 presenteerde CEA het conceptrapport eindtermen 2027 voor verdere verdieping, bespreking van uitvoeringsvraagstukken en het verzamelen van aanvullende feedback. Naast een gerichte dialoog met haar directe stakeholders in oktober 2026 kon iedere belanghebbende reageren op een aantal gerichte vragen van de uitvoeringstoets. Reacties uit deze consultatiefase zijn waar relevant verwerkt in de definitieve eindtermen 2027.

In haar vergadering van december 2026 heeft CEA de eindtermen 2027 definitief vastgesteld samen met een overgangsregeling en de eindtermen 2027 voor Nederlands Recht ten behoeve van de examinering van kandidaten voor een verklaring van vakbekwaamheid van de NBA. De herziene eindtermen 2027 vormen hiermee het resultaat van een meerjarig traject waarin onderzoek, pilots, consultatie, co-creatie en toetsing in samenhang zijn ingezet om tot een breed gedragen set eindtermen te komen.

Bijlage 3 Beheersingsniveaus volgens de taxonomie van Bloom

Bij de formulering van de eindtermen is gebruikgemaakt van de (herziene) taxonomie van Bloom. Deze taxonomie biedt een breed toegepast en systematisch raamwerk om eindtermen te onderscheiden naar de aard en complexiteit van wat een student-trainee moet kennen en kunnen. Naarmate het beheersingsniveau toeneemt, wordt van de student-trainee een grotere mate van begrip, toepassing, analyse, beoordeling en integratie verwacht. De taxonomie is gebruikt als referentiekader voor het bepalen van het cognitieve en professionele niveau dat in de eindtermen wordt beoogd. De taxonomie is ook een hulpmiddel om eindtermen toetsbaar en meetbaar te formuleren en het vereiste beheersingsniveau van de startbekwame accountant inzichtelijk te maken.

Het weergegeven beheersingsniveau dient steeds te worden gezien in samenhang met de complexiteit van de opdracht, de beroepssituatie en de mate van zelfstandigheid die van de startbekwame accountant wordt verwacht. Voor een nadere toelichting hierop wordt verwezen naar [hoofdstuk 2](#) van dit rapport.

De volgende beheersingsniveaus worden onderscheiden:

1. **Onthouden**
Het kunnen herkennen, benoemen en reproduceren van feiten, begrippen en regels, zonder dat er sprake hoeft te zijn van diepgaand begrip.
2. **Begrijpen**
Het kunnen uitleggen, toelichten, interpreteren of samenvatten van informatie, waarbij blijkt dat de betekenis en onderlinge samenhang worden begrepen.
3. **Toepassen**
Het kunnen gebruiken van kennis, methoden en technieken in beroepssituaties, gericht op het oplossen van vraagstukken.
4. **Analyseren**
Het kunnen onderzoeken en structureren van informatie door onderdelen te onderscheiden, verbanden te leggen en relevante informatie te identificeren.
5. **Evalueren**
Het kunnen beoordelen en onderbouwen van keuzes, oplossingen of handelwijzen aan de hand van relevante criteria, professionele standaarden of argumenten.
6. **Creëren**
Het kunnen ontwikkelen of ontwerpen van nieuwe oplossingen, adviezen of aanpakken door kennis, inzichten en ervaringen op een samenhangende wijze te combineren.

Het eindniveau van de accountantsopleiding tot startbekwame accountant ligt vooral in de hogere beheersingsniveaus: analyseren, evalueren en creëren.

Door het gebruik van specifieke werkwoorden wordt zichtbaar welk niveau van beheersing van de startbekwame accountant wordt verwacht. Het vereiste beheersingsniveau wordt niet uitsluitend door het gebruikte werkwoord bepaald, maar door de volledige context en formulering van de eindterm. De werkwoorden dienen daarom niet geïsoleerd te worden beschouwd.

Daarnaast heeft een aantal van de opgenomen werkwoorden ook betrekking op gedrag en reflectief vermogen, zoals *reflecteren*, *verantwoorden* en *handelen overeenkomstig*. Deze werkwoorden sluiten aan bij de kerncompetenties uit het beroepsprofiel en geven uitdrukking aan aspecten van professioneel handelen. CEA verwacht dan ook dat opleiders het DNA niet als een afzonderlijk onderdeel behandelen maar dat dit als rode draad door de gehele opleiding heen zichtbaar en herkenbaar is vormgegeven.

Hieronder is een overzicht opgenomen van de werkwoorden die bij de formulering van de eindtermen zijn gehanteerd en die indicatief zijn voor het betreffende beheersingsniveau. De in deze bijlage opgenomen werkwoorden dienen uitsluitend als hulpmiddel bij de interpretatie van de eindtermen. Zoals hiervoor is toegelicht wordt het vereiste beheersingsniveau bepaald door de volledige formulering en context van de eindterm en niet uitsluitend door het gebruikte werkwoord.

Beheersingsniveau Bloom (hogere orde)	Toepassen	Analyseren	Evalueren	Creëren - vooral in context bepalen
voorbeeld werkwoorden	toepassen uitvoeren handelen documenteren toelichten bewaken inrichten in kaart brengen	analyseren identificeren onderzoeken signaleren vertalen naar verwoorden	afwegen evalueren onderbouwen bepalen vaststellen oordelen overwegen besluiten beargumenteren communiceren rapporteren verantwoorden reflecteren rol vervullen coördineren inschakelen begeleiden toetsen testen	adviseren ontwerpen opstellen (controleplan) regisseren samenstellen samenwerken actualiseren (controleplan)

Bijlage 4 Duiding eindtermen m.b.t. niet-wettelijke jaarrekeningcontrole voor minder complexe objecten van onderzoek

Onderstaande tabel toont de relatie tussen de beroepsactiviteiten van de Assurance-oriëntatie en de eindtermen 2027 inzake de niet-wettelijke jaarrekeningcontrole bij minder complexe objecten van onderzoek in de oriëntatie Accountancy-MKB.

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
1.2.0 Opdrachtformulering en cliënt en opdrachtaanvaarding	Eindtermen Assurance en Accountancy-MKB oriëntatie zijn identiek en zijn van toepassing op alle opdrachten die in beide oriëntaties worden uitgevoerd.			
2.1.0 Kwaliteit, belangen en governance van de gecontroleerde	De accountant analyseert en evalueert het eigendom, het verdienmodel, de governance-structuur, belangen van in- en externe gebruikers, de controle-omgeving, de organisatie in relatie tot haar externe omgeving inclusief relevante wet- en regelgeving* van de organisatie om te bepalen hoe deze van invloed zijn op de controleaanpak.	3.5.1	De startbekwame accountant analyseert de relevante aspecten van de organisatie inclusief wet- en regelgeving, de risicobeheersing, de belangen en controleomgeving van de organisatie, externe gebruikers en relevante gebeurtenissen en omstandigheden en bepaalt de invloed op de controleplanning en -uitvoering.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Deze eindterm bouwt voor op eindterm 3.1.1 De verdieping voor de jaarrekeningcontrole bestaat uit het vertalen naar inherente risicofactoren. Deze eindterm is derhalve gecombineerd met de leeruitkomst uit risicoanalyse. De elementen 'eigendom, verdienmodel, governance-structuur' maken onderdeel uit van de term organisatie, zie toelichting hieronder: <i>Minder complex object van onderzoek</i> Geen complexe organisatie/governance structuur - Concentratie van eigendom en management bij een klein aantal individuen

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een * zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
				Geen complex verdienmodel - weinig productlijnen en producten, eenvoudige transacties Geen bedrijfstakken met zeer specifieke, diepgaande en complexe bedrijfsrisico's of vallend onder complexe wet- en regelgeving.
2.2.0 Risicoanalyse	De accountant bepaalt de materialiteit en identificeert en analyseert risico's die van invloed zijn op de betrouwbaarheid van de jaarrekening, met speciale aandacht voor frauderisicofactoren en daaruit voortkomende frauderisico's en risico's rond de continuïteit van de organisatie, als basis voor het opstellen van een gerichte controleaanpak en actualiseert deze bij nieuwe of gewijzigde informatie.	3.5.2	De startbekwame accountant bepaalt de materialiteit bij de planning en de uitvoering van de controle en onderbouwt en documenteert deze, evalueert vanuit de analyse van de organisatie en haar omgeving voortkomende inherente risicofactoren en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Deze eindterm bouwt voort op eindtermen: - 3.1.1 (analyse organisatie en omgeving en impact op werkzaamheden) - 3.1.2 (verslaggeving stelsels en continuïteit-risico's) - - 3.1.3 (frauderisico) - 3.1.4. (evaluatie en impact bepalen) De controle-specifieke verdieping betreft het bepalen van materialiteit, het identificeren en inschatten van risico's op een afwijking van materieel belang - rekening houdend met frauderisicofactoren en daaruit voortkomende frauderisico's - en het vertalen daarvan naar een gerichte controleaanpak. <i>Minder complex object van onderzoek</i> Ook wanneer in uitgebreide systemen en processen formalisering ontbreekt, kan de accountant nog steeds risico-inschattingswerkzaamheden uitvoeren door
		3.5.3	De startbekwame accountant toetst de continuïteitsveronderstelling van het management van de organisatie, brengt de interne beheersingsomgeving van de klant in kaart, analyseert fraude risicofactoren, evalueert de daaruit voortkomende frauderisico's en bepaalt hoe die van invloed zijn op de getrouwheid van de jaarrekening en op het opstellen van een controleaanpak.	

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
				waarneming en verzoek om inlichtingen (Standaard 315.A17).
2.3.0 Controleplanning	De accountant vertaalt de uitkomsten van de risicoanalyse naar een controleplan, waarin de aard, timing en omvang van de controlewerkzaamheden worden vastgelegd, inclusief de inzet van teamleden, specialisten en hulpmiddelen.	3.5.4	De startbekwame accountant bepaalt de aard, de timing en de omvang van controlewerkzaamheden, stelt een controleplan op met controlewerkzaamheden, planning en werkverdeling en communiceert dit met de met governance belaste personen. Minder complex object van onderzoek: hierbij is de verwachting dat het team beperkt van omvang is.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Het vertalen van de risicoanalyse naar aard, timing en omvang van controlewerkzaamheden is een kernonderdeel van iedere jaarrekeningcontrole en komt niet specifiek terug in andere eindtermen. <i>Minder complex object van onderzoek</i> Bij minder complexe vrijwillige jaarrekeningcontroles zal naar verwachting het team beperkt van omvang is (voorbeeld NVCOS 220.8.a Schaalbaarheid) Bij minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles kent geen posten met complexe schattingsprocessen en betreft geen bedrijfstakken met zeer specifieke, diepgaande en complexe bedrijfsrisico's of vallend onder complexe wet- en regelgeving. De inzet van

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
				specialisten zal daarom naar verwachting niet aan de orde zijn.
3.1.0 Onderzoek van processen en beheersingsmaatregelen	De accountant evalueert de opzet en bestaan van het systeem van interne beheersing dat van invloed is op de verantwoording en bepaalt de invloed van de bevindingen op de risicoanalyse en noodzakelijke aanpassingen de controleaanpak.	3.5.5	De startbekwame accountant evalueert de opzet van het systeem van interne beheersing, waaronder relevante aspecten van de IT omgeving, onderzoekt het bestaan ervan, evalueert de invloed van de bevindingen op de risicoanalyse en bepaalt noodzakelijke aanpassingen van de controleaanpak. Minder complex object van onderzoek: hierbij is de verwachting dat de interne beheersmaatregelen eenvoudig zijn of minder gestructureerd en dat de IT omgeving minder complex is door gebruik van standaardapplicaties en services.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Deze eindterm bouwt voort op de eindtermen bij samenstellen. De controle-specifieke verdieping betreft het evalueren van de opzet en het bestaan van de voor de financiële verslaggeving relevante interne beheersing en IT-omgeving en het bepalen van de gevolgen daarvan voor de risico-inschatting en controleaanpak. <i>Minder complex object van onderzoek</i> Bij minder complexe vrijwillige jaarrekeningcontroles is de verwachting dat er sprake is van: niet-complexe interne beheersings- (inclusief IT-) systemen (bron beroepsprofiel) In dit kader is de verwachting dat minder gestructureerde of eenvoudigere interne beheersingsmaatregelen aanwezig zijn (voorbeeld NVCOS315.A92) en de IT-omgeving minder complex is o.a. door gebruik van standaardapplicaties en services. (Zie NVCOS 315 Appendix 5).
3.2.0 Onderzoek van de IT-omgeving	De accountant onderzoekt de effectiviteit van de IT-omgeving, waaronder algemene IT-controls en application controls, als randvoorwaarde voor het kunnen steunen op de geautomatiseerde gegevensverwerking in het kader van de jaarrekeningcontrole.		<i>samengevoegd met 3.5.5.</i>	

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
3.3.0 Uitvoering van systeemgerichte werkzaamheden	De accountant test en evalueert de effectieve werking van het systeem van interne beheersing en het effect hiervan op de controle aanpak.	3.5.6	De accountant test en evalueert de effectieve werking van het systeem van interne beheersing en het effect hiervan op de controleaanpak en/of het uiteindelijke oordeel. Minder complex object van onderzoek: hierbij is de verwachting dat de controle vaak in overwegende mate gegevensgericht zullen zijn en dat hierbij in beperkte mate op interne beheersing wordt gesteund, anders dan waar dat noodzakelijk is om tot een oordeel te komen.	<i>Minder complex object van onderzoek</i> Op basis van de toelichting in het beroepsprofiel - waarbij voor minder complexe objecten van onderzoek als een van de kenmerken genoemd wordt 'niet-complexe interne beheersings- (inclusief IT-)systemen' – is door CEA geconcludeerd dat de controle van minder complex object van onderzoek in overwegende mate gegevensgericht zal zijn en dat hierbij in beperkte mate op interne beheersing wordt gesteund, anders dan waar dat noodzakelijk is om tot een oordeel te komen.
4.1.0 Gegevensgerichte werkzaamheden	De accountant voert gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit die gericht zijn op het verkrijgen van controle-informatie over posten en toelichtingen in de jaarrekening.	3.5.7	De startbekwame accountant voert gegevensgerichte controlewerkzaamheden uit die gericht zijn op het verkrijgen van controle-informatie over posten en toelichtingen in de jaarrekening. Hij/zij evalueert de uitkomsten, inclusief ten aanzien van fraude- en continuïteitsrisico's, en bepaalt of additionele acties of werkzaamheden nodig zijn. Minder complex object van onderzoek: hierbij zal de documentatie over het algemeen minder omvangrijk zijn.	<i>Minder complex object van onderzoek</i> Gegevensgerichte controlewerkzaamheden vormen een kernonderdeel van iedere jaarrekeningcontrole. Bij minder complexe vrijwillige jaarrekeningcontroles ligt hier, gegeven de veelal eenvoudige of minder gestructureerde interne beheersing, naar verwachting het zwaartepunt van de controleaanpak. De eindterm is daarom overeenkomstig de Assurance-oriëntatie opgenomen. De controledocumentatie minder omvangrijk zijn (voorbeeld NVCOS 230 Overwegingen die specifiek voor kleinere entiteiten gelden A16 en A17)

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
4.2.0 Oordeels- en besluitvorming	De accountant vormt een professioneel oordeel en besluit over de getrouwheid van de jaarrekening op basis van verkregen controle-informatie in relatie tot de risico-inschattingen en relevante wet- en regelgeving en reflecteert op de professionele oordeelsvorming (individueel en binnen het controleteam).		-	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Oordeels- en besluitvorming is binnen de MKB-oriëntatie reeds als afzonderlijke beroepsactiviteit opgenomen en geldt voor de verschillende typen opdrachten. De assurance-specifieke verdieping is daarin opgenomen en betreft onder meer het evalueren van controlebevindingen en het beoordelen of voldoende en geschikte controle-informatie is verkregen als basis voor het oordeel over de jaarrekening. Een afzonderlijke eindterm binnen beroepsactiviteit 3.5 is daarom niet nodig.
4.3.0 Toetsing bestuursverslag en overige informatie	De accountant toetst of het bestuursverslag en de overige in het jaarverslag bijgevoegde informatie in overeenstemming zijn met de gecontroleerde jaarrekening en relevante verslaggevingsstandaarden en wet- en regelgeving	3.5.8	De startbekwame accountant stelt vast of het bestuursverslag (indien aanwezig) en de overige in het jaarverslag bijgevoegde informatie aan de wettelijke vereisten voldoen. Hij/zij toetst of het bestuursverslag en de overige bijgevoegde informatie (a) inhoudelijk consistent zijn, (b) geen materiële onjuistheden bevatten, inclusief door dat wat ontbreekt of impliciet blijft, in het licht van de tijdens de jaarrekeningcontrole verkregen informatie en (c) in overeenstemming zijn met de gecontroleerde jaarrekening en de relevante verslaggevingsstandaarden.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> De verplichtingen ten aanzien van het bestuursverslag en overige informatie zijn afhankelijk van de voor de betreffende entiteit geldende wet- en regelgeving en de feitelijke inhoud van het jaarverslag. <i>Minder complex object van onderzoek</i> Bij minder complexe vrijwillige jaarrekeningcontroles is de verwachting dat deze informatie beperkt of niet aanwezig is (een kleine vennootschap in de zin van art. 2:396 BW is bijvoorbeeld vrijgesteld van de

Thema/Beroepsactiviteiten Assurance oriëntatie		Eindtermen minder complexe niet-wettelijke jaarrekeningcontroles Accountancy MKB oriëntatie		Toelichting
			Minder complex object van onderzoek: de verwachting is dat het bestuursverslag en/of overige informatie beknopt of niet aanwezig is.	verplichting tot het opstellen van een bestuursverslag). Omdat zij in voorkomende gevallen wel onderdeel is van de verantwoordelijkheden van de accountant, is deze eindterm behouden.
4.4.0 Communicatie en rapportage	De accountant communiceert met belanghebbenden* over bevindingen tijdens het controleproces, beargumenteert zijn oordelen en conclusies en stelt rapportages op, waaronder de controleverklaring, die voldoen aan wet- en regelgeving en beroepsregels.	3.5.9	De startbekwame accountant communiceert de relevante controlebevindingen, beargumenteert zijn oordelen en conclusies in de controleverklaring en andere rapportage met de met governance belaste personen.	<i>Samenhang met andere mkb eindtermen</i> Deze eindterm bouwt voort op eindterm 3.1.4 ten aanzien van professionele communicatie met de cliënt. De controle-specifieke verdieping betreft de communicatie over relevante controlebevindingen en de gevolgen daarvan voor de jaarrekeningcontrole.

Bijlage 5 Wet- en regelgeving accountantsopleiding

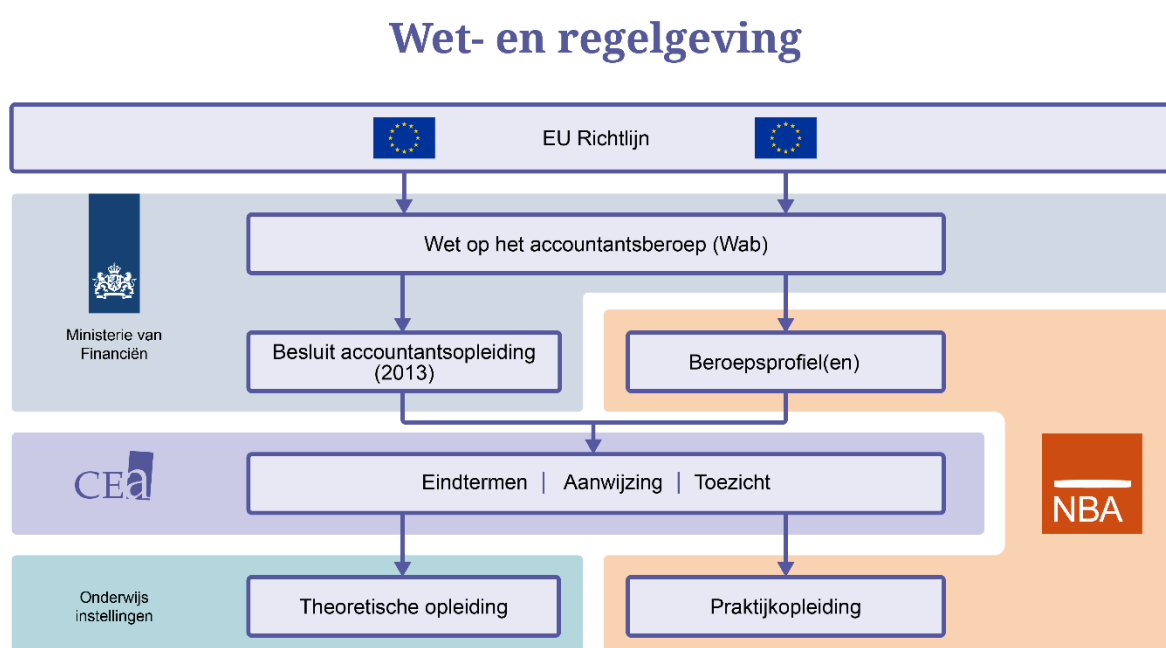
Accountant is een wettelijk beschermde titel vanwege zijn belangrijke taak in de maatschappij: vertrouwenspersoon van het maatschappelijk verkeer. Net als voor het accountantsberoep gelden daarom voor de accountantsopleiding wet- en regelgeving. Deze hebben betrekking op:

1. inhoud van de opleiding;
2. normering van studieduur, studielast en beheersingsniveau;
3. taken en verantwoordelijkheden.

Deze bijlage beschrijft welke relevante wet- en regelgeving van toepassing zijn op CEA en de accountantsopleiding.

De wettelijke vereisten aan de accountantsopleiding in Nederland

De wet- en regelgeving rondom de accountantsopleiding is vastgelegd op zowel Europees als Nederlands niveau. De [EU-auditrichtlijn 2006/43/EG](#) is opgenomen in de [Wet op het accountantsberoep \(Wab\)](#) en het [Besluit accountantsopleiding \(2013\)](#). Bij wet is de Nederlandse beroepsorganisatie ingesteld, de NBA. Deze beheert het register van accountants. Hiervoor stelt ze de [verordening op de beroepsprofielen](#) op en ook regels en normen die de Nederlandse accountantsopleiding raken. Het figuur hieronder toont een overzicht van en samenhang in het wettelijk kader waarin CEA opereert.

Figuur 4 : wettelijk kader van Nederlandse accountantsopleiding

Hieronder wordt uitgelegd hoe het huidige juridisch kader de inhoud, opzet en governance van de accountantsopleiding bepaalt.

Voor de accountantsopleiding is wettelijk bepaald:

1. Welke theoretische vakgebieden aan bod moeten komen in de opleiding voor de wettelijke controles van jaarrekeningen (zie [EG-auditrichtlijn 2006/43 artikel 8](#)). Een aantal vakgebieden moet specifiek getoetst worden in een vakbekwaamheids-examen op universitair of gelijkwaardig niveau (een hbo-professional masterniveau valt hier formeel

ook onder), waarin begrepen minimaal één schriftelijk examengedeelte. Dit betekent dat deze onderwerpen dus verplicht aan bod moeten komen in de opleiding;

2. Dat naast de titel Registeraccountant (RA) specifiek voor Nederland de accountantstitel Accountant Administratieconsulent (AA) geldt. Een vereiste voor de RA-titel is een wetenschappelijke master en voor de AA-titel een bachelor, of een master indien voor de titel met aantekening voor certificerende bevoegdheid wordt gekozen. Voor beide titels moet een kandidaat na afronding van de initiële fase een postmaster (RA) of postbacheloropleiding (AA) volgen. Dit volgt uit de verordening op de beroepsprofielen 2025;
3. Dat naast theoretisch (hoger) onderwijs een minimaal driejarige praktijkopleiding hier onderdeel van is. De praktijkopleiding tot wettelijke controleur moet tenminste twee jaar bij een wettelijk(e) auditor/auditkantoor gevolgd worden.

Hoewel in formele zin de [Wet op het hoger onderwijs \(WHW\)](#) voor CEA niet van toepassing is, is dat wel het geval voor het merendeel van de initiële en aangewezen postinitiële opleidingen. CEA houdt rekening met de WHW om tegemoet te komen aan onder meer de voorschriften inzake studielast uitgedrukt in ECTS*, vormgeving van het onderwijs en titulatuur en kwalificatie*.

Verantwoordelijkheden rondom de accountantsopleiding

In de huidige wet- en regelgeving zijn ook de verantwoordelijkheden voor de accountantsopleiding op verschillende plekken belegd. De huidige governance omvat meerdere partijen met een specifieke rol voor CEA.

CEA is een [bij wet](#) ingesteld zelfstandig bestuursorgaan en heeft een aantal taken. Deze hebben zowel betrekking op de inhoud van de accountantsopleiding als het toezicht daarop:

1. CEA stelt de eindtermen* van de accountantsopleiding vast. CEA bepaalt over welke kennis, inzichten, vaardigheden en gedrag iemand moet beschikken en ook aan welke norm hij/zij dient te voldoen om zich te kwalificeren als startbekwame accountant. CEA neemt hierbij [de wettelijke eisen en het beroepsprofiel van NBA](#) in acht.
2. CEA wijst daarnaast universiteiten en hogescholen aan die (delen van) de theoretische opleiding tot accountant mogen verzorgen en het diploma uitgeven. Deze onderwijsinstellingen hebben aan CEA aangetoond dat hun postinitiële opleiding tot accountant (gedeeltelijk) aan de eindtermen voldoet.
3. De aangewezen hogescholen en universiteiten en de RPO vertalen de eindtermen naar opleidings- en toetsprogramma's voor respectievelijk het theoretisch – en het praktijkdeel. CEA houdt aansluitend toezicht op de theoretische- en de praktijkopleidingen;
4. CEA toetst of NBA accountants met een buitenlands diploma die zich in het NBA-register willen inschrijven conform de geldende eindtermen heeft beoordeeld.

Wanneer een kandidaat zich als accountant in het NBA-register wil inschrijven, moet de kandidaat een theoretische en een driejarige praktijkopleiding tot accountant hebben afgerond. Het diploma voor de theoretische opleiding wordt uitgegeven door universiteiten en hogescholen. NBA is [eindverantwoordelijk](#) voor het diploma voor de praktijkopleiding en het afnemen van het slotexamen. NBA heeft de verantwoordelijkheid voor de praktijkopleidingen tot RA en AA gemandateerd aan de Raad voor de Praktijkopleidingen (RPO).

Met het huidige opleidingsmodel heeft een student-trainee een variatie aan mogelijkheden om de opleiding tot accountant te volgen. Momenteel kan een student-trainee bij [acht](#)

* Voor een definitie of uitleg van de termen aangemerkt met een • zie de begrippenlijst in [bijlage 1](#).

[postinitiële AA-opleidingen](#) en [acht RA-opleidingen](#) het theoretisch gedeelte van de accountantsopleiding volgen. De onderwijsvorm is divers: onderwijs vindt zowel in rijks bekostigde als -onbekostigde vorm plaats. Ook kent het stelsel zowel voltijd-, duaal- als deeltijdvarianten. Het postinitiële deel van de opleiding is altijd in deeltijd, gegeven de combinatie van theorie- en praktijk.

Wanneer een student-trainee een bachelor (voor de oriëntatie accountancy-MKB) of master (voor de oriëntatie Assurance) heeft afgerond, en voldaan heeft aan het instroomprofiel kan hij/zij beginnen met de praktijkopleiding bij RPO voor respectievelijk de oriëntatie accountancy-MKB of voor Assurance. Het doel is om relevante werkervaring op te doen en de theoretische kennis en competenties in de beroepspraktijk leren toe te passen. [RPO](#) heeft [16 stagebureaus](#) erkend die het opleidings- en toetsprogramma van RPO uitvoeren. Een aantal onderdelen zoals de nulmeting of het referaat kan een student-trainee volgen [bij een instelling die door RPO is geaccrediteerd](#).

Bijlage 6 Geraadpleegde literatuur

- Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (Eds.). (2001). *A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives*. Longman
- Andersson Elffers Felix, *Evaluatie van de eindtermen accountantsopleiding: effectiviteit van de herziening in de onderwijs- en beroepspraktijk* (december 2022).
- Biggs, J., "Enhancing teaching through constructive alignment," *Higher Education* (1996), <https://doi.org/10.1007/BF00138871>.
- Bruner, J., "The act of discovery," *Harvard Educational Review* (1961).
- CEA, *Ruimte voor verandering: consultatiedocument herziening eindtermen uitgangspunten raamwerk* (december 2024)
- CEA & Raad voor de Praktijkopleidingen, *Stip aan de horizon: contouren van een toekomstbestendige en studeerbare accountantsopleiding* (december 2022).
- Chi, M. T. H., Glaser, R. & Farr, M. J. (red.), *The Nature of Expertise* (Lawrence Erlbaum Associates, 1988).
- Cohen-Schotanus, J., Visser, K. & Brouwer, J., *Werken aan de kwaliteit van hoger onderwijs* (Boom, 2024).
- Drake, S. M. & Reid, J. L., *Integrated curriculum: Teaching with the world in mind* (Teachers College Press, 2018).
- Ericsson, K. A., "The influence of experience and deliberate practice on the development of superior expert performance," in Ericsson, K. A., Charness, N., Feltovich, P. J. & Hoffman, R. R. (red.), *The Cambridge Handbook of Expertise and Expert Performance* (Cambridge University Press, 2006).
- Ericsson, K. A. & Smith, J. (red.), *Toward a General Theory of Expertise: Prospects and Limits* (Cambridge University Press, 1991).
- Europass, *Description of the eight EQF levels* (z.d.), geraadpleegd van <https://europass.europa.eu/en/description-eight-eqf-levels>.
- Europese Commissie, *Towards a European Qualifications Framework for Lifelong Learning* (2015), geraadpleegd van https://www.cedefop.europa.eu/files/etv/Upload/Information_resources/Bookshop/491/42_en_maguire.pdf.
- Europese Unie, *European Credit Transfer and Accumulation System (ECTS)* (2024), geraadpleegd van <https://education.ec.europa.eu/education-levels/higher-education/inclusive-and-connected-higher-education/european-credit-transfer-and-accumulation-system>.
- Fink, L. D., *Creating significant learning experiences: An integrated approach to designing college courses* (Jossey-Bass, 2013).
- Fogarty, R. & Pete, B. M., *How to integrate the curricula* (Corwin Press, 2009).

- Freeman, S. et al., "Active learning increases student performance in science, engineering, and mathematics," *Proceedings of the National Academy of Sciences* (2014).
- Krathwohl, D. R. (2002). A revision of Bloom's taxonomy: An overview. *Theory Into Practice*, 41(4), 212–218. https://doi.org/10.1207/S15430421TIP4104_2
- Kwartiermakers toekomst accountancy, *Slotrapportage Druk en Tegendruk* (oktober 2023).
- Lehmann, T., *International Perspectives on Knowledge Integration – Theory, Research, and Good Practice in Pre-service Teacher and Higher Education* (2020).
- Mulder, M., "Conceptions of Professional Competence," in Billett, S., Harteis, C. & Gruber, H. (red.), *International Handbook of Research in Professional and Practice-based Learning* (Springer, 2014), pp. 107–137, <https://research.wur.nl/en/publications/conceptions-of-professional-competence>.
- NVAO, *Beoordeling bestaande experimenten leeruitkomsten* (2019), geraadpleegd van <https://www.nvao.net/files/attachments/.459/Beoordeling-bestaande-experimenten-leeruitkomsten.pdf>.
- Peeters, W., "Van leerdoelen naar leeruitkomsten" (september 2018), geraadpleegd van <https://www.vernieuwenderwijs.nl/van-leerdoelen-naar-leeruitkomsten>.
- Van Merriënboer, J. J. G. & Kirschner, P. A., *Ten Steps to Complex Learning* (3e ed., 2018).
- Vygotsky, L. S., *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes* (Harvard University Press, 1978).
- William, D. & Leahy, S., *Embedding Formative Assessment: Practical Techniques for K–12 Classrooms* (Learning Sciences International, 2015)
- Wood, D., Bruner, J. S. & Ross, G., "The role of tutoring in problem solving," *Journal of Child Psychology and Psychiatry* (1976).
- Wrenn, J. & Wrenn, B., "Enhancing Learning by Integrating Theory and Practice," *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education* (2009), geraadpleegd van <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ899313.pdf>.
- Zimmerman, B. J., "Attaining self-regulation: A social cognitive perspective," in Boekaerts, M., Pintrich, P. R. & Zeidner, M. (red.), *Handbook of Self-Regulation* (Academic Press, 2000).